

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ»

«Αναθεωρώντας την ακρόαση φωνών: Ανθρωπολογικές όψεις και κριτικές
προσεγγίσεις στη μονοφωνία της σκέψης και της συνοχής του εαυτού »

Διπλωματική Εργασία

Αικατερίνη Βέικου

Αθήνα, 2024

Τριμελής Επιτροπή

Riboli Diana, Καθηγήτρια (Επιβλέπουσα)

Αθανασίου Αθηνά, Καθηγήτρια

Μελισσινού Αικατερίνη, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό (Ε.ΔΙ.Π)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1) ΠΕΡΙΛΗΨΗ

2) ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΙΚΗ ΒΙΑ: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΩΝΗΣ

3) ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

5) ΠΟΛΥΦΩΝΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΙΑΛΟΓΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ

1) Η εδραίωση της ετερότητας των φωνών εν απουσία διαλόγου

2) Η εδραίωση της ετερότητας σε διαλογικά πλαίσια

7) ΦΩΝΕΣ: ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ, ΔΙΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΦΑΝΤΑΣΙΑ

8) ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΚΡΟΑΣΗΣ ΦΩΝΩΝ: ΨΥΧΩΣΗ ΚΑΙ ΣΧΙΖΟΦΡΕΝΕΙΑ

9) ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΡΟΑΣΗΣ ΦΩΝΩΝ: ΣΑΜΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΧΙΖΟΦΡΕΝΕΙΑ

10) ΑΚΡΟΑΣΗ ΦΩΝΩΝ: ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

11) ΤΡΑΥΜΑ ΚΑΙ ΑΚΡΟΑΣΗ ΦΩΝΩΝ

12) ΕΠΙΛΟΓΟΣ

13) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σε αυτή την εργασία, θα επιχειρηθεί μια κριτική εξέταση της ακρόασης φωνών για την ανάδειξη προοπτικών, που έρχονται να αμφισβητήσουν την πρωτοκαθεδρία μιας μονολιθικής, «ψυχικά υγιούς» θεσιακότητας και συγχρόνως να αναδείξουν την αποικιακή της διάρθρωση ως συγκαλυμμένη βάση της δόμησης κυρίαρχων τρόπων κατανόησης αναφορικά με την «δομή της σκέψης», την «αντίληψη», το «συναίσθημα» και τους κοινωνικά παραδεδομένους τρόπους επικοινωνίας. Σε αυτή τη θεωρητική βάση, θα αναδειχθεί η αποικιοκρατική λειτουργία των ψυχολογικών πρακτικών, που θεμελιώνουν την ιδέα ενός υπερπολιτισμικού/εσωτερικά ενιαίου ψυχισμού, στην γνωσιοκτονία θεωρήσεων, που προσλαμβάνονται ως «τοπικές», «μερικές» και ασύμβατες με αξιώσεις «γενικής αλήθειας» και «επιστημονικότητας». Από αυτή τη προοπτική, η κυρίαρχη αντίληψη για τα άτομα που ακούνε φωνές (ότι επινοούν εξωτερικούς συνομιλητές) και ο υποβιβασμός των φωνών σε «ψευδαισθήσεις» θα επανα-συγκειμενοποιηθεί στο πλαίσιο επενέργειας κυρίαρχων δυτικών αντιλήψεων, που θέλουν την σκέψη να είναι μονοφωνική. Θεωρείται λοιπόν ότι υπάρχει ένα αδιαίρετο υποκείμενο, που κυριαρχεί επί της σκέψης του και δεν μιλούν «άλλοι» μέσα από αυτήν.

Κεντρικό ερώτημα παραμένει το ποια είναι τα αθέατα όρια και οι αποκλεισμοί, που συνέχουν την επίφαση «οικουμενικότητας» αυτού του ψυχολογικοποιημένου υποκειμένου, που «σκέφτεται» και παράγει γνώση για τον «Άλλο». Κατά αυτή την άποψη, η παθολογικοποίηση της ακρόασης φωνών θα αναδειχτεί ως ένα είδος επιστημικής βίας, που συνίσταται σε διεργασίες συγκάλυψης ηγεμονικών θεσιακοτήτων, η παραγόμενη διαφάνεια των οποίων, φυσικοποιεί και θεμελιώνει την κανονιστική εμβέλεια της ανθρωπιστικής ενότητας του υποκειμένου (Braidotti, 2013, Srinak, 2018) (βλ. λευκού, ψυχικά υγιούς, αρρενωπού, που συμπλέει με νεοφιλελεύθερα ιδανικά αυτοδυναμίας/αυτοτέλειας, ορθολογισμού και γνωσιακής αξιοπιστίας). Ωστόσο, θα υποστηριχτεί ότι η ακρόαση μιας φωνής, που δεν προσλαμβάνεται ως «δική μας», εκθέτει και αναταράσσει τους αποκλεισμούς που ενέχονται σε μια μονοφωνική πρόσληψη του εαυτού, που δεν αναγνωρίζει την συγκρότησή του στην βάση της σύνδεσης με ό, τι ορίζει ως «εξωτερικό». Σε αυτό το πλαίσιο, τα όρια του «εαυτού» και του «Άλλου» αποσταθεροποιούνται και η παραγόμενη ομοιογένεια και συνοχή αντιληπτικών ικανοτήτων και νοητικών μορφών υπονομεύεται από δυναμικές εκτροπής και μορφές σκέψης/ακρόασης, που εκπίπτουν της κανονικοποίησής τους. Μέσα από ανθρωπολογικές μελέτες διαφαίνεται ότι η οριοθέτηση της «πραγματικότητας» και ο προσδιορισμός της «απώλειας της αίσθησής της» διαρθρώνεται στη βάση συγκεκριμένων πολιτισμικών συγκεκριμένων, που χαράσσουν τομές ανάμεσα στην εξιδανικευμένη κανονικότητα και την δυσλειτουργική της απόκλιση. Κατ' επέκταση, το «περιεχόμενο των φωνών» και τα αποδιδόμενα νοήματα ποικίλουν σημαντικά (Luhmann et al., 2015, Larøi et al., 2014). Στην εν λόγω εργασία, η αντίσταση στην επιστημική βία συνίσταται σε ένα εγχείρημα ανασυγκρότησης του νοήματος, εντός ενός παθολογικοποιητικού πλαισίου, που το αποσυνθέτει. Από αυτό το πρίσμα, η εκφυγή ορισμένων μορφών σκέψης/ακρόασης από τις διεργασίες κανονικοποίησης και αφομοίωσής τους, δεν αποτελεί μια περιστασιοποιημένη

δυσλειτουργία, που αντίκειται σε μια εύτακτη κανονικότητα, αλλά εκθέτει την βία των κανονικοποιητικών πειθαρχήσεων και τα όρια που διαμεσολαβούν την αίσθηση του «ανήκειν». Στόχος καθίσταται λοιπόν η από-φυσικοποίηση της σύνδεσης της ακρόασης φωνών με την «ψυχική οδύνη», καθώς η τελευταία είναι ριζικά εγγεγραμμένη στην βία μιας επιστημονικής μετάφρασης, που συνδέεται με την αποσιώπηση της διάχυτης κανονικοποιητικής βίας. Ακόμη, η οδύνη δεν μπορεί να αποσπαστεί από την βαναυσότητα μιας αισιοδοξίας, που έγκειται στο αίτημα για ενσωμάτωση μιας «ελπίδας» για μια επικείμενη εξάλειψη/θεραπεία των φωνών (Berlant, 2011).

Ορισμένα ερωτήματα που προκύπτουν είναι τα εξής: Πώς υποστασιοποιούνται οι φωνές στον λόγο των ατόμων που τις ακούνε; Πώς μπορεί να ανασυντεθεί το νόημα των φωνών εντός των θεωρήσεων, που τις υποβιβάζουν σε κενούς δείκτες μιας υποβόσκουσας παθολογίας; Πώς τα υποκείμενα που «αναλύονται» και «περιγράφονται» εντός των βιοϊατρικών θεωρήσεων διαπραγματεύονται τις λογοθετικές τοποθετήσεις απ' τις οποίες καλούνται να υποκειμενοποιηθούν και πώς επανοικειοποιούνται την δυνατότητα παραγωγής γνώσης για τον εαυτό τους; Ποιες είναι οι αλληλοδιαπλοκές του βιοϊατρικού λόγου περί σχιζοφρένειας με «εναλλακτικές θεωρήσεις», που εγγράφουν την ακρόαση φωνών σε θρησκευτικές, πολιτισμικές κ.α. διαστάσεις;

Λέξεις κλειδιά: φωνή, ακρόαση φωνών, ψύχωση, σχιζοφρένεια, ψευδαίσθηση, πολυφωνικότητα, επιστημική βία, τραύμα

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΙΚΗ ΒΙΑ: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΩΝΗΣ

Η θεωρητική πλαισίωση της εν λόγω εργασίας περιπλέκεται, καθώς επέλεξα να την θεμελιώσω σε ένα εγχείρημα ανασύστασης της αλληλοδιαπλοκής πολλαπλών καταπιεστικών συστημάτων, που συνέχουν τις τεχνολογίες παθολογικοποίησης και λειτουργούν ως συγκαλυμμένα ερείσματα της συγκρότησης κυρίαρχων αντιλήψεων αναφορικά με την οριοθέτηση της «εσωτερικότητας» του ψυχολογιοποιημένου εαυτού, της «συνοχής» της «σκέψης», της «φωνής» και της «ακρόασης». Σε αυτή τη βάση, συντελείται μια αντιστροφή του παθολογικοποιητικού βλέμματος και το σημείο εστίασης μεταφέρεται από την μελέτη της «ακρόασης φωνών», στην προβληματοποίηση καθεστώτων ηγεμονικής «ακρόασης/ακουστότητας» και «σωμάτων ψυχολογικής/ψυχιατρικής γνώσης, που καθίστανται οι φαινομενικά «ασώματοι παραλήπτες» και τα πεδία βιοπολιτικής διαχείρισης των «εμπειριών φωνών». Σε αυτή τη θεωρητική βάση, θα υποστηρίξω ότι οι περιοχές επιστημονικής μελέτης δεν είναι αποκαθαρμένες από σχέσεις εξουσίας. Κατά αυτή την άποψη, ακόμα και οι διεργασίες ορατοποίησης ενός φαινομένου, με στόχο τον αποστιγματισμό μιας εμπειρίας, μπορεί να παρέχουν κάλυψη σε ηγεμονικές προσλήψεις, που φυσικοποιούνται ακριβώς με το να μην θεματοποιούνται και να αντιμετωπίζονται ως αυτονόητες βάσεις, από τις οποίες εκκινεί η αναλυτική εστίαση. Με βάση την παραπάνω θεωρητική πλαισίωση, η έμφαση στην «τοποθετημένη γνώση» ανασυγκροτεί τη συγκαλυμμένη μερικότητα προοπτικών, που υπό την κάλυψη αξιώσεων «οικουμενικότητας/αντικειμενικότητας» εκφεύγουν από μια ορισμένη θεσιακότητα και κατ' επέκταση διαχέουν και επεκτείνουν την προοπτική τους ως «ασώματο» και «καθολικό» πρίσμα θέασης (Haraway, 1988).

Η μερική μου τοποθέτηση συγκροτείται στο σημείο τομής διαφορετικών επιστημολογικών πειθαρχιών, που συναρθρώνονται στη βάση της προσωπικής μου διαδρομής ως προπτυχιακή φοιτήτρια ψυχολογίας, αρχικά και μεταπτυχιακής φοιτήτριας ανθρωπολογίας, μετέπειτα. Η ακρόαση φωνών τείνει να προσεγγίζεται ως μία περιθωριακή θεματική, που άπτεται ψυχολογικών/ψυχιατρικών ταξινομήσεων. Σε αυτή τη βάση, οι ανθρωπολογικές όψεις της εν λόγω θεματικής κινητοποιούνται ως δίοδοι ανασύνθεσης νοημάτων, που έχουν αποσιωπηθεί, εντός ενός παθολογικοποιητικού πλαισίου. Σε μια προσπάθεια για διάνοιξη των καθεστώτων ακουστότητας, η παθολογικοποίηση αναδεικνύεται ως μια τεχνολογία αποσιώπησης του νοήματος που ενέχεται σε ορισμένες προοπτικές. Επιχειρώ λοιπόν να επανα-συγκειμενοποιήσω τα «ψυχολογικά φαινόμενα» στις πολιτικές τους προεκτάσεις, αλλά και στην τοποθετημένη εμπειρία γνώσης υποκειμένων, το βίωμα των οποίων παραγράφεται ως μη «υπαρκτό», «ψευδαισθητικό» και άρα ως ανάξιο «ακρόασης».

Σε αυτό το πλαίσιο, θα αναδειχτεί η δυτικο-κεντρική συγκρότηση της επιστήμης της ψυχολογίας και η αποικιακότητα της διάχυσης ψυχολογικών θεωρήσεων και πρακτικών, που εμφανίζονται ως διαφανή μέσα «ανίχνευσης» μιας αυθύπαρκτης ουσίας του ανθρώπινου ψυχισμού. Κατά τους Henrich Heine και Norenzayan (2010 ο.α στο Κωνσταντοπούλου,2023) η πλειονότητα των ψυχολογικών ερευνών, οι προκρινόμενες θεραπείες και τα διαγνωστικά εγχειρίδια αποτελούν πεδία έκφρασης της αποικιακής

διάχυσης ηγεμονικών προοπτικών (λευκών, αστικών, ταξικά προνομιούχων και μορφωμένων), που παγιώνονται ως τυπικά δείγματα του παγκόσμιου πληθυσμού. Συγχρόνως, η ψυχολογική γνώση εδραιώνεται μέσω της γνωσιοκτονίας θεωρήσεων, που ορίζονται με όρους μερικότητας και θεωρούνται εξαρχής γεωπολιτικά προσδιορισμένες, και αδιαφανείς, ως σημεία απόκλισης από ένα πανοπτικό (λευκό) βλέμμα, που εμφανίζεται να είναι παντού, αλλά να μην εκκινεί από πουθενά (Hooks, 1992).

Η ένταξη του ατόμου σε έναν ψυχολογικό λόγο επικυρώνει συγκεκριμένες κατηγορίες υποκειμενικότητας, καθώς η θεραπευτική διαδικασία ενσωματώνει ένα σύνολο «κλάδων» και «ιδεών», που προσανατολίζουν τα υποκείμενα στην εξατομίκευση, την αυτονομία και την αυτοεκπλήρωση (Stewart, 2014). Ωστόσο, η αυτονομία και ο αυτοέλεγχος εδράζονται στην εξάρτηση από επαγγελματίες, οι οποίοι θεωρούνται απαραίτητοι για την ανάλυση και την εκπαίδευση των υποκειμένων (Stewart, 2014). Σε αυτό το πλαίσιο, η ψυχοθεραπεία, με τις τυποποιημένες «ΨΥ» παραδοχές της, θέτει ως βάση εφαρμογής της την ύπαρξη ενός αυτόνομου υποκειμένου, αλλά συγχρόνως αποτελεί μέσο για την παραγωγή του (Kritsotaki, 2014). Η δυτική προοπτική καταλαμβάνει μια θέση προοδευτισμού, που συνδέεται με ένα εκπολιτιστικό έργο επαναπροσανατολισμού των υποκειμένων στην επιβεβαίωση των δομών ενός εξελικτικού προοδευτικού συνεχούς προς την πολιτισμένη και αυτόνομη ύπαρξη. Ωστόσο, θα υποστηρίξω ότι η φαινομενικά οικουμενική προσβασιμότητα θεσιακοτήτων, που τυπικά αναγνωρίζονται ως «αυτόνομες», «ψυχικά υγιείς», «ανθεκτικές» και «εξελιγμένες» συγκαλύπτει τους μηχανισμούς αποκλεισμού, αλλά και την βία ψυχοπολιτικών πειθαρχήσεων, που παθολογικοποιούν μορφές ακρόασης και αντίληψης.

Στις δυτικές κοινωνίες, κυριαρχεί η ιδέα ενός αδιάσπαστου και συνεπούς εαυτού, που παραμένει στατικός και αμετάβλητος (Sökefeld, 1999). Η ψυχολογιοποίηση αποτελεί πεδίο εδραίωσης της νεοφιλελεύθερης συγκρότησης του ψυχισμού, εν μέσω ενδοψυχικών αποδόσεων συναισθημάτων και συμπεριφορών, που παράγουν τον ψυχισμό ως μια σαφώς περιχαρακωμένη οντότητα, διακριτή από τα κοινωνικο-πολιτισμικά της συμφραζόμενα (De Vos, 2013, Adams et al., 2019). Ακόμη, η ψυχαναλυτική προσέγγιση έχει κεντρική σημασία στη διπολική ταξινόμηση της έννοιας της «φωνής» ως μια εσωτερική οντότητα ή ως μια εξωτερική αντήχηση (Schäfers, 2017).

Η «φωνή» ως αναλυτική κατηγορία αναδύεται ως ηχητική πρακτική, αλλά και ως έννοια, που υποστασιοποιείται εντός ηγεμονικών πρισμάτων νοηματοδότησης. Από αυτή τη προοπτική, διαγράφεται μια σύνδεση της τελευταίας με την έννοια της ταυτότητας, της αυτενέργειας και της εξατομίκευσης (Schäfers, 2017, Weidman, 2014). Η έννοια της «φωνής» έχει κεντρική σημασία στη διάρθρωση της έννοιας του «εαυτού», μέσω της εγχάραξης των πολιτικών προϋποθέσεων της αναγνώρισης της αυτενέργειας. Σε αυτό το πλαίσιο, η ύπαρξη επικυρώνεται μέσω της κατοχής μιας εξατομικευμένης/εσωτερικά ενιαίας φωνής, που καθιστά δυνατή την αναγνώριση της υποκειμενικότητας και ενίοτε της αντίστασης (Schäfers, 2017, Weidman, 2014). Θα υποστηρίξω λοιπόν ότι η έννοια της φωνής είναι κεντρική στη ψυχοθεραπευτική διαδικασία, καθώς η φωνή υποστασιοποιείται ως διαφανές μέσο εξόρυξης εσωτερικών σκέψεων και συναισθημάτων, που συνδέουν την εκφώνηση λόγου με την παγίωση της εσωτερικής συνοχής της σκέψης και της ταυτότητας του υποκειμένου.

Από μια ευρω-αμερικανική, νεωτερική προοπτική, η φωνή θεωρείται δηλωτική της «αλήθειας» και της «αυτοπαρουσίας» χωρίς κάποια αυταξία. Μάλιστα, η διάκριση ανάμεσα στην ομιλία ως εκφορά νοηματικού περιεχομένου και το φωνητικό άκουσμα (μορφή), παγιώνει μια ιεράρχηση την περίοδο του ευρωπαϊκού διαφωτισμού (Schäfers,2017). Η εν λόγω αντίστιξη αντιστοιχεί σε ποικίλα ιεραρχικά ταξινομητικά σχήματα (ανάμεσα στη θηλυκότητα και την αρρενωπότητα, τον αποικιοκράτη και τον αποικιοκρατούμενο, την μαυρότητα και τη λευκότητα) (Schäfers,2017, Weidman,2014). Διαφάνεται ότι η «φωνή» ως έννοια διαμεσολαβεί τη διάρθρωση της εξουσίας, της ατομικότητας και ορίζει το πλαίσιο αναζήτησης της αυτενέργειας, ως συνδεδεμένης με μια εξατομικευμένη σύλληψη του εαυτού. Ακόμη, αποτελεί μια ιδεολογική κατασκευή, που διαμορφώνει ριζικά τον σύγχρονο (μετα)αποικιακό κόσμο (Schäfers,2017). Σε αυτή τη βάση, φράσεις όπως το «να υψώνεις τη φωνή σου», το «να φωνητικοποιείς τις σκέψεις σου», το «να δίνεις φωνή σε υπεξούσιους άλλους», το να λες ότι «τα υπεξούσια υποκείμενα δεν έχουν φωνή», ή ότι η φωνή τους μπορεί να αποσταχθεί ως αδιαμεσολάβητο, αυθεντικό και καθαρό δείγμα αντίστασης, διαρθρώνονται εντός εδραιωμένων σχέσεων εξουσίας και υποταγής (Schäfers, 2017, Weidman, 2014).

Η Spivak (2018) στο δοκίμιό της «Μπορούν οι υποτελείς να ομιλούν», υποστηρίζει ότι, η αναγνώριση του υπεξούσιου «Άλλου» σε μια μορφή αποκαθαρμένη από την αποικιακή και επιστημική βία της αναπαράστασής της, αορατοποιεί το υποκείμενο που την καθιστά αναγνωρίσιμη εδραιώνοντας την κανονιστική του ηγεμονία. Σε αυτό το πλαίσιο, η ίδια η πρόσληψη του υπεξούσιου υποκειμένου αποτελεί πεδίο της αποικιακής εγγραφής και της δυτικής/έμφυλης αφομοίωσης του, καθώς το ίχνος της αποικιοποιημένης μη δυτικής Άλλης εξαλείφεται στη βάση πρότυπων αναγνωρισμένης αντίστασης, που εδράζονται στην εικονογραφία του λευκού, άντρα, εργάτη. Επομένως, το αναγνωρισμένο υπεξούσιο υποκείμενο, που δύναται να μιλήσει και να ακουστεί ως εάν να έχει μια εξατομικευμένη φωνή αντίστασης, είναι ο οικειοποιησμός, ομογενής «Άλλος» ως «Άλλος», της Δύσης. Σε αυτό το πλαίσιο, οι διατομές συνυφασμένων καταπιεστικών συστημάτων, συσκοτίζονται και συνθέτουν την ατμοσφαιρικότητα της βίας, καθώς η αναγνώριση της καταπίεσης προϋποθέτει ένα είδος αναλυτικού διαχωρισμού της έμφυλης, φυλετικής και ταξικής διάρθρωσης του υπεξούσιου υποκειμένου, καθιστώντας τις ηγεμονικές κατηγορίες ταυτότητας διαφανείς (Καραστάθη, 2018, Κωνσταντοπούλου, 2023).

Σε μια κατεύθυνση κριτικού αναστοχασμού, αναφορικά με την βία της αναπαράστασης, που ενέχεται στην ιδέα της επιστημονικής «ανακάλυψης» του άλλου, θα υποστηριχτεί ότι η ιδέα της αυθεντικότητας της φωνής διαμεσολαβεί τη δόμηση προκρινόμενων μεθοδολογικών προσεγγίσεων της επιστήμης της ανθρωπολογίας, καθώς η επιτόπια έρευνα πεδίου και οι συνεντεύξεις εμφανίζονται ως πεδία απόσπασης αυθεντικών προοπτικών, που επικυρώνουν την αυθεντικότητα της έρευνας (Weidman,2014). Πιο αναλυτικά, θεωρείται ότι παρέχεται πρόσβαση στην «πραγματική» υπόσταση και ζωή των υποκειμένων ως εάν οι ζωές και τα υποκείμενα να «μιλούν» ανεξάρτητα από τις δομές της θεωρητικής τους παραγωγής (Spivak,2018). Κατ' επέκταση, η συγκεκριμένη εργασία δεν παράγεται ανεξάρτητα από τις δομές ενός λογοκεντρισμού, που δίνει έμφαση στις συνομιλιακές πράκτικές (συνεντεύξεις) ως τόπους παραγωγής και εδραίωσης νοημάτων.

Ο όρος «ακρόαση φωνών» αναφέρεται στην αισθητηριακή πρόσληψη μιας φωνής ελλείπει ορατού/αναγνωρίσιμου ομιλητή/τριας (Cook, 2018). Επομένως, οι φωνές δεν είναι αναγνωρίσιμοι «άλλοι», αλλά ούτε πτυχές, που εναρμονίζονται με την προκρινόμενη υποστασιοποίηση του εαυτού, ως μια σαφώς περιχαρακωμένη οντότητα (Blackman, 2015). Σε μια αναπλαισίωση της θεώρησης της Harraway (2019), οι φωνές, που δεν αναγνωρίζονται ως «υπαρκτές» υποστασιοποιούνται ως ακατάλληλοι «Άλλοι» (inappropriated others), που δεν υπάγονται στην διπολική πρόσληψη «εαυτού - Άλλου». Κατά αυτή την άποψη, παρόλο που οι φωνές συχνά υποκειμενοποιούνται ως αυτενεργές οντότητες αποτελούν ταυτόχρονα εξαρθρωμένα υποκείμενα, που απαλείφονται από τα συστήματα ταξινόμησης και την χαρτογράφηση των αναγνωρίσιμων δρώντων (Harraway, 2019). Θα υποστηριχτεί ωστόσο ότι οι φωνές παραμένουν σε αποδομητική σχεσιακότητα με τα συστήματα ιεραρχικών αντιθέσεων (εαυτού – Άλλου), από τα οποία διέρχεται η παραγωγή του νοήματος.

Σε αυτό το πλαίσιο, η «ακρόαση φωνών» αναδεικνύεται σε σχέση με τις μεταφορικές συνδηλώσεις που φέρει η έννοια της «φωνής» όσον αφορά τους αποκλεισμούς, που διέπουν τον προσδιορισμό των υποκειμένων, που μπορούν να μιλούν και να ακούγονται, τις πολιτικές προϋποθέσεις της επικύρωσης και της αναγνώρισης της υποκειμενικότητας ως «μεστής νοήματος» και το κοινωνικό αίτημα για παραγωγή ενός αυτενεργούς εαυτού, που βιώνεται ως αδιαίρετος σε σύμπλευση με νεοφιλελεύθερα δυτικά ιδανικά εξατομίκευσης και αυτονομίας. Εν προκειμένω, η παρούσα εργασία συνιστά ένα εγχείρημα ανασύνθεσης της αποσιωπημένης βίας της ψυχιατροποίησης, της βίας της αναπαράστασης του ψυχικά ασθενούς υποκειμένου, αλλά και της εδραίωση της ηγεμονίας μιας κανονιστικής μονοφωνικής υποκειμενικότητας, μέσω της αποσιώπησης της εξάρτησης από εκτοπισμένους/μη αναγνωρισμένους δρώντες. Θα ασκηθεί ακόμη κριτική στην προτεραιοποίηση των ψυχιατρικών έναντι πνευματικών ερμηνειών της ακρόασης φωνών, καθώς η ηγεμονία μιας κοσμικής προοπτικής μπορεί να αποτρέπει την αναγνώριση της εμπειρίας ως μια μορφή επικοινωνίας με θεϊκές οντότητες (Cook, 2018).

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Σε αυτή την εργασία δεν φιλοδοξώ να εξάγω μια συνεκτική θεώρηση αναφορικά με την «ακρόαση φωνών», ούτε να «ανακαλύψω» εκ νέου ένα πάντοτε ήδη διαμορφωμένο πεδίο, από μια ουδέτερη θέση «ακρόασης» του άλλου. Οι συναντήσεις μου με τις συνομιλήτριες/τες μου σημαδεύονται αναπόφευκτα από τα ελλείμματα συνομιλίας, τους περιορισμούς του λογοκεντρισμού, την βία των αναπαραστάσεων, την μερικότητα των τοποθετήσεων μας και τις σύνθετες διαπλοκές προνομίων και επισφάλειας. Ως υποκείμενο που δεν έχει εμπειρία ακρόασης φωνών και δεν έχει ψυχιατροποιηθεί στο πλαίσιο μιας συνάντησης με υπηρεσίες ψυχικής υγείας και ως «ερευνήτρια», που καθορίζει τα όρια και τον προσανατολισμό των ερωτήσεων, αναρωτήθηκα αναφορικά με το πώς οι εξουσιαστικές δομές που με συνέχουν υπεισέρχονται στην έρευνα και περί-ορίζουν τη σχέση με τις συνομιλήτριές/τες μου.

Η αντιμετώπιση του «Άλλου» ως αυθεντικού πληροφορητή/τριας και η οριοθέτηση της ακρόασης φωνών ως επιστημονική περιοχή μελέτης, μπορεί να εδράζεται στην παραδοχή ότι η ακρόαση φωνών αποτελεί ένα κατεξοχήν ιδιαίτερο φαινόμενο. Σε αυτό το πλαίσιο, οι διεργασίες ορατοποίησης της ακρόασης φωνών μπορεί να έχουν μια πολιτική λειτουργία, όσον αφορά τον αποστιγματισμό μιας εμπειρίας. Ωστόσο, συχνά αποκρύπτεται το εξουσιαστικό σημείο απεύθυνσης, καθώς διαφαίνεται ότι οι διεργασίες αποστιγματισμού μπορεί να διαμεσολαβούνται από την πολιτική προϋπόθεση της οικειοποίησης της εμπειρίας ακρόασης φωνών με τρόπο που να καθίσταται προσβάσιμη/κατανοητή σε άτομα που δεν ακούνε φωνές. Η ερευνητική προσέγγιση της «ετερότητας» ως ένα καθαρό πεδίο προς «ανακάλυψη» από μια φαινομενικά «ουδέτερη» θέση παρατήρησης, μπορεί να συνιστά μια αναπαραγωγή της ροής σχέσεων εξουσίας, που συμπυκνώνεται σε μια λογική εξόρυξης γνώσης για την στοιχειοθέτηση της ετερότητας του «άλλου». Ακόμη, η έμφαση στην έννοια της «εμπειρίας ακρόασης φωνών» ορίζει τις φωνές ως μη δρώντα υποκείμενα, που δεν μετέχουν στις συνεντεύξεις, αλλά μεταφέρονται ως άφωνες εμπειρίες των υποκειμένων που τις ακούνε (Blackman,2015). Οι συναντήσεις με τους συνομιλητές/τριες ωστόσο, δεν αποτελούν αποκλειστικά τόπους, όπου η επιστημική βία μπορεί να αναπαράγεται, αλλά και τόπους κριτικού αναστοχασμού και διερώτησης αναφορικά με το πώς τα υποκείμενα εκπίπτουν της αναπαράστασης τους, αλλά και το πώς διεκδικούνται νέοι τόποι ακρόασης και ομιλίας. Οι συζητήσεις μας λοιπόν αποτελούν επίσης συνδιαμορφωμένους τόπους αλληλεπίδρασης, όπου η θεωρητική παραγωγή και η επικοινωνιακή αμοιβαιότητα, μπορεί να αποτελεί συγχρόνως πολιτικό διακύβευμα, αλλά και να παράγεται συλλογικά.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι ανθρωπολογικές όψεις της υπό μελέτη θεματικής αλληλοπλέκονται με θεολογικές προσεγγίσεις, προσεγγίσεις της κριτικής ψυχολογίας, της εθνοψυχιατρικής, της θεωρίας των συναισθημάτων, των από-αποικιακών σπουδών, αλλά και γλωσσολογικές προσεγγίσεις αναφορικά με την μονοφωνική συγκρότηση του εαυτού ως σημείο συγκάλυψης της νεοφιλελεύθερης διάρθρωσης του δυτικού υποκειμένου. Οι «φωνές» θα λάβουν ορισμένη υπόσταση μέσα από διάφορες «συζητήσεις» στη βάση της σύνδεσής μου με τις προοπτικές υποκειμένων, που τις βιώνουν, τις θεωρητικοποιούν και τις εντάσσουν σε διαφορετικά πεδία νοηματοδότησης. Δεδομένου ότι η συγκεκριμένη εργασία δεν δομείται εντός των ορίων ενός εδαφικοποιημένου πεδίου, οι συνομιλητές/τριες μου

μεταφέρουν θραύσματα διαφορετικών πεδίων στις συνομιλίες μας. Ο χώρος και ο χρόνος ρευστοποιούνται, καθώς διαφορετικές χρονικότητες και τοπικότητες υπεισέρχονται στο παρόν των συναντήσεων μας μέσα από την διαδικασία της αφήγησης, της ανάκλησης και της συγγραφής. Οι συνομιλίες μας αποτέλεσαν και οι ίδιες «πεδία» υπό διαμόρφωση, καθώς υπήρξαν τόποι πρόσκαιρων συνδέσεων σε καφετέριες, πάρκα και διαδικτυακές πλατφόρμες, τόποι κατάθεσης προσωπικών βιωμάτων, αλλά και τόποι συλλογικής παραγωγής γνώσης και πολιτικού στοχασμού.

Θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι η παρούσα εργασία αποτελεί μια πολυτοπική εθνογραφική μελέτη, καθώς διαγράφονται συνδέσεις, που υπερβαίνουν την έννοια της «τοπικότητας», υπονομεύοντας την παραγόμενη διάκριση μεταξύ τοπικών και παγκόσμιων συστημάτων (Falzon, 2012). Η πλαισίωση της τοπικότητας, ως μια ειδική έκφανση προς σύγκριση και αντιπαραβολή με ένα παγκόσμιο σύστημα, αποσταθεροποιείται, καθώς η ακρόαση φωνών ανασυγκροτείται ποικιλοτρόπως ως «αντικείμενο» μελέτης στο πλαίσιο ετερόκλητων προοπτικών και θεωρητικοποιήσεων, που εμφορούνται από διαφορετικές θέσεις υποκειμένου. Επομένως, η υπό μελέτη θεματική διαγράφει ένα συνεχές που διασχίζει τοπικά σύνορα και χωρικές οριοθετήσεις (Falzon, 2012). Είναι ωστόσο, σημαντικό να τονιστεί ότι η συγκεκριμένη έρευνα δεν διεκδικεί αξιώσεις παγκοσμιότητας και τα ερευνητικά δεδομένα παρουσιάζονται ως συγκροτούμενα από τη σύνδεση μου με τους συνομιλητές/τριες

Αποφάσισα να απευθυνθώ στο «Δίκτυο Ανθρώπων που ακούνε Φωνές» στην Αθήνα, όπου διαμένω, καθώς σκέφτηκα ότι θα επιθυμούσα να σχηματοποιήσω την θεωρητική μου προσέγγιση στη βάση της επαφής μου με έναν χώρο, που έχει οικοδομηθεί ως χώρος αντίστασης στην ψυχιατροποίηση και στην ιεραρχική διάκριση ανάμεσα σε «ειδικούς» ψυχικής υγείας και «παθητικούς» λήπτες ψυχιατρικών υπηρεσιών. Στο δίκτυο, τα υποκείμενα που ακούνε φωνές εδραιώνουν μια ταυτότητα ως «ειδικοί στη βάση της εμπειρίας» για μια «από τα κάτω» ανάλυση και θεωρητικοποίηση του βιώματος ακρόασης φωνών. Ακόμη, ασκείται κριτική στον όρο «ακουστικές ψευδαισθήσεις», καθώς πρόκειται για έναν στιγμιστικό όρο που αρνείται την «πραγματικότητα» του βιώματος. Η φιλοσοφία του δικτύου αφορά γενικότερα σε μια κριτική προσέγγιση στην παραδοσιακή ψυχιατρική, που εκθέτει την αποσιώπηση του νοήματος των φωνών στο πλαίσιο της σύνδεσής τους με εγκεφαλικές δυσλειτουργίες.

Αρχικά αποφάσισα να ζητήσω συγκατάθεση για συμμετοχική παρατήρηση σε δράσεις και εσωτερικές ομάδες του δικτύου, που μπορεί να έχουν έναν πιο «ανοιχτό» χαρακτήρα. Ωστόσο, έκρινα ότι η διττή και αμφίσημη ιδιότητα μου ως συμμετέχουσα και ως ερευνήτρια θα υπονόμει τα εγχειρήματα εδραίωσης «αισθημάτων ασφάλειας» εντός της συλλογικότητας. Όπως πληροφορήθηκα από συνομιλητές/τριες, στις ομάδες αυτοβοήθειας, τα άτομα μοιράζονται προσωπικές πληροφορίες αναφορικά με τις συνθήκες ζωής τους, τις εμπειρίες φωνών, την διαχείρισή τους και την βία των επαφών με υπηρεσίες ψυχικής υγείας. Επομένως, ανακύπτουν ζητήματα που αφορούν τα όρια της έκθεσης του εαυτού και της συναίνεσης, καθώς μια ενδεχόμενη ένταξή μου στον χώρο θα σήμαινε ότι η επιθυμία για κοινότητα και συναισθηματικό μοίρασμα από την πλευρά των μελών θα αποτελούσε ταυτόχρονα σημείο παρατήρησης και θεωρητικής επεξεργασίας από ένα «μη μέλος», που για την πλειονότητα των μελών παρέμενε άγνωστο. Επιπλέον, ορισμένα μέλη του δικτύου

έχουν ψυχιατροποιηθεί στη βάση ιδεών περί παρακολούθησης, που θεωρήθηκαν αναντίστοιχες με την κυρίαρχη ιδέα μιας μη απειλητικής και εύτακτης πραγματικότητας. Θεώρησα λοιπόν ότι η παρουσία μου στον χώρο θα παρήγαγε και συνάμα θα επικύρωνε μία αίσθηση επιτήρησης, δεδομένου ότι σε μία επιτόπια έρευνα πεδίου συντελείται μια διαδικασία «παρακολούθησης» και «καταγραφής» του λόγου και της δράσης των υποκειμένων.

Το αίτημά μου για συζήτηση με μέλη του δικτύου έπρεπε να περάσει από συνέλευση, στην οποία, αποφασίστηκε, να σταλούν τα στοιχεία επικοινωνίας μου σε όλα τα μέλη, προκειμένου να έχουν τα ίδια τα άτομα τη δυνατότητα να επικοινωνήσουν μαζί μου. Εν τέλει, συζήτησα με τρία μέλη του δικτύου, με τα οποία είχα ήδη μία επαφή. Η σχέση με τους συνομιλητές/τριες αναπτύχθηκε, καθώς είχα συμμετάσχει σε ορισμένες ανοιχτές δράσεις, είχα παρακολουθήσει ορισμένες εκδηλώσεις και είχα ανταποκριθεί σε δύο καλέσματα για ανοιχτά καφενεία προκειμένου να έρθω σε ενσώματη επαφή με τον χώρο. Τέλος, συμμετείχα σε ορισμένες συνελεύσεις της «Πρωτοβουλίας Ψ' για ένα πολύμορφο κίνημα για την ψυχική υγεία», η οποία συστεγάζεται με το δίκτυο και έχει παρόμοια φιλοσοφία. Όπως με ενημέρωσαν ορισμένοι συνομιλητές/τριες υπάρχει ανοιχτή επικοινωνία μεταξύ των δύο οργανώσεων για οργανωτικά/κινηματικά ζητήματα και υπάρχει και αλληλεπικάλυψη μελών, δεδομένου ότι μέλη του δικτύου συμμετέχουν στη πρωτοβουλία Ψ' και το αντίστροφο.

Δεδομένου ότι δεν είχα ένα προσδιορισμένο πεδίο έρευνας άρχισα να απευθύνομαι σε άτομα εκτός δικτύου και ήρθα σε επαφή με ορισμένα άτομα μέσω κοινών γνωστών ή επικοινωνήσα προσωπικά με άτομα, που γνώριζα ότι έχουν μια (κινηματική) εμπλοκή σε σχέση με το δίκτυο ή ότι έχουν ασχοληθεί θεωρητικά με την ακρόαση φωνών. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου αναζήτησης συνομιλητών/τριών συνειδητοποίησα ότι πολλά άτομα που δεν εντάσσονται στον αποκαλούμενο «κλινικό πληθυσμό» έχουν περιστασιακές εμπειρίες ακρόασης φωνών.

Εν τέλει, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με 7 άτομα που ακούνε φωνές, εκ' των οποίων τα τρία είναι μέλη του δικτύου και δύο συνεντεύξεις με ψυχιάτρους, που είναι μέλη της «Πρωτοβουλίας Ψ'». Ένας από τους συνομιλητές μου εντάσσεται στον κύκλο γνωστών μου και έχει περιστασιακές εμπειρίες ακρόασης φωνών χωρίς να έχει ψυχιατροποιηθεί. Ένας άλλος συνομιλητής διαμένει στη Νέα Ζηλανδία, είναι κλινικός ψυχολόγος και έχει εκπαιδευτεί ως Sangoma (Σαμάνος Νότιας Αφρικής), που επικοινωνεί με πνεύματα/προγόνους μέσω ένταξης σε μια μεταβαλλόμενη κατάσταση συνείδησης. Μια συνομιλήτριά άκουγε φωνές κατά τη διάρκεια ενός διαγνωσμένου «ψυχωσικού επεισοδίου». Τέλος, ένας συνομιλητής μου είναι μέλος του Paranoia Network στο Λονδίνο κι έχει επαφή με μέλη του δικτύου στην Αθήνα. Ήρθα σε επικοινωνία μαζί του, καθώς συμμετείχε σε μια ημερίδα για την ακρόαση φωνών.

Η μεθοδολογική επιλογή των συζητήσεων με άτομα που ακούνε φωνές έγινε στη βάση της ανάδειξης του βιώματος με βάση το πώς θεωρητικοποιείται από τα ίδια τα υποκείμενα, ενώ οι συζητήσεις με τους ψυχιάτρους επικεντρώθηκαν στην κλινική αντιμετώπιση, που προκρίνεται στο πλαίσιο της εκπαίδευσής τους, αλλά και στις «εναλλακτικές» προσεγγίσεις, που προωθούνται στο πλαίσιο της κινηματικής τους δράσης.

Η εμπειρική μέθοδος που επέλεξα είναι αυτή των ημι-δομημένων συνεντεύξεων, προκειμένου να έχω κάποιους κατευθυντήριους άξονες ως βάση των συζητήσεων. Ωστόσο, οι συνεντεύξεις στην πορεία κατέληξαν να έχουν την μορφή μιας πιο αυθόρμητης συζήτησης. Όπως με ενημέρωσε ένας από τους συνομιλητές μου (Λ) υπάρχει ένα τυποποιημένο ερωτηματολόγιο (Maastricht)¹, που αφορά στην ακρόαση φωνών. Ωστόσο αποφάσισα να μην το χρησιμοποιήσω για να μην περιοριστούν οι δυνατές εκφάνσεις της συζήτησης. Επίσης θεώρησα ότι κάποιες από τις ερωτήσεις μπορεί να δημιουργήσουν άβολο κλίμα στη βάση μιας επιβεβλημένης ανάλυσης συγκεκριμένων πτυχών του βιώματος.

Σε αρκετές περιπτώσεις οι συνομιλητές/τριες μου επαναπροσδιόριζαν τη δομή και το περιεχόμενο των ερωτήσεων, συμφωνά με τις ιδιαίτερες οπτικές που προέβαλαν ως σημαντικές και σύμφυτες με τα ενδιαφέροντα και τους προβληματισμούς τους. Υπήρξε συνεννόηση για τον χώρο, την μέρα και την ώρα διεξαγωγής των συνεντεύξεων, που αποφασίστηκε από τα υποκείμενα της έρευνας, προκειμένου να διασφαλιστεί η άνεσή τους. Όσον αφορά την ανάλυση, αποφάσισα να παραθέσω ορισμένα αυτούσια αποσπάσματα συνομιλιών προκειμένου να μην περιοριστούν οι δυνατές προσλήψεις του λόγου των συνομιλητών/τριών μου στις δομές μιας δικής μου μετάφρασης. Ωστόσο, στις περιπτώσεις που δεν υπάρχει ηχογραφημένο υλικό, η ανάλυση θεμελιώνεται σε δικές μου σημειώσεις. Σε ορισμένα σημεία συγκροτείται μια ορισμένη εικόνα για ορισμένους συνομιλητές/τριες, προκειμένου να διαγραφεί μια σύνδεση των φωνών με την προσωπική/κοινωνική τους ιστορία. Σε αυτή τη βάση, για λόγους προστασίας της ιδιωτικότητας των συνομιλητών/τριών μου συντελείται μια διαδικασία ανωνυμοποίησης μέσω της χρήσης τυχαίων αρχικών ονομάτων. Στο πρώτο μέρος της εργασίας διαγράφονται κάποιες συνδέσεις της ακρόασης φωνών, με την ανάδειξη της διαλογικής συγκρότησης της υποκειμενικότητας. Εν συνεχεία, η θεματική εμπλαισιώνεται σε κυρίαρχες νοηματοδοτήσεις και διαγράφονται ορισμένες συνδέσεις ανάμεσα στην εμπειρία ακρόασης φωνών και στην παθολογικοποίησή των υποκειμένων. Τέλος, η ακρόαση φωνών προσεγγίζεται στο πλαίσιο πολιτισμικών και θρησκευτικών θεωρήσεων, καθώς και κριτικών προσεγγίσεων του τραύματος.

¹ <https://improvingmipractices.org/application/files/9615/6924/4250/Maastricht.Mine.pdf>

ΠΟΛΥΦΩΝΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΙΑΛΟΓΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ

Η υποστασιοποίηση των φωνών ως αυτόνομες παρουσίες με δικά τους χαρακτηριστικά και βούληση είναι κεντρική σε όλες τις συνομιλίες της παρούσας έρευνας. Η προσλαμβανόμενη αυτονομία και ετερότητα των φωνών (είτε βιώνονται ως σκέψεις, είτε ως εξωτερικές εκφωνήσεις) περιγράφεται γενικότερα από συγγραφείς, παιδιά, ψυχικά νοσούντα άτομα και άτομα που περιγράφουν θρησκευτικές και μυστικιστικές εμπειρίες (Cook, 2018). Δεδομένης της παθολογικοποίησης της ακρόασης φωνών, που δεν αναγνωρίζονται ως προερχόμενες από ένα ορισμένο υποκείμενο, η θεωρία της πολυφωνικότητας προσανατολίζεται στην αποφυσικοποίηση της μονοφωνικής συγκρότησης του υποκειμένου (Bakhtin, 1984). Κατά αυτή την άποψη, η ενότητα του υποκειμένου αποτελεί εγχείρημα που διέρχεται από την αποσιώπηση της διαλογικής συγκρότησης του εαυτού.

Ο Bakhtin (1984), αναφερόμενος στο πολυφωνικό μυθιστόρημα του Dostoyevsky, υποστηρίζει ότι η δόμηση της ετερότητας, της αυτοσυνειδησίας και της κοσμοθεωρίας των χαρακτήρων αποκεντρώνει την ιδέα της μονοφωνικής σύλληψης του συγγραφέα ως υποκείμενο παραγωγής τους. Ειδικότερα, υποστηρίζεται ότι καθώς οι φωνές των χαρακτήρων σχηματοποιούνται, συγχρόνως αυτονομούνται από τα όρια μιας δεδομένης προοπτικής και ορίζουν τη δράση και την εξέλιξη της πλοκής. Συνεπώς, οι χαρακτήρες δεν υπόκεινται στις δομές μιας ενιαίας και επιβαλλόμενης από τον συγγραφέα «πραγματικότητας». Σε μια προέκταση αυτής της θέσης, η ίδια η παραγόμενη αντιστοιχία μεταξύ μιας φαινομενικά ενιαίας φωνής και ενός δεδομένου υποκειμένου αποσταθεροποιείται. Ο Bakhtin (1981 ο.α. στο Weidman, 2014), αποδομεί την ιδέα του ενιαίου ομιλητή, αλλά και την ιδέα του ενιαίου γλωσσικού σημείου (βλ. ετερογλωσσία), καθώς υποστηρίζεται ότι κάθε έκφραση ενσωματώνει τις διασταυρούμενες φωνές και τα ανταγωνιστικά συμφέροντα των υποκειμένων.

Κατά τον James (1890 ο.α στο Hermans, 2001), η προσλαμβανόμενη «συνέχεια» του εαυτού - «γνώση» συνδέεται με την αίσθηση μιας ομοιογενούς ταυτότητας, που επανεπιβεβαιώνει τις δομές της στο πλαίσιο ενός χρονικού συνεχούς. Ωστόσο, η παγίωση της ταυτότητας του υποκειμένου συνδέεται με τον προσδιορισμό του «εαυτού» με όρους διακριτότητας από τον «άλλο». Σε αυτό το πλαίσιο, η δόμηση της ανεξάρτητης βούλησης του ατόμου θεμελιώνεται σε διαρκείς διαπραγματεύσεις, που κυμαίνονται μεταξύ ενσωμάτωσης και απόρριψης σκέψεων ως συμβατών ή ασύμβατων με την αίσθηση του εαυτού (Hermans, 2001). Εντός αυτών των διαπραγματεύσεων, ο εαυτός ορίζεται ως ενεργός επεξεργαστής της εμπειρίας και καθίσταται «αναγνωρίσιμος» από το υποκείμενο. Μέσω της εξωτερικής προβολής σκέψεων, οι σκέψεις οριοθετούνται στο εσωτερικό ενός χωρικά διαχωρισμένου υποκειμένου, που τοποθετείται σε αντίστιξη και διάλογο με τον εαυτό (Hermans, 2001). Από αυτή τη προοπτική, η αντίστιξη «εαυτού – άλλου» αποφυσικοποιείται, καθώς, η εδραίωση της συνοχής του εαυτού συνίσταται στην αποσιώπηση ενδεχομενικών άλλων, που διαμεσολαβούν την ύπαρξη (Simão & Valsiner, 2007).

Θα υποστηρίξω ωστόσο ότι μέσα από τις παραπάνω αναλύσεις, διαγράφεται μια συνεκτική θεώρηση για την παραγωγή του «υποκειμένου», που συγκαλύπτει τις σχέσεις εξουσίας, που κωδικοποιούνται σε μια οικουμενική σύλληψη της υποκειμενικότητας (Spivak, 2018).

Σε αυτή τη βάση, θα υποστηρίξω ότι η διάκριση «εαυτού- άλλου» δεν συνιστά απλώς μια διεργασία χάραξης ορίων «εσωτερικότητας – εξωτερικότητας», που συνέχει την παγίωση της υποκειμενικότητας, αλλά αναφέρεται και σε ιεραρχικά συστήματα διπολικής ταξινόμησης, που αναδεικνύουν το ποια υποκείμενα αναγνωρίζονται ως εξατομικευμένοι εαυτοί, που δύναται να επεκτείνουν την προοπτική τους για να διαρθρώσουν και να αποικίσουν τις θέσεις ακρόασης του «άλλου», να ορίσουν δηλαδή την φύση και τη δεκτικότητα των ακροατηρίων και τον βαθμό ανταπόκρισης στην εξάρτηση των ομιλητών/τριών από αυτά (Dotson,2016). Στη πραγματικότητα, η ακρόαση αποτελεί σημείο εγχάραξης των αποκλεισμών, που ορίζουν τις συνθήκες δυνατότητας για επικύρωση/ακύρωση της υπόστασης του «άλλου» (Srinak,2018). Οι φωνές δεν κατασκευάζονται αποκλειστικά από τα υποκείμενα που τις εκφωνούν, αλλά και από εκείνα που τις ερμηνεύουν και τις κυκλοφορούν: από τις κοινότητες ακροατών και τους δημόσιους χώρους στους οποίους διαχέονται και από τις τεχνολογίες αναπαραγωγής, ενίσχυσης και μετάδοσης που τις καθιστούν ακουστές (Weidman,2014).

Όπως αναδεικνύεται μέσα από τις συζητήσεις με τους συνομιλητές μου, η έννοια της «ακρόασης» υποδηλώνει ότι το υποκείμενο που «ακούει» δεν είναι αυτό που παράγει λόγο. Η ακρόαση μιας φωνής ελλείπει ορατού ομιλητή εγείρει ερωτήματα αναφορικά με την πηγή προέλευσής της και συνδέεται με την υπόθεση ότι κάπου υπάρχει ένα δρών υποκείμενο που την εκφωνεί (Cook,2018). Ωστόσο, η οριοθέτηση της φωνής ως απορρέουσα από ένα ορισμένο υποκείμενο περιπλέκεται, καθώς διαφαίνεται ότι οι ήχοι παράγονται στις διατομές σχεσιακότητας με υποκείμενα και τεχνολογίες, που ρευστοποιούν τα όρια ανάμεσα στις φωνές και τις πηγές τους. Μέσω της εισαγωγής τεχνολογικών μέσων (βλ. κινηματογράφος, τηλέφωνο) οι ήχοι φαίνεται να εκφωνούνται από συσκευές, αντηχούν συνομιλίες του παρελθόντος ή συνομιλίες που έχουν ήδη τυποποιηθεί και εκφωνηθεί ως σενάρια (Earlmann,2004). Η σχιζοφωνία αποτελεί όρο που εισήγαγε ο Murray Schafer (1977 ο.α. στο Earlmann, 2004) και αφορά στον διαχωρισμό του ήχου από μια ορισμένη πηγή. Συνεπώς, η σύνδεσή ήχων με συγκεκριμένα πρόσωπα αναδεικνύεται ως ένα κοινωνικο-πολιτικά διαμεσολαβημένο εγχείρημα.

Βάσει κυρίαρχων βιοϊατρικών προσεγγίσεων, ο μη αναγνωρίσιμος εξωτερικός «άλλος» αναγνωρίζεται ως ψευδαισθητική και ανεπίγνωστη επινόηση του υποκειμένου, που απορρέει από μια εγκεφαλική δυσλειτουργία ή ένα γνωστικό σφάλμα απόδοσης εσωτερικών σκέψεων και συναισθημάτων σε εξωτερικές πηγές (Blackman, 2015, Cook, 2018). Ωστόσο, αν η εξωτερική οριοθέτηση πτυχών του εαυτού αποτελεί «ψευδαίσθηση», τότε «ψευδαίσθηση» αποτελεί εξίσου η δυτική ιδέα περί ύπαρξης ενός ενοποιημένου υποκειμένου, που θεωρείται ότι σκέφτεται, ομιλεί και ακούγεται, μέσω της αποσιώπησης της εξάρτησης από την παραγωγή και την αναπαραγωγή των «άλλων».

Το ερώτημα αναφορικά με την ταυτότητα των φωνών παραμένει ανοιχτό. Οι συνομιλητές/τριες μου δεν φαίνεται να έχουν μια ορισμένη απάντηση. Ωστόσο, συχνά στις αφηγήσεις τους εννοεί μια αίσθηση ότι οι φωνές δεν αποτελούν παράγωγο του εαυτού τους. Η ταυτόχρονη ανάδυση σκέψεων που ορίζονται ως προσωπικές και πολλαπλών ηχητικών ερεθισμάτων, με διαφορετικά περιεχόμενα, η αλληλεπικάλυψη φωνών, η ασυμβατότητα ανάμεσα στις σκέψεις, τα συναισθήματα και τον εκφερόμενο λόγο, η ακατανόητη και ξαφνική εμφάνισή των φωνών διαταράσσει τα προσλαμβανόμενα όρια

μεταξύ «εαυτού - άλλου», «εσωτερικού - εξωτερικού», «υλικού - άυλου» (Blackman, 2015). Βάσει των αφηγήσεων των συνομιλητών μου, οι φωνές βιώνονται ποικιλοτρόπως, αλλά συνήθως υποκειμενοποιούνται ως σχετικά αυτόνομες παρουσίες με αυτόβουλη δράση. Όπως αναδεικνύεται μέσα από τις συζητήσεις, οι «φωνές» δεν αποτελούν αμιγώς ηχητικά ερεθίσματα, καθώς συχνά οπτικοποιούνται, εμπλέκονται σε διαλόγους, διαπλέκονται με τα εξωτερικά συμφραζόμενα, με εικόνες, αναμνήσεις, απτικές αισθήσεις, συναισθήματα και «δουλεύονται σεναριακά», όπως ανέφερε ένας συνομιλητής. Οι φωνές μπορεί επίσης να αφορούν σε άηχες αισθήσεις παρουσίας (Laroui et al., 2012), ή να αποτελούν διαρκείς παρουσίες που γίνονται αντιληπτές ως εάν να είναι εκεί ακόμα και όταν δεν ακούγονται (Alderson-Day, 2016 ο.α. στο Cook, 2018) (π.χ. μια συνομιλήτρια ανέφερε ότι ξέρει ότι οι φωνές είναι «εκεί γύρω» ακόμη και όταν δεν τις ακούει).

Η εδραίωση της ετερότητας των φωνών εν απουσία διαλόγου

Σε αυτό το σημείο θα εστιάσω στον τρόπο που ορισμένοι συνομιλητές/τριες ορίζουν την ετερότητα των φωνών. Ο Κ. έχει περιστασιακές εμπειρίες ακρόασης φωνών χωρίς να έχει ψυχιατροποιηθεί στη βάση αυτών των εμπειριών. Βάσει των περιγραφών του, οι φωνές υποκειμενοποιούνται ως αυτόνομες οντότητες, που δεν του απευθύνονται.

Είναι αρκετά ιντριγκαδόρικο γιατί συνειδητοποιείς ότι παίζει κάτι στο μυαλό σου... ένα ηχητικό ερέθισμα, το οποίο βγάζει πάρα πολύ νόημα αν το προσέξεις... δηλαδή όντως είναι ένας ανεξάρτητος δρών, ο οποίος λέει κάτι που στέκει. Δεν είναι ήχοι τύπου: α, ου... ούτε σταματάει όταν το θέλεις ή ξεκινάει όταν το θέλεις.

Ο Κ. ακούει φωνές συνήθως πριν κοιμηθεί και αναγνωρίζει τις φωνές ως κάτι που παράγεται από τον οργανισμό του, αλλά όχι από τον ίδιο. Θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι αυτή η διατύπωση εμπεδώνει μια ιεραρχική διάκριση ανάμεσα στον οργανισμό ως μια «βιολογική σταθερά», που λειτουργεί με μη ελεγχόμενο τρόπο και στον εαυτό, που ορίζεται από το ίδιο το άτομο. Η διάκριση αυτή παρουσιάζει συνάφεια με την αντίστιξη νου-σώματος, που αναπαράγει μια ιεράρχηση ανάμεσα στην ελευθερία και τον προκαθορισμό (φύση) (Ingold, 2016).

Κ: Αναγνωρίζω ότι είναι κάτι που παράγεται από τον οργανισμό μου, αλλά από εμένα... όχι... δεν είναι σκέψεις μου.

Ε: Δεν τις αναγνωρίζεις ως κάτι δικό σου...

Κ: Όχι, και ίσως δεν είναι ακριβώς... Έχουν πολύ αυτόνομο ήχο. Δεν το παράγω εγώ αυτό το ηχώχρωμα που ακούγεται.

Ο συνομιλητής μου επικαλείται την αυτονομία του ήχου και την ιδιαιτερότητα της χροιάς της φωνής για να δηλώσει ότι δεν μιλάει ο ίδιος. Επιπροσθέτως, ο εκφερόμενος λόγος εμφανίζεται αναντίστοιχος με τις σκέψεις του. Οι φωνές έχουν πρόσβαση σε γνώσεις, που ο συνομιλητής μου δηλώνει ότι δεν κατέχει και ως εκ τούτου δεν μπορεί να αξιολογήσει (π.χ. μια διάλεξη περί χημείας). Επίσης, γίνεται λόγος για εκφερόμενες απόψεις, που ο συνομιλητής μου δεν μπορεί να συμμαριστεί επειδή «δεν είναι δικές του».

Ε: Θεωρείς ότι οι φωνές εκφράζουν κάτι που έχει νόημα για εσένα;

Κ: Όχι... αυτό είναι το περίεργο. Λένε πράγματα, που δεν με ενδιαφέρουν καθόλου... αλλιώς θα τους είχα προσδώσει και πιο μεγάλη σημασία γιατί πραγματικά ήταν κάτι το οποίο δεν ήταν δικό μου... δεν ήταν δικιά μου σκέψη, αλλά δεν ήταν και αυτό που λέμε ότι αυτονομείται ένα μέρος του εγκεφάλου για να σου πει υποσυνείδητα κάτι που μπορεί να σε απασχολεί... ήταν άσχετα πράγματα. Είναι πράγματα που δεν είχες σκεφτεί... Εγώ αυτά που... όταν κάθομαι να παρακολουθώ... δεν είναι πράγματα που είναι επανάληψη των δικών μου σκέψεων την προηγούμενη μέρα. Είναι για ένα θέμα το οποίο μπορεί να μην το ξέρω... δηλαδή ακούω κάποιον/κάποια να εκφέρει άποψη για ένα θέμα που δεν κατέχω. Δεν μπορώ να συμμεριστώ αυτή την άποψη γιατί δεν είναι δικιά μου. Είναι περίεργο αν κάτσω και το σκεφτώ λίγο περισσότερο, αλλά συνήθως δεν το κάνω γιατί δεν είναι πολύ παρεμβατικό.

Το περιεχόμενο των φωνών, στο βαθμό που επιλέγει να το παρατηρήσει, αυτονομείται από τις σκέψεις του, δεν εντάσσεται στα ενδιαφέροντά του και δεν νιώθει ότι έχει προσωπικό νόημα για τον ίδιο. Παρόλο που οι φωνές δεν του προκαλούν δυσφορία, μία περίοδο είχε αρχίσει να σκέφτεται ότι αν άρχιζε να επικεντρώνει την προσοχή του σε αυτές, τότε ίσως να «έσπαγε η ενότητα της σκέψης» του.

Κ: Δεν με ενόχλησαν ποτέ... Πιο πολύ με ενόχλησε δηλαδή η σκέψη ότι... «Α... κάτι δεν πάει καλά» παρά οι φωνές.. Αν και θυμάμαι ότι ήταν μια περίοδος που σκεφτόμουν ότι αν δώσω πάρα πολύ προσοχή σε αυτό που συμβαίνει και όντως εστιάσω στο τι ακριβώς συμβαίνει, μπορεί να αποσυναρμολογηθεί ο τρόπος σκέψης μου.

Σε αυτό το σημείο, συνειδητοποίησα ότι οι ερωτήσεις μου υπέκρυπταν ένα αίτημα για «ακρόαση» των φωνών, που ερχόταν σε αντίθεση με τις επιθυμίες του συνομιλητή μου. Μέσω της συζήτησής, ο Κ. κλήθηκε να ανακαλέσει το περιεχόμενο των φωνών και να του προσδώσει σημασία προκειμένου να μπορέσει να μου δώσει ορισμένες απαντήσεις. Φάνηκε ακόμη ότι η ίδια η έμφαση που έδινε στην ακρόαση φωνών ως «περιοχή μελέτης» τον προβληματίζε ως εάν η ίδια η επικέντρωση της εστίασης στο συγκεκριμένο βίωμα να συνεπάγεται την παθολογικοποίησή του ως «σημείο απόκλισης», που αξίζει να «θεματοποιηθεί επιστημονικά». Ο ίδιος ανέφερε ότι δεν επιθυμεί να επικοινωνήσει την εμπειρία του σε ειδικούς ψυχικής υγείας, καθώς «θα έδιναν «σημασία» σε κάτι που «δεν του δημιουργεί πρόβλημα». Είναι σημαντικό λοιπόν να τονιστεί ότι δεδομένης της παθολογικοποίησης της ακρόασης φωνών, οι εν λόγω εμπειρίες μπορεί να μην επικοινωνούνται. Συνεπώς, μπορεί να θεωρούνται λιγότερο «κοινές» εμπειρίες απ' όσο είναι στην πραγματικότητα και να μελετώνται μόνο στον αποκαλούμενο «κλινικό πληθυσμό» (Watkins et al., 2003). Ο Κ. ανέφερε χαρακτηριστικά ότι η εμπειρία του δεν γινόταν αντιληπτή από τον ίδιο ως «εμπειρία» και ότι έγινε «κάτι» από τη στιγμή που οριοθετήθηκε ως πεδίο της επιστημονικής μου έρευνας. Ανέφερε επίσης ότι μάλλον δεν εμπίπτει ακριβώς στην «κατηγορία» των ατόμων που με ενδιαφέρουν.

Ωστόσο, θα επιθυμούσα να αμφισβητήσω την ίδια τη θέση ότι υπάρχει ένα ομοιογενές/ αντιπροσωπευτικό υποκείμενο, που «ακούει» φωνές και ότι αυτό σημαίνει κάτι ανεξάρτητα από τις δομές εξουσίας, εντός των οποίων οι θεματικές κυκλοφορούν, προκειμένου να οριστούν τα κοινωνικά τους νοήματά. Ωστόσο, η επικέντρωση της προσοχής σε ένα βίωμα, που θεωρείται περιθωριακό μπορεί να αορατοποιεί την κανονιστική θεμελίωση της

«κανονικότητας», που θεωρείται εξορισμού συνυφασμένη με το νόημά της και ορίζεται ως δεδομένο έρεισμα στα εγχειρήματα εύρεσης του νοήματος. Στον χώρο του «Δικτύου ανθρώπων που ακούνε φωνές», η νοηματοδότηση των φωνών επιτρέπει τον μετασχηματισμό της σχέσης με τις φωνές, μέσω της ένταξης των τελευταίων σε ένα πλαίσιο κατανόησης σε σχέση με τη ζωή του ατόμου (Escher, 2014). Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η επικέντρωση της εστίασης στο περιεχόμενο των φωνών και η κατανόηση των νοημάτων του εκφερόμενου λόγου προσλαμβάνονται ως απειλή για την εδραίωση της συνοχής της σκέψης του συνομιλητή μου.

Μια άλλη ενδιαφέρουσα παρατήρηση είναι ότι η ιδέα περί απουσίας κάποιου νοήματος των φωνών θεμελιώνεται στην επίκληση της αυτονομίας τους σε σχέση με τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τις γνώσεις, το ασυνείδητο και τα ενδιαφέροντα του συνομιλητή. Κατά τον Cook (2018), οι φωνές διαφέρουν από τον εσωτερικό λόγο, καθώς δύναται να υπάρχει σαφής διάκριση των φωνών από τις σκέψεις των υποκειμένων. Ακόμη, εδραιώνεται μια απόσταση, καθώς οι φωνές δεν απευθύνονται ευθέως στον συνομιλητή μου και δεν φαίνεται να αναμένουν κάποια απόκριση από πλευράς του. Ο ίδιος τοποθετείται στη θέση του ακροατή λόγων, που δεν έχουν κάποιο συγκεκριμένο σημείο απεύθυνσης. Οι φωνές που ακούει συνήθως «έχουν διεκπεραιωτικό χαρακτήρα» όπως υποστήριξε, σαν να αφορούν διαλέξεις ή σαν να διαβάζει κάποιο άτομο «ένα κείμενο μέσα από ένα φύλο χαρτί». Συνήθως αγνοεί την παρουσία τους και απαιτείται συνειδητή προσπάθεια από πλευράς του για να «προσέξει» το τι λένε.

E: Το να τις απωθήσεις είναι συνειδητή απόφαση εκείνη τη στιγμή ή συμβαίνει κάπως αυτόματα;

K: Το ανάποδο. Είναι συνειδητή απόφαση το να προσέξω περισσότερο τι ακριβώς συμβαίνει... Αλλιώς η απώθηση είναι λίγο το default μου. Υπάρχει ως χαλί, αλλά... είναι απλώς αυτό το χαλί... δεν έχει περιεχόμενο ο ήχος.

Όταν τον ρώτησα αν υπάρχουν στιγμές που ακούει φωνές κατά την παρουσία άλλων ατόμων, ανέφερε ότι δεν είναι σίγουρος, αλλά ίσως μπορεί να θυμηθεί αμυδρά στιγμές κατά τις οποίες «έπαιζε μία κασέτα στο υπόβαθρο». Ωστόσο, όταν υπάρχουν κι άλλα άτομα στο χώρο υπάρχουν πολλαπλά ερεθίσματα, που δεν του επιτρέπουν να ακούσει. Ο συνομιλητής μου φαίνεται να μπλοκάρει τις φωνές που ακούει και το περιεχόμενό τους καθίσταται ακατάληπτο. Ενώ τις «ακούει» και μπορεί να αποκτήσει πρόσβαση στο νόημα του εκφερόμενου λόγου, οι φωνές παραμένουν άγνωστες κασέτες με ήχους που παίζουν στο περιθώριο. Το περιεχόμενο των φωνών συνήθως δεν καταγράφεται στη μνήμη του. Ωστόσο, η αυτονομία του ήχου εδράζεται στο ότι «η κασέτα παίζει» και παραμένει προσβάσιμη σε μια ενδεχόμενη επεξεργασία της ανεξάρτητα από το αν ο συνομιλητής μου επιλέγει ή όχι να καταγράψει το νόημά της.

Η εδραίωση της ετερότητας σε διαλογικά πλαίσια

Η συνομιλήτριά μου Γ. είναι μέλος του «Δικτύου Ανθρώπων που ακούνε φωνές» και ακούει φωνές από το 2008. Την περίοδο πριν αρχίσει να ακούει φωνές ανέφερε ότι είχε αρχίσει να σκέφτεται ότι είχε «συγκροτηθεί ένα ολόκληρο σύστημα» που αφορούσε την ίδια και ότι ήταν υπό παρακολούθηση. Σκεφτόταν ότι μιλούν γι αυτή διάφορα άτομα ή ότι την

παρακολουθούν, αλλά παρέμεναν σκέψεις δικές της που δεν είχαν «ηχοποιηθεί» ακόμη. Συνέδεσε αυτές τις σκέψεις με ορισμένα βιώματα, που αφορούσαν την εμπλοκή του πατέρα της με την αστυνομία και δήλωσε ότι μπορεί να ανιχνεύσει συνδέσεις μεταξύ του περιεχομένου των φωνών και διάφορων γεγονότων ζωής. Οι ιδέες παρακολούθησης συνδέθηκαν με το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, καθώς υποστηρίχτηκε ότι υπάρχει μια γενικευμένη έκθεση σε συνθήκες επιτήρησης και ελέγχου (αναφέρθηκε στις κάμερες στο μετρό, στη κατασταλτική βία που συνδέεται με τη δράση της αστυνομίας κ.α.). Την πρώτη φορά που η Γ. άκουσε φωνές δούλεψε ένα πρόγραμμα στον υπολογιστή. Αφού πήγε να ξαπλώσει άκουσε μια αντρική φωνή, που την παρότρυνε να σηκωθεί και την απείλησε ότι θα κατέβει κάτω.

Γ: Νόμιζα ότι κάτι είχε γίνει με τους από πάνω... ότι μιλάγανε, ότι κάτι είχαν βάλει, ότι με παρακολουθούσαν; Βλέπανε τότε ξάπλωσα.... Γενικά ότι είχε στηθεί ένα ολόκληρο σύστημα που με αφορούσε και αυτό το πρόγραμμα, που προσπαθούσα να επιλύσω στον υπολογιστή.... Μετά υποτίθεται ότι άρχισα να συνδέομαι με άλλους ανθρώπους και να μιλάω μαζί τους... που κάναν ταυτόχρονα την ίδια δουλειά με μένα... Αυτό γινόταν όλο το βράδυ και μετά μπήκα στο γραφείο μου και... με το που μπήκα σταμάτησαν και δεν άκουγα τίποτα. Δεν ξέρω πως έγινε, αλλά είχα τη σκέψη εκεί... ότι «Α αυτός λέει για μένα», αλλά δεν άκουγα κάτι... Όταν μπήκα στο γραφείο σταμάτησε, αλλά συνέχισε όλο αυτό... οι συνειρμοί κτλ, ο συνδυασμός σκέψεων και τα σενάρια, που κάποιοι άλλοι τα γράφουν και μετά άρχισαν τα πράγματα να γίνονται λίγο πιο... άρχισαν κάποιες φωνές να γίνονται και κάπως επιθετικές μπορώ να πω, άλλες ρομαντικές... Άνοιξαν πολλά κανάλια και πολλές συνδέσεις με το παρελθόν μου και με το παρόν και με ανθρώπους από την οικογένειά μου και βυθίστηκα πάρα πολύ... Πλέον μετά από κάποιες μέρες τις άκουγα και στο γραφείο... Δεν υπήρχε δηλαδή κάποιος χώρος που δεν υπήρχαν... είχαν ηχοποιηθεί τα πάντα γύρω μου... Ό,τι και να έβλεπα ταυτόχρονα έβγαζε μια φράση, μια λέξη...

Όπως υποστηρίζει ο Cook (2018), οι φωνές μπορεί να αφορούν συναντήσεις με πρόσωπα, αλλά και με πτυχές του εαυτού ή αναμνήσεις του παρελθόντος. Η Γ. σε διαδικτυακή της τοποθέτηση αναφέρει ότι μέσω της ακρόασης φωνών «ζωντανεύουν οι ήρωες και οι χαρακτήρες της ζωής της και από απλά συναισθήματα και σκέψεις, καταλήγουν να έχουν δικά τους χαρακτηριστικά και γνώμη». Συνεπώς, η συζήτηση μαζί τους δεν καταλήγει σε έναν «θρίαμβο για την ίδια και τον εγωισμό της». Υποστηρίζει ότι οι φωνές επεμβαίνουν σχετικά αυτόνομα στον ψυχικό της χώρο, αλλά το ίδιο μπορεί να κάνει κι εκείνη. Τα πεδία αλληλεπίδρασης μεταξύ της ίδιας και των φωνών συμπυκνώνονται σε ένα σχήμα με τεμνόμενους κύκλους, που ζωγράφησε η συνομιλήτριά μου. Ορισμένες φορές οι φωνές την κατακλύζουν και την απορροφούν, καθώς ο χώρος που καταλαμβάνουν αντιτίθεται στις προσπάθειες εδραίωσης ενός δικού της χώρου, που επιτρέπει την διατήρηση της αίσθησης του εαυτού της. Το αίσθημα απουσίας ελέγχου φαίνεται να αντισταθμίζεται μέσω φαντασιακών μετατοπίσεων, που επιτρέπουν την δημιουργία νέων χώρων συνύπαρξης.

Γ: Παλιά το είχα αυτό ότι ήθελα να νιώθω ότι αυτός ο κόσμος μου ανήκει... θα είμαι μόνο εγώ εκεί ή κάτι τέτοια τα σκέφτομαι μόνο εγώ γύρω από αυτό. Κατάλαβα όμως ότι γενικά δεν μου ανήκει... έτσι το βίωνα εγώ με τις φωνές... ότι αυτός ο χώρος, δηλαδή ο νοητός από ένα σημείο και μετά... δεν είμαι μόνη μου εκεί.... Όπως δημιουργείται ένας χώρος τώρα που μιλάμε εμείς οι δύο... είναι κάπως και με τις φωνές έτσι. Μπορεί να ναι κι άλλες γύρω... αλλά καταλαβαίνω ότι όσο περισσότερα

τους αφήνω να παίρνουνε και αυτό μεγαλώνει... μεγαλώνει και για τη φωνή... παίρνει πιο πολύ από εκείνη... παίρνει και από εμένα, αλλά καμιά φορά μπορεί να χρειάζομαι εγώ να μετατοπιστώ..... να μπορώ να κινηθώ σε αυτά τα άκρα και να δημιουργήσω έναν άλλο χώρο...

Η ίδια, υποστηρίζει ότι δεν μπορεί ακριβώς να απαντήσει στο τι ακριβώς είναι οι φωνές, καθώς μόνο οι ίδιες περιέχουν αυτή τη πληροφορία. Φαίνεται ωστόσο να φέρουν μια διπλή υπόσταση τόσο ως πτυχές του «ψυχικού χώρου/«νοητού κόσμου», όσο και ως εξωτερικές οντότητες. Σε αυτή τη βάση, αναφέρει ότι της είναι δύσκολο να μιλήσει για κάποιες φωνές, καθώς η προκρινόμενη σύνδεση των φωνών με πτυχές του εαυτού της την αποτρέπει από το να μοιραστεί το περιεχόμενό τους. Για την ίδια, οι φωνές αποτελούν διακριτές οντότητες, αλλά το περιεχόμενό του λόγου τους δομείται σε σχέση με εκείνη και τα βιώματά της.

Γ: Το να μιλήσω για συγκεκριμένες φωνές μου είναι πάρα πολύ δύσκολο. Ίσως γιατί το απαγορεύουν οι ίδιες με την συμπεριφορά τους. Ίσως επειδή είναι κοινώς αποδεκτό ότι οι φωνές που ακούω είναι δικές μου, κρύβουν δηλαδή μια πτυχή του δικού μου χαρακτήρα και ναι ίσως αν μιλήσω για κάποια φωνή αμέσως υιοθετείται από τους άλλους και σαν ένα κομμάτι του εαυτού μου. Εγώ τις περισσότερες τις αντιλαμβάνομαι σαν κάτι ξέχωρο από εμένα. Ως οντότητες. Όχι όμως αυτά που λένε. Τα περισσότερα είναι συνδεδεμένα με το νήμα και την ιστορία της ζωής μου και των βιωμάτων μου.

Η Γ. διαχωρίζει την εσωτερική ομιλία από την ακρόαση φωνών, καθώς ο ήχος φαίνεται να παράγεται εκτός των ορίων του εαυτού και δεν εκφράζει πάντοτε δικές της σκέψεις. Όπως υποστηρίζει η συνομιλήτριά μου, οι φωνές δεν ενοικούν σε μια αποκομμένη «παράλληλη» πραγματικότητα, καθώς δεν περιορίζονται στον εσωτερικό της χώρο, αλλά επεμβαίνουν στα εξωτερικά συμφραζόμενα. Οι φωνές διαμορφώνουν την σκέψη και την δράση της και παράλληλα συνιστούν και οι ίδιες αποκρίσεις που εδράζονται σε ευρύτερα συγκείμενα, σκέψεις, συναισθήματα και αναμνήσεις.

Η Γ. ακούει φωνές που μιλούν μεταξύ τους, αλλά και φωνές που της απευθύνονται άμεσα. Υπάρχουν φωνές που σχολιάζουν προσωπικές της σκέψεις, αλλά και φωνές που όπως αναφέρει έχουν «εξωτερικούς πυροδότες». Ορισμένες φωνές αντιστοιχούν σε οικεία πρόσωπα και άλλες είναι άγνωστες. Κάποιες έχουν ονόματα που τους έχει δώσει η ίδια ή τις έχουν ονομάσει άλλες φωνές που ακούει. Ακόμη, υπάρχουν φωνές που μπορεί να εκφωνούνται από συσκευές, να αντικαθιστούν και να αναδιατυπώνουν στίχους τραγουδιών, φωνές που ηχούν παράλληλα με άλλους ήχους. Τα τελευταία χρόνια ακούει μια φωνή που αναγνωρίζει ότι είναι η ίδια, η οποία ωστόσο ακούγεται ως εξωτερικός «Άλλος». Πρόκειται για μια εμπειρία, που της είναι ακατανόητη δεδομένου ότι βιώνεται ως εξωτερική φωνή, αλλά όχι ως διακριτή παρουσία. Κατ' επέκταση αναμένεται να προσληφθεί ως μια αντανάκλαση της προσωπικότητάς της και ως κάτι που παράγει η ίδια. Σε αυτή τη περίπτωση αναφέρει ότι απουσιάζει ένα συναίσθημα χωρικής μετατόπισης (π.χ. το συναίσθημα ότι πάει προς την κατεύθυνση της φωνής για να της μιλήσει).

Γ: Μπορώ να πω είναι πιο δύσκολη φωνή όταν μιλάει με δικά μου χαρακτηριστικά, να χει τη χροιά μου, από το να είναι μια φωνή άγνωστη σε μένα ή κάποιου άλλου ανθρώπου που ξέρω. Έχω μια φωνή που ακούω την Γ. (τον εαυτό της) να ναι στα 5 ή

στα 7, αλλά όταν με ακούω σε ηλικία που είμαι τώρα να μιλάω, χωρίς εκείνη την ώρα να μιλάω όντως με κάποιον, ή να μου απευθύνω το λόγο χωρίς να... είναι άλλη φωνή... ξέχωρη από την προσωπικότητά μου... είναι πάρα πολύ τρομακτικό... Ακόμα με τρομάζει αυτό το πράγμα... και είναι κάτι που θέλω να δω... να κάνω θουτιά στον εαυτό μου και να δω γιατί λέω στον εαυτό μου αυτό το πράγμα.....

.....Με άκουσα να μου ψιθυρίζω στο αυτί πολύ γρήγορα «και που είναι η Γ. τώρα;», αλλά ένιωθα σαν να ήμουν εγώ... το προφίλ αυτής της φωνής ήταν σαν να είμαι εγώ... Ήμουν εγώ.

Διαφαίνεται ότι μια φωνή που αναγνωρίζεται ως μέρος του εαυτού μπορεί συγχρόνως να βιώνεται ως «άλλος». Ακόμα κι όταν μια φωνή φέρει τα χαρακτηριστικά του υποκειμένου, η απουσία παραγωγής λόγου και η μη αναγνώριση του εαυτού στον εκφωνούμενο λόγο φαίνεται να διαταράσσει την πρόσληψη του εαυτού ως υποκείμενο με διακριτή προσωπικότητα.

ΦΩΝΕΣ: ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ, ΔΙΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΦΑΝΤΑΣΙΑ

Σε μια έρευνα (Hearing the Voice²), που έγινε σε συνεργασία με το Διεθνές Φεστιβάλ Βιβλίου του Εδιμβούργου δόθηκε έμφαση στις εμπειρίες ακρόασης φωνών ορισμένων συγγραφέων, που ακούνε τους φανταστικούς τους χαρακτήρες να τους απευθύνονται. Η έρευνα συνδέθηκε με αναφορές ζωντανών εμπειριών «ακρόασης», στις οποίες ο βαθμός της προσλαμβανόμενης διάκρισης εαυτού–χαρακτήρα επέτρεπε διαφορετικά είδη αλληλεπίδρασης. Στη πλειονότητα των περιπτώσεων δεν υποστηριζόταν η εξωκειμενική πραγματικότητα των χαρακτήρων από την πλευρά των συγγραφέων (Foxwell et al., 2020).

Διαφάνηκε ότι η διάρθρωση του συγγραφικού έργου θεμελιωνόταν στην προτεραιοποίηση της αυτόβουλης δράσης των χαρακτήρων, η οποία προσδίδει μια αξίωση αυθεντικότητας στην εξέλιξη της πλοκής. Η θέση ότι «ο χαρακτήρας έχει πάντα δίκιο», αποκεντρώνει τον συγγραφέα ως υποκείμενο εξουσίας και τον μεταθέτει σε μια θέση «παρατηρητή» της δράσης (Foxwell et al., 2020). Ένας από τους συνομιλητές μου (Π), που ακούει συστηματικά φωνές και έχει βιώσει πολλαπλές μορφές ψυχιατρικής καταστολής αναφέρθηκε στους χαρακτήρες ενός παιδικού βιβλίου που έγραψε, στο οποίο οι φωνές των χαρακτήρων διαπραγματεύονταν τον ρόλο και τη δράση τους. Ο ίδιος, υποστήριξε ότι εξαρχής μια φωνή που προσδιορίζει ως μέρος της δημιουργικής του πλευράς τον βοήθησε να γράψει το συγκεκριμένο βιβλίο.

Στην διεπιστημονική έρευνα που έγινε υποστηρίχτηκε ότι καθώς ο χαρακτήρας σχηματοποιείται μέσω της δράσης του και εδραιώνει την ετερότητά του, φαίνεται να παράγει ο ίδιος τον εαυτό του (Foxwell et al., 2020). Κατά αυτή την άποψη, η δόμηση της ετερότητας του χαρακτήρα διέρχεται από την εξοικείωση με τον τρόπο σκέψης του, όπως αυτός εμπλαισιώνεται σε ένα αφηγηματικό πλαίσιο, που τον υποστασιοποιεί. Συνήθως η εμπειρία της ανεξάρτητης δράσης χαρακτήρων διαφοροποιούταν από τις εμπειρίες ακρόασης φωνών και αναφερόταν πιο συχνά σε μια αίσθηση παρουσίας του χαρακτήρα ή σε ένα είδος πρόβλεψης της δράσης του χωρίς να συνοδεύεται από αισθητηριακές προσλήψεις αυτής της δράσης. Ωστόσο, ο παραλληλισμός της ακρόασης χαρακτήρων με τον εσωτερικό λόγο των συγγραφέων, αναδεικνύει την διαλογικότητα της σκέψης, που θεμελιώνεται στην ενσωμάτωση των φωνών των άλλων (McCarthy-Jones & Fernyhough, 2011 ο.α στο Foxwell et al., 2020). Στο ίδιο πλαίσιο, η έρευνα επικεντρώθηκε και σε ζωντανές εμπειρίες ακρόασης φωνών κατά την ανάγνωση. Ορισμένα άτομα αναφέρθηκαν σε εμπειρίες ακρόασης της φωνής των χαρακτήρων αλλά και σε βιωματικές συναντήσεις με τους χαρακτήρες, που ενέπλεκαν κι άλλες αισθήσεις πέραν της ακοής (Alderson-Day et al., 2017). Υπήρχε επίσης αναφορά σε ένα είδος μετασχηματισμού του ίδιου του ατόμου, μέσω της εμπλοκής με έναν χαρακτήρα.

Η δημιουργία φανταστικών χαρακτήρων συνήθως συνδέεται με τον κόσμο της φαντασίας και του παιχνιδιού. Κατ' επέκταση, διαγράφηκε ένας θεωρητικός παραλληλισμός της «ακρόασης φωνών» με την εμπειρία των αποκαλούμενων «φανταστικών φίλων» της παιδικής ηλικίας, καθώς οι τελευταίοι αποτελούν παρουσίες, που μπορεί να βιώνονται επίσης ως ανεξάρτητες οντότητες με διακριτά χαρακτηριστικά. Οι Taylor et al. θεωρούν ότι

² <https://www.hearingvoices.gr/index.php/el/component/content/article/78-hvathens/183-hearing-the-voice>

τόσο οι φανταστικοί φίλοι όσο και η αποκαλούμενη «ψευδαίσθηση ανεξάρτητης δράσης» χαρακτήρων είναι αποτελέσματα της επαναλαμβανόμενης επιτέλεσης μιας φανταστικής προσποίησης από τη πλευρά των παιδιών και των συγγραφέων. Πιο αναλυτικά, η συγκεκριμένη θεωρητική προσέγγιση πλαισιώνει θεωρητικά τις «φωνές» ως πτυχές της φαντασίας του ατόμου, που αυτονομούνται, καθώς η επαναλαμβανόμενη αναδημιουργία τους από τη πλευρά των υποκείμενων αυτοματοποιείται και εκφεύγει από τα όρια της συνειδητότητας (Foxwell et al., 2020). Ωστόσο, η σχέση ανάμεσα στη φαντασία και στην ακρόαση φωνών καθίσταται αμφισβητήσιμη. Η συνομιλήτριά Γ. αναφέρθηκε στην φαντασία και το χιούμορ ως μέσα μετασηματισμού των εμπειριών ακρόασης φωνών, με τρόπο που να της επιτρέπει να διατηρεί μια αίσθηση αυτοκαθορισμού και ασφάλειας.

Γ: Αυτό που έλεγε η φωνή το «πρέπει να παραδοθείς» ήταν μια αυστηρή... άρχισα να λέω ένα τραγούδι που έλεγε «Παραδώσου λοιπόν» και μετά κάποιες φωνές γέλαγαν κι εκείνες ή γέλαγα κι εγώ... Κάπως σαν να έπεφτε λιγάκι η ένταση και η ανησυχία που υπήρχε γύρω από αυτό. Μετά μπορεί από μόνες τους να μου λέγανε αστεία πράγματα. Οι φωνές που μπορεί να ένιωθα ότι έρχονται με μια απειλή προς τα εμένα κρατώντας κάτι... μπορεί εκείνη τη στιγμή εγώ να το αντέστρεφα και να φανταζόμουν ότι κρατάνε κάτι πάρα πολύ αστείο... οπότε τις μείωνα κάπως. Μπορεί να κρατούσαν κάτι σαν όπλο... σαν μαχαίρι για να μου επιτεθούν. Άμα εγώ άλλαζα το αντικείμενο... καθώς ερχόταν η φωνή εγώ φανταζόμουν.. γιατί νιώθω ότι οι φωνές υπάρχουν κάπως στο κόσμο της φαντασίας... βέβαια η φαντασία δεν είναι κάτι που έχουν μόνο οι άνθρωποι που ακούνε φωνές... το χουν όλοι οι άνθρωποι... σαν να ζωντανεύει λιγάκι αυτός ο χώρος...

Ε: Άρα η φαντασία είναι ένας χώρος όπου αλληλεπιδράς με τις φωνές κι ορίζεις κι εσύ την αλληλεπίδρασή σας;

Γ: Ναι... όχι ως ψεύτικη.... Γιατί κάτι άλλο που μου αρέσει στο δίκτυο με τις φωνές είναι ότι αυτά που ακούμε για εμάς τουλάχιστον είναι πραγματικά.

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα διαφαίνεται ότι μέσω της φαντασίας το περιεχόμενο και η πρόθεση των φωνών αναδιαμορφώνεται. Συνεπώς, η φαντασία δεν σκιαγραφείται ως πεδίο ανεπιγνώστης επινόησης εξωτερικών συνομιλητών, αλλά ως τόπος εδραίωσης της αυτενέργειας της συνομιλήτριάς μου μέσω διαρκών διαπραγματεύσεων της σχέσης της με τις φωνές. Οι φωνές στην προκειμένη περίπτωση φαίνεται να επιδεικνύουν σχετική αυτονομία, αλλά συγχρόνως αποκρίνονται στα εγχειρήματα μετασηματισμού τους.

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΚΡΟΑΣΗΣ ΦΩΝΩΝ: ΨΥΧΩΣΗ ΚΑΙ ΣΧΙΖΟΦΡΕΝΕΙΑ

Στο πλαίσιο των βιοψυχιατρικών συμβάσεων, η πολλαπλότητα της φωνής, της ταυτότητας και οι εμπειρίες ακρόασης φωνών ερμηνεύονται ως δείγματα «παθολογίας» (Clarke,2016). Η «ακρόαση φωνών», που δεν αναγνωρίζονται ως «εξωτερικές» εκφωνήσεις και συγχρόνως δεν προσλαμβάνονται ως «εσωτερικά» παραγόμενες, ορίζονται ως «ακουστικές ψευδαισθήσεις». Όπως υποστήριξε ένας συνομιλητής-ψυχίατρος (Γ), μέσω του προσδιορισμού της «ψευδαίσθησης» το περιεχόμενο των φωνών αποσιωπάται, καθώς υποβιβάζεται σε σύμπτωμα, που αναφέρεται απλώς στην ασθένεια του ατόμου (Leudar & Thomas,2000). Σε αυτό το πλαίσιο, η ένταξη του ατόμου σε μια διαγνωστική κατηγορία, προλειαίνει το έδαφος για την ιατρικοποίηση των εμπειριών του και την απόνομηματοδότησή τους ως ενδοατομικά συμπτώματα ασθένειας, που απορρέουν από μια εγκεφαλική δυσλειτουργία (Blackman,2015).

Εντός των κυρίαρχων ψυχιατρικών/ψυχολογικών θεωρήσεων, η «ακρόαση φωνών» συνδέεται με τη διάγνωση «σχιζοφρένειας» (Luhmann,2016). Η σχιζοφρένεια αποτελεί μια διαγνωστική κατηγορία, που φέρει συνδηλώσεις «χρονιότητας» και «ελλείμματος» (Johnstone,2022). Περιλαμβάνει τα «θετικά συμπτώματα» της ψύχωσης, που αφορούν σε μια ρήξη με την πραγματικότητα (ψευδαισθήσεις, παραληρητικές ιδέες, ασυνάρτητη ομιλία) και τα «αρνητικά συμπτώματα», που αφορούν στη συναισθηματική απόσυρση (π.χ. επίπεδο συναίσθημα) (Luhmann,2016). Η ψύχωση ως χαρακτηριστικό της σχιζοφρένειας αποτελεί όρο που χρησιμοποιείται για να αναφερθεί σε σκέψεις και αντιλήψεις, που ορίζονται ως αποκλίνουσες από τις κοινώς αποδεκτές προσλήψεις του «πραγματικού» (Luhmann et al.,2023). Σε αυτή τη βάση, οι ψυχίατροι εκπαιδεύονται σε ένα ορισμένο είδος ακρόασης ή και «μη ακρόασης» του ψυχωσικού λόγου, καθώς το νοηματικό του περιεχόμενο αποσυντίθεται και καθυποτάσσεται στο πλαίσιο μιας ορισμένης στοχοθεσίας, που αφορά στην ανίχνευση ενός καθολικά αναγνωρίσιμου μοτίβου παθολογικής απόκλισης (Kalofonos, 2023). Επομένως, η διαγνωστική κατηγοριοποίηση δεν παράγει μόνο τα υποκείμενα, που υπάγει στις δομές της, αλλά και τους ίδιους τους ειδικούς ψυχικής υγείας και τον τρόπο που «βλέπουν» και «ακούνε» (Luhmann,2001).

Στα τέλη του 20ου και στις αρχές του 21ου αιώνα, η διάκριση της «ψυχικής υγείας» από την «ψυχική ασθένεια» παγιώθηκε, μέσω της παραγωγής επιστημονικής γνώσης πάνω στον ανθρώπινο εγκέφαλο (Λέκκα,2012). Ωστόσο, όλα τα σώματα καθίστανται αντικείμενα επιστημονικής μελέτης για την πρόληψη, τον εντοπισμό και την συνακόλουθη «θεραπεία» κάποιας ενδεχόμενης παθολογίας. Σύμφωνα με τον Taussing (2011:363), η πραγματοποίηση της ασθένειας, των συμπτωμάτων και της θεραπείας μυστικοποιεί την σχεσιακή τους συγκρότηση και αναπαράγει μια πολιτική ιδεολογία μιας φαντασματικής αντικειμενικότητας υπό την κάλυψη μιας επιστήμης των φαινομενικά «αληθινών πραγμάτων».

Σε αυτή τη βάση, η συγκεκριμενοποίησή της «τρέλας» ως κατανοητή απόκριση σε συνθήκες ζωής αποσταθεροποιεί τις βιοϊατρικές παραδοχές, που συνέχουν τις αξιώσεις επιστημονικής εγκυρότητας της ψυχιατρικής. Ωστόσο, το μοντέλο stress - ευαλωτότητας επανεισάγει την πρωτοκαθεδρία του βιολογικού αναγωγισμού, καθώς υπό την κάλυψη

μιας επίκλησης σε ένα πολυπαραγοντικό βιοψυχοκοινωνικό μοντέλο, τα κοινωνικο-πολιτικά συμφραζόμενα υποβιβάζονται σε εξωτερικούς πυροδότες, που μπορούν να οδηγήσουν στην έκφραση μιας υποκείμενης ευπάθειας (Johnstone,2022). Μέσω της φυσικοποίησης της ευπάθειας ως ενδοατομικό έλλειμμα «ψυχικής ανθεκτικότητας», τα υποκείμενα επαναπροσανατολίζονται στο βίαιο αίτημα για επιτέλεση ενός ψυχικά υγιούς εαυτού. Επομένως, καθώς η ψύχωση καθίσταται «αληθινή», ως κάτι διακριτό από μια απόκριση σε συνθήκες ζωής, παράγεται μια διπολική πρόσληψη της σχιζοφρένειας, που δομείται ως προϊόν ψευδών αμοιβαίων εξαιρέσεων. Ειδικότερα, η σχιζοφρένεια καταλήγει να ορίζεται είτε ως αποτέλεσμα εξωτερικής πυροδότησης μιας υποκείμενης ευπάθειας (π.χ. μέσω του τραύματος), είτε ως «πραγματική» βιολογική ασθένεια (Johnstone,2022).

Παρόλο που η κατάθλιψη και το άγχος ψυχολογιοποιούνται ως απορρέοντα από κάποιο είδος εξατομικευμένου ελλείμματος «ανθεκτικότητας» υπάρχουν αναγνωρισμένες συνδέσεις με εξωτερικές συνθήκες, που μπορεί να χαρακτηριστούν «αγχωτικές» ή «καταθλιπτικές» (Johnstone, 2022). Εντούτοις, η σχιζοφρένεια αναφέρεται σε ένα είδος «εξωγήινης εισβολής», κατά την οποία, η ανθρωπιά ενός ατόμου αποικίζεται και στη συνέχεια διαβρώνεται (Higgs, 2020). Συνεπώς, ο προσδιορισμός της σχιζοφρένειας φαίνεται να διαρρηγνύει τις πολιτικές προϋποθέσεις της αναγνώρισης της σύνδεσης του ατόμου με τον κοινωνικο-πολιτικό ιστό. Ο όρος «σχιζοφρένεια» αναδύθηκε στην βάση της υπόθεσης ότι «οι σκέψεις, τα συναισθήματα και οι σωματικές αντιδράσεις ενός ατόμου είναι διαχωρισμένα, έτσι ώστε η συναισθηματική αντίδραση σε μια σκέψη ή η σωματική αντίδραση σε ένα συναίσθημα να είναι ακατάλληλη ή παράξενη» (Hacking,1995:9). Προεκτείνοντας αυτές τις αναλύσεις, θα υποστηρίξω ότι ο προσδιορισμός της σχιζοφρένειας καθιστά ορισμένες αποκρίσεις ακατάλληπτες ως παραβιάσεις κοινωνικών ορίων, που υποβιβάζονται σε «θόρυβο». Οι φωνές, που συνδέονται με την ψύχωση, αναμένεται να προσλαμβάνονται ως «ξένες, ανεπιθύμητες και επιθετικές» (Luhmann et al., 2023). Ωστόσο, θα υποστηριχτεί ότι η αντιστοιχία ανάμεσα στην ακρόαση φωνών και την δυσφορία δεν παράγεται ανεξάρτητα από παθολογικοποιητικούς λόγους, αλλά και από την ηγεμονία μιας δυτικής προοπτικής, που ορίζει τον νου ως έναν ιδιωτικό χώρο επί του οποίου τα υποκείμενα αναμένεται να ασκούν προσωπικό έλεγχο (Luhmann et al., 2015). Οι συνομιλητές/τριες μου δεν αναφέρθηκαν σε διαγνωστικές ταξινομήσεις. Ωστόσο, θα αναφερθώ σε ορισμένες συνομιλίες, που χρησιμοποιήθηκαν φράσεις όπως «το είχα χάσει» «είχε χάσει τα λογικά του», «έπεφτα σε ψύχωση», για να σκιαγραφήσω την εμπειρία ακρόασης φωνών σε σχέση με μια ευρύτερη ψυχιατρικοποίηση του ατόμου.

Η συνομιλήτριά μου (Z) ανέφερε ότι την περίοδο πριν νοσηλευτεί «το είχα χάσει», καθώς έπεφτε στα χορτάρια και αγκάλιαζε τις γλάστρες στο μπαλκόνι. Η φράση «το είχα χάσει» αναφέρεται στη νοητική λειτουργία και μεταφέρει μια αίσθηση απώλειας του «νου». Το νόημα της υποδηλώνει ότι ορισμένες συμπεριφορές δύναται να εκληφθούν μόνο ως σημεία απόκλισης από μια θεωρούμενη ως τυπική συμπεριφορά, που συνθέτει τα όρια που διαμεσολαβούν την δόμηση των πολιτικών προϋποθέσεων της παραγωγής του νοήματος. Μια συμπεριφορά που καθίσταται μη ερμηνεύσιμη εγείρει ερωτήματα αναφορικά με μια υποβόσκουσα αιτία, που οδήγησε στην εκδήλωσή της. Το να ρωτήσω ένα άτομο γιατί «αγκαλιάζει τα φυτά και πέφτει στα χορτάρια» μπορεί να συνιστά έναν βίαιο επαναπροσανατολισμό σε μια κανονιστική συμπεριφορά, δεδομένου ότι η επιτέλεση της κανονικότητας δεν εγείρει αιτήματα λογοδοσίας.

Στην πορεία της συζήτησης αυτό το αίσθημα απώλειας μεταφέρθηκε από το πεδίο του «νου», στο πεδίο της αλληλεπίδρασης. Η συνομιλήτριά μου ανέφερε ότι έχασε αγαπημένα πρόσωπα γιατί δεν μπορούσαν να τη συγχωρέσουν που «δεν ήταν καλά». Έχασε ακόμη ορισμένες θετικές φωνές που άκουγε, καθώς υποστήριξε ότι θέλησαν να την τιμωρήσουν επειδή ήθελε να απαλλαγεί από αυτές, ενώ στην πραγματικότητα ήθελε να απαλλαγεί μόνο από τις αρνητικές φωνές. Η ίδια ανέφερε ότι θα επιθυμούσε να επιστρέψουν οι θετικές φωνές που άκουγε για να λάβει κάποιο είδος φροντίδας. Αποφάσισε να τους γράψει ένα γράμμα και ανέφερε ότι παρόλο που δεν τις ακούει πια γνωρίζει ότι το παρέλαβαν γιατί και οι ίδιες γνωρίζουν ό, τι σκέφτεται.

Όπως υποστήριξε, ο χώρος του «Δικτύου» αποτελεί γι αυτήν μια κοινότητα εντός της οποίας μπορεί να συνδεθεί με άλλα άτομα με παρόμοιες εμπειρίες. Στην αρχή πίστευε ότι μόνο οι δικές της φωνές ήταν πραγματικές και ότι τα υπόλοιπα άτομα είχαν ψυχολογικά ζητήματα. Στη συνέχεια όμως άλλαξε αυτό. Ανέφερε επίσης ότι αρχικά έλεγε αυθόρμητα αρνητικά πράγματα για τους άλλους, καθώς θεωρούσε ότι άλλα άτομα είχαν πρόσβαση στις σκέψεις της. Η Ζ. αναφέρθηκε επίσης σε «κακές φωνές», που είναι ακατάληπτες, αλλά μεταφέρουν ένα αίσθημα απειλής. Μια περίοδο τις είχε ηχογραφήσει, αλλά τα υπόλοιπα άτομα δεν μπορούσαν να ακούσουν τον καταγεγραμμένο ήχο. Η καταγραφή του ήχου φάνηκε να επικυρώνει την ύπαρξη τους, καθώς η συνομιλήτριά μου μπορούσε να τις ξανακούσει σε δεύτερο χρόνο. Οι φωνές της Ζ. ενίοτε διαπλέκονται και με «απτικές παραισθήσεις» (αισθήσεις αγγιγμάτων που αφορούν σε σεξουαλική κακοποίηση). Είναι σημαντικό ωστόσο να τονιστεί ότι υπήρξαν φωνές που σκιαγραφήθηκαν ως φροντιστικές φιγούρες.

Μια άλλη συνομιλήτριά (Β) άκουγε φωνές, που αντιστοιχούσε με οικεία πρόσωπα. Ήταν άτομα που έμεναν σε κοντινά διαμερίσματα και είχε ξανακούσει την φωνή τους από το μπαλκόνι, δεδομένου ότι δεν υπήρχε μεγάλη απόσταση μεταξύ των διαμερισμάτων. Επομένως, η συνομιλήτριά μου δεν είχε σκεφτεί ότι «ακούει φωνές» για αρκετούς μήνες. Η απουσία ορατού ομιλητή συνήθως αποτελεί βασικό κριτήριο προσδιορισμού της εμπειρίας «ακρόασης φωνών» ως «ψευδαίσθηση» (Cook,2018). Ωστόσο, πολλές φορές ακούγονται ομιλίες γειτόνων, ή άλλων προσώπων, η παρουσία των οποίων δεν μπορεί να επαληθευτεί οπτικά λόγω παρεμβολών (π.χ. τοίχοι) και χωρικής απόστασης. Συνεπώς, η ίδια η ακρόαση μιας φωνής συνδέεται με την υπόθεση ότι κάποιο άτομο έχει μιλήσει (Cook,2018). Στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο προσδιορισμός της «ψευδαίσθησης» έγινε στο νοσοκομείο μετά από έναν αυτοτραυματισμό και θεμελιώθηκε στην αποδόμηση ορισμένων ιδεών περί παρακολούθησης. Σε αυτή τη βάση, διαφαίνεται ότι ο «έλεγχος» της «πραγματικότητας» μπορεί να επεκτείνεται πέρα από την χρονικότητα μιας εμπειρίας και να συντελείται μαζί με άλλα άτομα (Leudar, 2001).

Η Β. άκουγε τις φωνές να μιλούν για την ίδια με επικριτικό τρόπο και να σχολιάζουν πράγματα σε σχέση με την προσωπική της ζωή. Η ίδια υποστήριξε ότι οι φωνές είχαν αρχίσει να την κατευθύνουν «στο να απομακρυνθεί από την πολιτική». Οι φωνές γνώριζαν πράγματα για την ίδια. Αναφέρονταν στο περιεχόμενο διαδικτυακών συνομιλιών /τηλεφωνημάτων και σχολίαζαν ό, τι έκανε. Μετά από ένα διάστημα τα επικριτικά σχόλια εντάθηκαν και άρχισε να ακούει μια «κεντρική αντρική φωνή», που την παρακολουθούσε διαρκώς. Η ακρόαση φωνών προσδιορίστηκε ως μέρος ψυχωσικού επεισοδίου, που

αφορούσε μια διαστρέβλωση της πραγματικότητας. Η συνομιλήτριά μου χαρακτήρισε τις πεποιθήσεις της «υπερβολικές» επειδή θεωρούσε ότι έχει εγκατασταθεί κάποιο σύστημα παρακολούθησης στο δωμάτιό της. Ωστόσο, η παρακολούθησή της από γειτονικά πρόσωπα αποτελούσε γι αυτήν βιωμένη πραγματικότητα.

Β: Ξεκίνησα να ακούω μια κύρια αντρική φωνή και τον άκουγα έντονα... σαν να με παρακολουθεί... σαν να μου έχει βάλει ένα σύστημα παρακολούθησης... και να βλέπει την κάθε μου κίνηση όλη την ώρα και μέσα στο δωμάτιό μου... κι εγώ άκουγα ουσιαστικά κάπως να σχολιάζει πράγματα..... κάπως από το βάθος, σαν να ήταν από το διπλανό σπίτι άκουγα να σχολιάζει πράγματα που εγώ μπορεί να γραφα στο μέσεντζερ ή πράγματα που άκουγα στο τηλέφωνο. Οπότε σιγά σιγά καταλάβαμε ότι έπεφτα σε ψυχωσικό.... Γιατί είχα κάνει μια τρομερή διαστρέβλωση της πραγματικότητας και ήταν σαν να έχω κάποιον να με παρακολουθεί 24/7... και μέσα στο δωμάτιό μου. Δεν μπορούσα να αναγνωρίσω ότι αυτό είναι ψέμα γιατί ήταν πολύ αληθινό... οπότε πίστευα ότι κάποιος με παρακολουθεί έντονα.... Ήταν υπερβολικό από την άποψη ότι πίστευα ότι μου έχουν βάλει ένα σύστημα παρακολούθησης, αλλά πραγματικά ήταν πολύ αληθινή εμπειρία... και δεν μπορούσα να εξηγήσω πώς όλο αυτό το πίστευα. Βρισκόμουν σε μια κατάσταση ανίχνευσης... από που μπορεί να πηγάζει αυτή η φωνή... και ουσιαστικά κατέληξε στο ότι οι φωνές άρχισαν να γίνονται εντονότερες και κάπως σαν να προσπαθούσαν να με οδηγήσουν στο να απομακρυνθώ από τα πολιτικά. Δεν μπορώ να εξηγήσω για ποιο λόγο. Σαν να μου δίνουν ένα πράσινο ή κόκκινο φως στο τι να κάνω και όλο αυτό με οδηγούσε στο να απομακρυνθώ από τα πολιτικά.

Οπότε εκεί είναι που έπαθα ένα πρώτο σοκ του... δεν γίνεται όλη η γειτονιά να χει κάνει ένα πλάνο για να απομακρυνθώ από την πολιτική. Ωστόσο, είχα καταλήξει να αυτοτραυματίζομαι μια μέρα... γιατί κάπως σκεφτόμουν ότι είναι ο μόνος τρόπος να τον προσεγγίσω αυτόν τον άντρα... όταν το πίστευα ότι κάποιος με παρακολουθεί και τον άκουγα να το σχολιάζει κι αυτό «Ντάξει σιγά μην αυτοκτονήσει... σιγά μην το κάνει... οπότε έκανα μια πράξη αυτοτραυματισμού... κι εκεί είναι που άκουσα αυτή την αντρική φωνή να λέει ότι «Ωπα δεν το χα να το κάνει». Κι επειδή αυτοτραυματίστηκα οι γονείς μου προφανώς ήταν σε σοκ. Καλέσαμε το ασθενοφόρο... και στο νοσοκομείο περιέγραψα την εμπειρία μου και μου παν ότι ήταν ένα ψυχωσικό... γιατί ήταν μεγάλη διαστρέβλωση της πραγματικότητας όλο αυτό.... Και το ότι άκουγα τόσο έντονα τις φωνές... θα ήταν σημάδι ότι έπεφτα σε ψύχωση.

Η Β. δεν είναι σίγουρη για το αν οι φωνές αφορούν δικές της σκέψεις. Ανέφερε ότι σαν εμπειρία είναι σαν να έρχεται αντιμέτωπη με μια πατριαρχική κοινωνία, που την στοχοποιεί για την πολιτική της δράση, την σεξουαλικότητά και την προσωπική της ζωή. Σκέφτηκε ότι ίσως οι φωνές αντιπροσώπευαν έναν δικό της φόβο αναφορικά με το πώς μια πατριαρχική κοινωνία θα μπορούσε να την βλάψει. Το ενδιαφέρον σε αυτή τη διατύπωση είναι ότι αν και η Β. θεωρεί τις πεποιθήσεις της «υπερβολικές», συγχρόνως οι φωνές προσδιορίζονται ως πτυχές μιας κοινωνικής πραγματικότητας. Η «πρόσληψη της πραγματικότητας» με όρους απειλής, οι επικρίσεις και το καθεστώς παρακολούθησης, πλαισιώνονται ως όψεις μιας ευρύτερης δομής, που δύναται να την «βλάψει» ή ίσως την βλάπτει ήδη. Διαφαίνεται ότι η ορατή επιβολή της βίας, που καθίσταται αναγνωρίσιμη μπορεί να συνταυτίζεται με την βία που συνιστά η διαρκής απειλή της επιβολής της, η οποία εξατομικεύεται ως προσωπικό συναίσθημα φόβου/καχυποψίας. Από μια τέτοια

προοπτική, οι φωνές δεν αποτελούν εξωκοινωνικές οντότητες που αντανακλούν ανυπόστατους φόβους της Β., αλλά ενσαρκώνουν μια κοινωνικά διάχυτη βία, που ενυπάρχει ως θεσμοποιημένη και βιωματικά εμπεδωμένη συνθήκη.

Η συνομιλήτριά μου είχε διαγνωστεί με ψυχωσικό επεισόδιο και στο παρελθόν χωρίς να ακούει φωνές και ανέφερε ότι «έτρωγε παράνοιες». Μπορεί να σκεφτόταν ότι κάποιος την ακολουθεί στο δρόμο, αλλά ήταν μια εμπειρία που χαρακτήρισε ως «πιο ήπια σε σχέση με την 24ωρη παρακολούθηση». Ένας βασικός ισχυρισμός αναφορικά με την «παράνοια» είναι ότι απορρέει από λανθασμένες εκτιμήσεις των προθέσεων των άλλων (Harper, 2022). Ωστόσο, κατά τη Sedgewick (2003), η παράνοια, αποτελεί θεμελιώδη τρόπο αναζήτησης, εύρεσης και οργάνωσης της γνώσης και συστατικό στοιχείο της κριτικής. Η έκπληξη, ως μια μελλοντική προβολή είναι αυτό που πρέπει να εξαλειφθεί, αλλά και αυτό που το υποκείμενο επιβιώνει διαβάζοντάς το ως «τρομακτικό κίνητρο». Με άλλα λόγια, μια ενδεχόμενη «έκπληξη» καλείται να είναι πάντα μια ήδη γνωστή και βιωμένη συνθήκη πριν την ορατή της επιβολή. Παραδόξως, οι φωνές επικυρώνουν την καχυποψία/φόβο ως μια εξωτερικά παραγόμενη συνθήκη, υποστασιοποιώντας τα υποκείμενα που παρακολουθούν την συνομιλήτριά μου.

Όταν η Β. άκουσε φωνές για πρώτη φορά είχε έντονο άγχος λόγω εντατικοποιημένης δουλειάς. Την άγχωνε επίσης το ζήτημα της ψυχικής της υγείας, καθώς δυσκολευόταν να συγκεντρωθεί και «έτρωγε συχνά παράνοιες».

Β: Μου ήταν δύσκολο να συγκεντρωθώ στο διάβασμα γιατί μπορεί να άκουγα τους ανθρώπους να με κρίνουν χωρίς να ξέρω το λόγο. Οπότε, δημιουργούταν μια δυσφορία στο να υπάρχω στο δωμάτιό μου... γιατί τότε ήμουν κυρίως στο δωμάτιό μου όταν άκουγα τις φωνές. Προσπαθούσα να κάνω μια ανίχνευση εκείνο τον καιρό την πηγή αυτού του πράγματος.... Οπότε βρισκόμουν σε μια κατάσταση, που δεν μπορούσα να εμπιστευτώ πολύ εύκολα....

Οι φωνές σπανίως της απευθύνονταν άμεσα. Συνήθως μιλούσαν μεταξύ τους για την ίδια με αρνητικό τρόπο και είχε την αίσθηση ότι προέρχονταν είτε από τα διπλανά μπαλκόνια, είτε από τον δρόμο... Ανέφερε ότι ήταν σαν να υπήρχε πολύ ήσυχο πεδίο τριγύρω και να μπορούσε να τις ακούσει παρά την χωρική απόσταση. Οι φωνές είχαν κατά βάση αρνητικό περιεχόμενο και δεν μπορούσε να ελέγξει την ένταση ή την εμφάνισή τους. Ωστόσο, άκουσε και ορισμένες θετικές φωνές, που συνδέθηκαν με την έννοια της «αντίστασης».

Β: Ήταν το τελευταίο βράδυ πριν πάμε στο νοσοκομείο... Μοιάζει με σενάριο το όλο βίωμα. Ήταν σαν να ακούω απ' έξω τις φωνές να με βρίζουν και να μου λένε βγες έξω... και σαν να ακούω τον άντρα αυτόν να βρίσκεται έξω απ' το σπίτι μου και να με φωνάζει να βγω ή να με βρίζει και είχα μιλήσει με μια συντρόφισσά μου για τον αυτοτραυματισμό εκείνη τη στιγμή και μου λέει «Ωραία το αναλαμβάνουμε εμείς... πέσε να ξεκουραστείς». Κι εκείνη τη στιγμή δεν ξέρω πώς έκανα τη σύνδεση στο κεφάλι μου, αλλά ήταν σαν να άκουγα τη συντρόφισσα να έρχεται κάτω από το σπίτι μου και να παλεύει με τις φωνές... δηλαδή ό, τι λέγανε αυτοί να λένε το αντίθετο τα κορίτσια... τύπου «δεν καταλαβαίνεις τίποτα» να λέγαν οι φωνές... τα κορίτσια λέγανε «τα καταλαβαίνεις όλα»... ή να μιλάνε... ή να έρχονται σε κατά μέτωπο σύγκρουση με αυτόν τον άντρα... Γι αυτό το χω συνδέσει στο κεφάλι μου σαν να είναι πατριαρχική κοινωνία.

Για μεγάλο χρονικό διάστημα η Β. δεν άκουγε θετικές φωνές. Οι πρώτες θετικές φωνές που άκουσε ήταν οι συντρόφισσές της που ήρθαν κάτω από το σπίτι της για να την προστατεύσουν. Ωστόσο, αφού βγήκε από το νοσοκομείο είχε αρχίσει να ακούει κάποιες θετικές αξιολογήσεις για την ίδια. Η συνομιλήτριά μου δεν ακούει φωνές πλέον. Υποστήριξε ότι δεν έχει ανάγκη από μια ορισμένη διάγνωση, αλλά ένιωσε ανακούφιση όταν η εμπειρία της προσδιορίστηκε ως «ψυχωσικό επεισόδιο», καθώς αυτό σήμαινε ότι «δεν την παρακολουθούσε κάποιος».

Ο συνομιλητής μου (Β) είναι μέλος του «Δικτύου ανθρώπων που ακούνε φωνές». Πρώτη φορά άκουσε φωνές κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού για λόγους εργασίας και είχε επηρεαστεί αρνητικά λόγω της αναίτιας απόλυσης ενός συναδέλφου του. Οι φωνές εκείνης της περιόδου περιγράφηκαν ως έντονες εμπειρίες, που νοηματοδοτήθηκαν σε σύμπλευση με ορισμένες ιδέες παρακολούθησης. Μέσα από την αφήγηση του Β. διαφαίνεται ότι οι φωνές μετέφεραν νοήματα, που ο συνομιλητής μου θεωρούσε ότι «στόχευαν» σε εκείνον (ως υπονοούμενα). Γι αυτόν η εμπειρία ακρόασης φωνών δεν αφορά αποκλειστικά μια συνθήκη ακρόασης, καθώς οι φωνές οπτικοποιούνται, υποστασιοποιούν σενάρια με ορισμένη πλοκή και διαμορφώνουν την συναισθηματική του κατάσταση. Ορισμένες φράσεις, όπως για παράδειγμα τα «σενάρια», αποτελούν μέρος του λεξιλογίου της κοινότητας του δικτύου. Ο συνομιλητής μου είπε χαρακτηριστικά «Έτσι τα λέμε εμείς». Οι φωνές που ακούει μπορεί να μιλούν μεταξύ τους για τον ίδιο, ή να του απευθύνονται άμεσα. Μπορεί να είναι μια φωνή ή πλήθος φωνών.

Όσον αφορά την μετάδοση πληροφοριών για μια περίοδο που ορίστηκε ότι «είχε χάσει τα λογικά του» αναγνωρίζω ότι στην μεταφορά του λόγου του συντελείται μια διεργασία μετάφρασης από πλευράς μου, η οποία μπορεί να επαναπροσανατολίζει το λόγο του Β. σε μια «συνεκτική» αφήγηση εαυτού. Σε αυτό το πλαίσιο οτιδήποτε μπορεί να προσδιοριστεί με όρους απουσίας της λογικής» παραμένει ανοιχτό σε μια δική μου βίαιη εξαγωγή νοημάτων, που έχουν εξαρχής δομηθεί σε ένα αίτημα «εξομάλυνσης ορισμένων προσλαμβανόμενων «κενών». Επομένως, παραθέτω αυτούσια ορισμένα αποσπάσματα ώστε η χρονικότητα μιας συνομιλίας να αντηχεί στο παρόν και να παραμένει «ανοιχτή» στην αποδιάρθρωση προβαλλόμενων νοημάτων. Όσον αφορά τον προσδιορισμό της απόκλισης από μια θέση «ορθολογισμού», ο συνομιλητής μου αποποιείται τις συνδηλώσεις περί επικινδυνότητας, που μεταφέρει αυτή η φράση.

Θυμάμαι μου χανε δώσει ένα χαρτί που ήτανε για να βγω από τη χώρα και μου λέει (η φωνή) μη το χάσεις αυτό είναι πολύ σημαντικό... ακόμα κι αυτό ήτανε.... σαν να υπήρχε υπονοούμενο... σαν να μου μίλαγε σε έναν άλλο εαυτό... Αργότερα όμως αυτό το συνειδητοποίησα έτσι. Οπότε συνεχίστηκαν έτσι διάφορες ιδέες... ότι μπορεί... στο αεροπλάνο να μου χουν βάλει και διάφορα οπότε δεν έφαγα εκεί πέρα. Ήταν δύσκολο αυτό το ταξίδι της επιστροφής και μετά ήμουν ένα βήμα... προσπαθώντας να... περίμενα ότι θα με συλλάβουν και αυτά... ότι κάτι περιμένουνε... και αυτό συνεχίστηκε πολύ καιρό. Κάποια στιγμή είδα ότι με το χρόνο αυτό χειροτέρευε, δηλαδή είχε έξαρση. Ουσιαστικά ήμουν σε κρίση για πολύ χρονικό διάστημα. Μετά τις εξάρσεις κάποια στιγμή συνειδητοποίησα ότι κάτι γίνεται, κάτι δεν είναι αυτό που θα έπρεπε. Ήταν και κάτι το οποίο ήταν διαφορετικό, οπότε μπήκα και σε ένα πειρασμό να δω τι είναι αυτό τώρα. Οπότε πήρα πολύ χρόνο για να ζητήσω βοήθεια.... Δηλαδή δεν πίστευα ότι ήθελα βοήθεια.

Αυτό που λέει η κοινωνία ότι κάτι μπορεί να είναι... ότι έχει χάσει τα λογικά του... αλλά πώς έχει χάσει τα λογικά του... Δεν είχα βλάψει κάποιον, δεν θα έβλαπτα κάποιον... τον εαυτό μου.

Ο συνομιλητής μου ανέφερε ότι μέσω της ακρόασης φωνών ανοίγεται «κάτι», που είναι διαφορετικό για τον καθένα και παραμένει ανοιχτό στην νοηματοδότηση. Ο ίδιος βίωνε μια συνθήκη κατά την οποία ο εαυτός του είχε αντιγραφεί σε μια άλλη διάσταση και ένιωθε ότι κάτι έπρεπε να κάνει γι αυτό. Ωστόσο, ο στόχος ήταν ακαθόριστος. Κατά τα λεγόμενά του υπάρχουν ορισμένες φωνές που είναι «δουλεμένες σεναριακά» και άλλες όχι.

Γ: Όλο αυτό που ανοίγεται του καθενός είναι κάτι προσωπικό, κάτι με δικά του προσωπικά βιώματα για τη δική του προσωπική ιστορία και επειδή είχα απορροφηθεί πάρα πολύ... ήμουν πραγματικά πολύ φοβισμένος..... Σε μένα ήταν σαν να είχαν πάρει ένα κομμάτι του εαυτού μου και να το είχαν αντιγράψει σε μια άλλη διάσταση και κάτι έπρεπε να κάνω... υπήρχε ένας στόχος... αδιευκρίνιστος... όχι τόσο προσδιορισμένος, αλλά υπήρχε... ότι κάτι πρέπει να κάνω, κάτι πρέπει να γίνει.. και πρέπει να το κάνω εγώ για το άλλο μου εγώ, που είναι σε μια άλλη διάσταση.

Όπως υποστηρίζει οι φωνές είναι ανοιχτές σε πολλαπλές ερμηνείες. Φράσεις που φαντάζουν μονοσήμαντες συνδέονται με πολλές αναγνώσεις και νοήματα. Για τον ίδιο, οι φωνές, παρέχουν πρόσβαση σε μια υπερβατική γνώση, που δεν απορρέει από τον ίδιο.

B: Είναι μια γνώση που είναι υπερβατική από σένα... σε υπερβαίνει... λες δεν μπορεί αυτό να είναι κάτι δικό μου...

E: Ναι ήταν μια ερώτηση που ήθελα να κάνω.... Αν θεωρείς ότι υπάρχει σχέση ανάμεσα σε σένα και τις φωνές.

B: Κοίτα... εγώ αυτό που έχω δει είναι ότι έρχεται απ' έξω αλλά είναι και ένα πολύ μεγάλο κομμάτι του εαυτού μου... δηλαδή είναι αυτό που λέμε λειτουργείς σαν πομπός και σαν δέκτης. Βλέπεις διαφορετικά; Με κάποιον άλλο τρόπο;... Για κάποιο λόγο έτσι το χω προσδιορίσει τα τελευταία χρόνια. Ενώ στην αρχή έλεγα πώς είναι άλλη ζωή από κάποιον άλλο πλανήτη... τώρα είμαι προς τα εκεί. Δεν είναι όλο δικό μου.

E: Πώς καταλαβαίνεις τι δεν είναι δικό σου; Δεν ταυτίζεσαι με αυτά που ακούς π.χ.;

B: Και δεν ταυτίζομαι... ναι... γιατί όταν σου λέει και σε κάποια φάση ψέματα... Υπήρχαν φωνές, που μου έλεγαν σε κάποια στιγμή «Πέσε». Ήμουν στον 6ο όροφο σε ένα ξενοδοχείο και μου λέγαν «Πέσε»... να αυτοκτονήσω... δεν θα το έκανα εγώ αυτό. Κι εκεί ήταν και... το πρώτο ράγισμα εμπιστοσύνης.

Ο Β βιώνει τις φωνές ως διακριτές παρουσίες αν και αναγνωρίζει ότι υπάρχει μια σχεσιακή εμπλοκή και ότι ανοίγεται «κάτι», που αφορά την προσωπική ιστορία του ατόμου. Ο ίδιος, δεν ορίζει την αυτοκτονία ως προσωπική του επιθυμία. Επομένως, η προτροπή των φωνών «να πέσει» αποτέλεσε γι αυτόν το «πρώτο ράγισμα εμπιστοσύνης». Εν προκειμένω, η ετερότητα των φωνών συγκροτείται επίσης και μέσω της ένταξής της σε ένα υπερβατικό πλαίσιο αναφοράς, που υπερβαίνει τα όριά του. Οι φωνές βιώνονται ως μεταβαλλόμενες

οντότητες, που ορίζονται σε σχέση με κάποια σενάρια στα οποία μετέχουν (π.χ. ανέφερε ότι είδε σεναριακά ότι μεταλαβαίναμε φωνές στη θεία κοινωνία).

Είχε αυτό το υπερβατικό... ξέφευγε από σένα... τα όριά σου... τα συναισθήματά σου...

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΡΟΑΣΗΣ ΦΩΝΩΝ: ΣΑΜΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΧΙΖΟΦΡΕΝΕΙΑ

Στα πλαίσια της διαθέσιμης βιβλιογραφίας, η ψύχωση, (Larøi et al,2014) φυσικοποιείται, μέσω της αναγωγής της σε ένα υπερπολιτισμικό και καθολικά αναγνωρίσιμο μοτίβο. Οι κοινωνικο-πολιτισμικές προεκτάσεις της σχιζοφρένειας και η «ποικιλομορφία» του περιεχομένου της αναγνωρίζονται μόνο στο επίπεδο της επίκλησης της ιδιαιτερότητας «τοπικών» εκφάνσεων και νοημάτων, που επικάθονται δευτερογενώς σε μια υπάρχουσα βιολογική βάση μετασχηματίζοντας τις εκφράσεις και το περιεχόμενο της (Larøi et al,2014, Luhmann,2016).

Σε υπάρχουσες μελέτες, η αναφορά στις πολιτισμικές διαστάσεις της σχιζοφρένειας υποκρύπτει την αναγωγή του «μη δυτικού πολιτισμικού άλλου» σε σημείο αντίστιξης σε σχέση με ένα κυρίαρχο δυτικό πλαίσιο αναφοράς (Luhmann,2016). Η ιδέα του «ευγενούς αγρίου», που παραμένει πιο κοντά σε μια εξιδανικευμένη και πολιτισμικά αποκαθαρμένη σύλληψη της φύσης, παραδόξως ανάγει την «ψυχική ασθένεια», σε «προνόμιο» της «πολιτισμένης» Δύσης. Στην Ινδία θεωρείται ότι η εκδήλωση της σχιζοφρένειας είναι πιο ήπια σε σχέση με την Αμερική, καθώς η απουσία έμφασης στην διαγνωστική ταξινόμηση του ατόμου και η παραγόμενη "άγνοια" των υποκειμένων αναφορικά με τις αρνητικές της συνδηλώσεις (π.χ. τις συνδηλώσεις περί χρόνιας κοινωνικής ανικανότητας και απουσίας κάποιας προοπτικής κοινωνικής ένταξης) διανοίγει τις προοπτικές υπονόμευσης των άκαμπτων ορίων μιας φαινομενικά ανυπέρβλητης στιγματιστικής ταυτότητας (Luhmann, 2016). Ταυτόχρονα, ωστόσο παρατηρείται «υπερδιάγνωση» σχιζοφρένειας σε μαύρους πληθυσμούς, γεγονός που τείνει να αποδίδεται αποκλειστικά στην ιατρική ρατσιστική προκατάληψη, με αποτέλεσμα την αποσιώπηση της επιδερμοποίησης των φυλετικών διακρίσεων ως διαμεσολαβητικών στοιχείων των ρωγμών, που συνέχουν τα εγχειρήματα επιτέλεσης ενός «ψυχικά υγιούς» εαυτού (Luhmann,2016).

Μέσω της έμφασης στην πολιτισμική διάσταση της σχιζοφρένειας αναδύθηκαν ορισμένες συνδέσεις μεταξύ του ψυχωσικού περιεχομένου, του σαμανισμού και άλλων ειδών θρησκευτικής πίστης, που προκρίνουν την διάρθρωση της αισθητηριακής αντίληψης (π.χ. ακρόαση φωνών) σε έναν προσανατολισμό επικοινωνίας με μη «ορατούς άλλους». Από μια τέτοια προοπτική, η ακρόαση φωνών μπορεί να νοηματοδοτείται ως «χάρισμα» και αφορά σε ένα είδος επικοινωνίας με πνεύματα, θεούς και προγόνους. Ωστόσο, εξακολουθεί να χαράσσεται μια τομή μεταξύ ψύχωσης και σαμανισμού (Luhmann,2016). Ο σαμανισμός μπορεί να παθολογικοποιείται ως επιτέλεση τρέλας, ωστόσο οι επιτελέσεις αυτές θεωρούνται "ελεγχόμενες" και δεν ταυτίζονται με το «είναι» του ατόμου, όπως η ψύχωση (Luhmann,2016). Από μια σαμανιστική προοπτική, ο όρος «ακρόαση φωνών» μπορεί να προβληματοποιείται, καθώς για τους σαμάνους οι φωνές δεν αποτελούν αποσπασμένους ήχους, αλλά εκφράσεις όντων, προγόνων, πνευμάτων ή αγγέλων. Συνεπώς, οι σαμάνοι επιδιώκουν να σχετίζονται με τους προγόνους/πνεύματα ως ολόκληρες οντότητες (Lambrecht, 2023). Η επικοινωνία με τον Θεό συχνά στην ανθρωπολογική και ιστορική σκέψη θεωρείται ότι απορρέει από τη διάσχιση/αποσύνδεση (Larøi et al, 2014). Ο σαμάνος ή ο δαιμονισμένος θεωρείται ότι εκπαιδεύουν την προσοχή τους με πολιτισμικά προδιαγεγραμμένους τρόπους και γίνονται αντιληπτοί ως άτομα που εισέρχονται σε μια

κατάσταση έκστασης. Υπάρχει λοιπόν ένα ορισμένο είδος εκπαίδευσης που ανάγει την επικοινωνία με τα πνεύματα και τους προγόνους σε κοινωνικά προκρινόμενο στόχο. Ο Σαμανισμός θεωρείται πολιτισμικά κατανοητός στο πλαίσιο του γεγονότος που υποδεικνύει ότι η σχιζοφρένεια ορίζεται ως βιολογική ασθένεια στην βάση μιας αποσύνδεσης από ένα ορισμένο πολιτισμικό πλαίσιο. Προεκτείνοντας αυτή τη θέση, οι βιοϊατρικές θεωρήσεις φαίνεται να θεμελιώνουν την κανονιστική τους επέκταση σε μια εξατομικευμένη και οικουμενική σύλληψη του σχιζοφρενούς υποκειμένου.

Μέσω της βιολογικοποίησης της σχιζοφρένειας ως καθολικής (μη πολιτισμικά προσδιορισμένης) ασθένειας του εγκεφάλου, που αντιμετωπίζεται με φαρμακευτικά μέσα παγιώνεται μια διάκριση μεταξύ του περιεχομένου της σχιζοφρένειας και των σαμανικών πρακτικών (Luhmann et al.,2023). Η υπόθεση ότι ένα άτομο με διαγνωσμένη σχιζοφρένεια στη Δύση θα μπορούσε να γίνει σαμάνος σε κάποια «άλλη» κοινωνία και να «μετριάσει» «τη σχιζοφρένεια» στο πλαίσιο μιας αποσύνδεσης από το στίγμα, που συνδέεται με την συγκεκριμένη διαγνωστική ταξινόμηση, τέθηκε υπό αμφισβήτηση. Υπήρξαν ωστόσο ορισμένες μελέτες που εστίασαν στην ανάδειξη συνδέσεων μεταξύ της ακρόασης φωνών στην ψύχωση και σε αυτές του σαμανισμού. Σε μια τέτοια περίπτωση έγινε μια προσπάθεια για ανάδειξη των σημείων συγκλίσης/αποκλίσης της «ακρόασης προγόνων/πνευμάτων» στον σαμανισμό σε σχέση με τις «εμπειρίες φωνών» στη ψύχωση. Ειδικότερα, δόθηκε ηχογραφημένο υλικό που προσομοιώνει τις φωνές της ψύχωσης σε Σαμάνους οκομφο προκειμένου να απαντηθεί το αν οι Θεοί και οι μάγισσες τους απευθύνονται κατά τον ίδιο τρόπο (Luhmann et al.,2023).

Συνοψίζοντας, υποστηρίχτηκε ότι οι εμπειρίες ακρόασης φωνών διαμορφώνονται από τοπικά πρότυπα κατανόησης του εαυτού, του νου και της πραγματικότητας. Η πολιτισμική τοποθέτηση έχει σημασία όσον αφορά την οριοθέτηση της έννοιας της «ψευδαίσθησης», την συγκρότηση του περιεχομένου και των χαρακτηριστικών της, τον καθορισμό του νοήματος και της έκφρασης του «ψευδαισθητικού» βιώματος (Larøi et al,2014). Επομένως, μια εθνογραφική προσέγγιση των αποκαλούμενων «ψευδαισθήσεων» μπορεί να ανασυνθέσει τις ειδικές εκδηλώσεις και τις τοπικές εκφράσεις, που εκφράζονται ή αποσιωπούνται μέσω της διάχυσης ηγεμονικών αξιώσεων περί «πραγματικού».

Ωστόσο, η εξιδανίκευση της «ακρόασης φωνών» σε μη δυτικά πλαίσια μπορεί να ενέχει ορισμένες προβληματικές, που αποτυπώνονται στο ερώτημα: Είναι ο σαμανισμός η δική μας σχιζοφρένεια; Οι αναφορές στην «κουλτούρα» στην πραγματικότητα υποκρύπτουν μια ειδική αναφορά στην κουλτούρα του «άλλου» με αποτέλεσμα η δυτική θεσιακότητα να αξιώνει μια ταύτιση με την «τυπική» ανθρώπινη συνθήκη και να καθίσταται διαφανής (η δική μας σχιζοφρένεια). Στη βάση αυτού του ερωτήματος, η κουλτούρα του άλλου αξιολογείται με βάση το κατά πόσο δύναται να αναδιαμορφώσει το δυτικό υποκείμενο με σχιζοφρένεια, ως ένα πολιτισμικά κατανοητό υποκείμενο που επικοινωνεί με πνεύματα. Ωστόσο, η σχιζοφρένεια αναδύεται ως κάτι διαφορετικό από τον σαμανισμό όχι απλώς επειδή εδράζονται σε διαφορετικά συμφραζόμενα, αλλά κι επειδή η σχιζοφρένεια είναι ριζικά συνδεδεμένη με την ιδέα μιας αναπόδραστης έκπτωσης στη λειτουργικότητα (Luhmann,2016).

Στην περίπτωση του Σαμανισμού, η ακρόαση φωνών θεωρείται ότι απορρέει από την εκούσια εκπαίδευση των υποκειμένων και οι φωνές θεωρούνται "αποτελεσματικές", καθώς τίθενται στην υπηρεσία μιας κοινότητας (Lambrecht,2023) και δεν συνδέονται με ψυχική δυσφορία. Ο συνομιλητής μου (Λ), που φέρει την διπλή ιδιότητα του κλινικού ψυχολόγου και του Sangoma (σαμάνου), υποστήριξε ότι οι φωνές που ακούνε οι σαμάνοι διακρίνονται από τις φωνές της ψύχωσης επειδή είναι «αποτελεσματικές» και «ειλικρινείς». Η διάκριση των φωνών των προγόνων από τις «ψυχωτικές» φωνές συντελείται μέσω μιας δοκιμασίας κατά την οποία οι πρόγονοι αναμένεται να επικοινωνήσουν με τον σαμάνο για να του παρέχουν πρόσβαση σε γνώσεις, που δεν θα μπορούσε να έχει. Ο Λ. ανέφερε ότι στο πλαίσιο της αποφοίτησής του (ως σαμάνος) είχε εισέλθει σε μια κατάσταση έκστασης μέσω έντονου χορού και είχε κληθεί να βρει κρυμμένα αντικείμενα χωρίς να γνωρίζει τι αντικείμενα είναι και που βρίσκονται. Σε αυτό το σημείο, ρώτησα, ποιες είναι οι φωνές που δεν περνούν την δοκιμασία, αν δεν είναι οι πρόγονοί του. Απάντησε ότι δεν γνωρίζει και ότι υπάρχουν διαφορετικά πλαίσια ερμηνείας, που δεν θα ήθελε να ακυρώσει δίνοντας μια ορισμένη απάντηση. Ανέφερε ωστόσο ότι μπορεί να είναι πτυχές του ασυνείδητου και ότι κάποιες φορές και ο ίδιος όταν ακούει μια φωνή σκέφτεται ότι «αυτό είναι κάτι δικό του».

Σε αυτή τη θεωρητική βάση, θα υποστηρίξω ότι υπάρχουν πολλαπλά πλαίσια ερμηνείας των φωνών. Ωστόσο, η έμφαση που δίνεται στην ένταξη της ακρόασης φωνών στην σφαίρα του προσωπικού ελέγχου του ατόμου (π.χ. μέσω εκούσιας εκπαίδευσης), μπορεί να εμπεδώνει μια δυτικο-κεντρική σύλληψη του ενοποιημένου υποκειμένου, που κυριαρχεί επί του νου. Ακόμη, αναπαράγει μια ιεραρχική διάκριση ανάμεσα σε φωνές που θεωρούνται «αποκαλυπτικές» και φωνές που υποβιβάζονται σε ανεξέλεγκτα συμπτώματα ασθένειας. Ο συνομιλητής (Λ) αναφερόμενος στο δυτικό συγκείμενο, υποστήριξε ότι υπάρχει μια κατηγορία ατόμων που ακούνε φωνές, οι οποίοι μοιάζουν με τους σαμάνους και δεν εντάσσονται στον κλινικό πληθυσμό. Αναφερόταν στα μέντιουμ, που έχουν το χάρισμα να επικοινωνούν με νεκρούς/πνεύματα και να προβλέπουν το μέλλον. Ωστόσο, αναγνώρισε επίσης ότι πολλά άτομα που έχουν ψυχιατρικοποιηθεί αναφέρονται σε φωνές που έχουν προφητικές ιδιότητες. Υπήρξαν δύο τέτοιες αναφορές από συνομιλητές/τριές μου. Η συνομιλήτρια Ζ αναφέρθηκε σε δύο φωνές, που σε μικρή ηλικία είχαν προβλέψει τον θάνατο του παππού της. Φαινόταν να γνωρίζουν ότι ήταν άρρωστος, πριν το μάθει η ίδια και περιγράφηκαν ως πονηρές φωνές που δεν είχαν καλές προθέσεις. Ένας άλλος συνομιλητής (Π) ανέφερε ότι οι φωνές είχαν προβλέψει ότι η μητέρα του θα διαγνωστεί με καρκίνο. Επίσης, ακόμη και στις περιπτώσεις που υπήρχαν συναισθήματα δυσφορίας σε σχέση με τις φωνές, οι συνομιλητές/τριες αναφέρθηκαν σε φωνές που είχαν θετικό περιεχόμενο. Η κανονικοποίηση της εμπειρίας και η διάρθρωση μιας μορφής επικοινωνίας με τις φωνές φάνηκε να μετουσιώνει την απειλή που αντιπροσώπευαν.

Θα υποστηριχτεί λοιπόν ότι μια διαδικασία εκπαίδευσης συντελείται και για τα άτομα που άρχισαν να ακούνε φωνές χωρίς να έχει προηγηθεί κάποια εκούσια εκπαίδευση, που να προάγεται από το πολιτισμικό πλαίσιο/θρησκευτική πίστη του υποκειμένου. Στις ομάδες «Δικτύων ανθρώπων που ακούνε φωνές» (οι οποίες εδρεύουν κυρίως στην Ευρώπη), τα άτομα ωθούνται στο να τοποθετούν τις φωνές τους σε κοινωνικές σχέσεις με την προσδοκία ότι οι φωνές θα ανταποκριθούν σε μια τέτοια τοποθέτηση. Οι φωνές διαρθρώνονται ως κοινωνικά πρόσωπα σε κοινωνικές σχέσεις και κατ' επέκταση αναγνωρίζεται ότι έχουν κοινωνική ευθύνη απέναντι στους ακροατές τους (Luhrmann et

al.,2023). Σε ένα τέτοιο πλαίσιο το αρνητικό περιεχόμενο των φωνών μπορεί να μεταβληθεί. Όπως ανέφερε η συνομήτριά μου (Γ) οι φωνές επεμβαίνουν αυτόνομα στο ψυχικό της χώρο, αλλά το ίδιο μπορεί να κάνει κι αυτή.

ΑΚΡΟΑΣΗ ΦΩΝΩΝ: ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Η ακρόαση φωνών ελλείπει ορατού ομιλητή μπορεί να οδηγήσει στην υπόθεση ότι μια φωνή απορρέει από θεϊκά στοιχεία, αγγέλους ή πνεύματα (Cook,2018). Ωστόσο, στο πλαίσιο μιας «πολυτροπικής οραματικής εμπειρίας», οι φωνές μπορεί να εκφωνούνται από ορατές, αλλά άυλες πνευματικές οντότητες (Cook, 2018). Οι αισθητηριακές εμπειρίες του άυλου νοούνται ως επαφές με θεούς, πνεύματα ή νεκρούς. Οι εμπειρίες αυτές προκειμένου να επικυρωθούν ως εμπειρίες επαφής με θεϊκά στοιχεία, αναμένεται να δομούνται σε σύμπλευση με τις τοπικές πολιτισμικές προσδοκίες. Κατ' επέκταση, η εδραίωση μιας διάκρισης ανάμεσα στην επαφή με τον πνευματικό κόσμο και την «τρέλα» διαμεσολαβείται από την εισαγωγή ορισμένων κριτηρίων διάκρισης. Η επικύρωση πολιτισμικών προσδοκιών φαίνεται να εξυψώνει μια αισθητηριακή εμπειρία ως παραγόμενη από την επαφή με τον πνευματικό κόσμο. Συγχρόνως, η ένταξη προσωπικών λεπτομερειών προσδίδει μια αξίωση αυθεντικότητας στην εμπειρία, καθώς η τελευταία εκφεύγει από τις δομές ενός άκαμπτου πολιτισμικού σεναρίου, που επαναλαμβάνεται αυτούσιο (Larøi et al, 2014).

Μέχρι τον 19ο αιώνα, τα οράματα και οι φωνές ορίζονταν ως «αληθινές» πνευματικές ή μυστικιστικές εμπειρίες (Aleman and Larøi, 2009 ο.α. στο Cook,2018). Εντούτοις, πλέον προσλαμβάνονται ως «ψευδαισθήσεις» και εσφαλμένες πεποιθήσεις, που παθολογικοποιούνται ως συμπτώματα ψυχικής διαταραχής (Cook, 2012). Ο όρος «ψευδαίσθηση», παραπέμπει σε μια μορφή αισθητηριακής αντίληψης εν απουσία «εξωτερικής διέγερσης του σχετικού αισθητήριου οργάνου» κι εμφανίζεται για πρώτη φορά στην αγγλική ιατρική το 1798 (Rojcewicz and Rojcewicz, 1997). Στα τέλη του 19ου αιώνα, ο όρος εισήχθη στην γαλλική ψυχιατρική από τον Jean-Etienne Esquirol. Η χρήση του όρου έχει επικριθεί, καθώς συνθέτει μια εντύπωση ελλείμματος, που συνεπάγεται την απομείωση των εμπειριών ακρόασης φωνών σε «μη πραγματικές» αυταπάτες (Cook,2018).

Κατά τον Cook (2018), ο αμοιβαίος αποκλεισμός ψυχωτικών/πνευματικών διαστάσεων των φωνών έχει ως αποτέλεσμα να θεωρείται ότι οι φωνές δεν δύναται να αποτελούν συγχρόνως κατακερματισμένες πτυχές του εαυτού, αλλά και διαύλους επικοινωνίας με μια υπερβατική τάξη. Ωστόσο, η εδραίωση της ετερότητας των φωνών φαίνεται να έχει κομβική σημασία για την ένταξη τους σε θρησκευτικά πλαίσια ερμηνείας. Η θέση αυτή διαφαίνεται στη συζήτηση με έναν από τους συνομιλητές μου (Κ), που έχει περιστασιακές εμπειρίες ακρόασης φωνών και δεν αυτοπροσδιορίζεται ως θρησκευόμενο άτομο. Εν προκειμένω, η ξαφνική εμφάνιση και η απουσία ελέγχου ενός ήχου προσδιορίστηκε ως αιτία της θρησκευτικής του ερμηνείας.

Κ: Θυμάμαι σε κάποια φάση όταν ήμουν μικρός να εμφανίζεται ξαφνικά ένα θούισμα... όχι εντελώς ξαφνικά.. το οποίο απέδιδα εκείνη τη στιγμή... όταν εμφανιζόταν το θούισμα... ότι ήταν κάποιο είδος συνομιλίας με τον Χριστό; Ότι κάτι ήθελε να μου πει. Τέλοσπάντων... τις στιγμές που υπήρχε μια επικοινωνία... αλλά ήταν θούισμα, δεν ήταν ομιλία...

Ε: Αλλά για κάποιο λόγο σκέφτηκες ότι ήταν συνομιλία με τον Χριστό.

Κ: Ναι, σκέφτηκα ότι είναι αυτό, οπότε αυτές ήταν οι στιγμές που υπήρχε επικοινωνία και μετά δεν εξελίχθηκε σε κάτι περισσότερο. Οπότε ίσως αυτό το βούισμα να εντάσσεται στην ίδια κατηγορία (εννοεί της ακρόασης φωνών); Δεν το χα σκεφτεί μέχρι τώρα, ούτε και το θυμόμουν στη πραγματικότητα.

Ε: Τότε πίστευες στο Χριστό;

Κ: Όχι... γι αυτό είναι περίεργο.

Ε: Αλλά πίστευες ότι είναι επικοινωνία μαζί του...

Κ: Ναι, ότι αν ήταν μια επικοινωνία... θα ήταν αυτό.... Δεδομένου ότι προέκυπτε ξαφνικά και... ήταν ένας ήχος που δεν τον ήλεγχα.

Ακόμη και εκτός προσδιορισμένων θρησκευτικών πλαισίων, τα ερμηνευτικά πλαίσια των φωνών μπορεί να αφορούν σε σύνθετες διαπλοκές ανάμεσα στο υπερβατικό και το εμμενές, καθώς οι φωνές μπορεί να θεωρείται ότι απορρέουν από «κόσμους πνευμάτων» (Dusen, 1970 ο.α. στο Cook,2018) ή να αναδεικνύονται ως «εσωτερικές πνευματικές φωνές», που αναφέρονται σε μια εσωτερική πνευματική τάξη. Οι φωνές, που αφορούν σε επικοινωνία με θεϊκά στοιχεία, συναντώνται συχνά σε θρησκευτικά κείμενα και παραδόσεις και μπορεί να θεωρούνται δομικά στοιχεία του θρησκευτικού παράγοντα.

Η ιδέα της εμπνευσμένη φωνής που μεταφέρει και μεταφέρεται από τη θεία εξουσία συνέχει την σχέση μεταξύ φωνής και ιερών κειμένων σε δομικό επίπεδο. Η «φωνή της Γραφής» θεωρείται «αυθεντική» και η σχέση των φωνών με την θεϊκή εξουσία περιπλέκεται, καθώς η μετάδοση της φωνής του θεού μπορεί να διαμεσολαβείται από κάποιον αγγελιοφόρο (άγγελο) ή να αποτελεί μια ψεύτικη/δαιμονική φωνή, που προσδιορίζεται εντός του γραπτού κειμένου ως τέτοια (Cook,2018). Η Γένεση υποστασιοποιεί την έννοια της φωνής του Θεού, καθώς εισάγει την ιδέα ενός Θεού που μιλάει. Η συγκρότηση του Θεού ως υποκείμενο απεύθυνσης συγκροτεί έναν κόσμο στον οποίο η φωνή του θεού δύναται (και μπορεί να αναμένεται) να ακουστεί, γεγονός που έχει κεντρική σημασία για τον Ιουδαϊσμό, τον Χριστιανισμό και το Ισλάμ (Cook,2018).

Κατά την Luhmann (2020) οι παραδόσεις της πίστης εκπαιδεύουν τους οπαδούς τους στην άμεση αισθητηριακή πρόσληψη θεϊκών στοιχείων. Οι στιγμές που τα πνεύματα και οι θεοί αποκρίνονται λειτουργούν ως τεκμήρια της ύπαρξής τους, που δεν βασίζονται στις μαρτυρίες των άλλων (Luhmann,2020). Μέσω της προσευχής, της τελετουργίας και της λατρείας ο «μη ορατός άλλος» πραγματοποιείται, καθώς συντελείται μια μετατόπιση από μια αφηρημένη γνώση της «πραγματικότητας» του άλλου, στο βίωμα της παρουσίας του και στην αίσθηση ότι οι θεοί και τα πνεύματα καθίσταται αποκρίσιμα στην πίστη των υποκειμένων σε αυτά. Από αυτή τη προοπτική, καθώς τα πνεύματα και οι θεοί καθίστανται αληθινά, οι αισθήσεις και τα ίδια τα υποκείμενα μετασχηματίζονται (Luhmann, 2020). Σε αυτή τη βάση, υποστηρίζεται ότι η υπόστασιοποίηση του «Θεού» ως «πραγματικού» συνιστά ένα συνεχές εγχείρημα, που επανειπιδεικνύει την παρουσία του αποκρίσιμου «άλλου» κόντρα σε αισθήματα γενικευμένης αδικίας ή και απουσίας απόκρισης. Η θέση αυτή αντίκειται στην κυρίαρχη αντίληψη, που ανάγει τη πίστη στη μη νοητικοποιημένη σύλληψη της παρουσίας κάποιου «αόρατου άλλου» (Luhmann,2020). Η αισθητηριακή πρόσληψη του Θεού, επανασυγκειμενοποιείται ως διαμεσολαβημένη από την ικανότητα

των υποκειμένων να «φαντάζονται» τον θεό ως αναγνωρίσιμο πρόσωπο, που λαμβάνει ορισμένη υπόσταση εντός των ιερών κειμένων ή εντός των συναθροίσεων των πιστών (Luhmann, 2020).

Η Luhmann (2012), στην εθνογραφική της μελέτη για τις εμπειρίες των μελών δύο εκκλησιών του Vineyard στις Η.Π.Α (Σικάγο και Καλιφόρνια) υποστηρίζει ότι συντελείται μια διαδικασία εκπαίδευσης, κατά την οποία οι πιστοί αναπτύσσουν μια ικανότητα διάκρισης εσωτερικών σκέψεων από την φωνή του Θεού. Η διάκριση αυτή μπορεί να εδραιώνεται σε επικλήσεις στην αναντιστοιχία μεταξύ προσωπικών σκέψεων και του λόγου των θείων, σε διαφορές στον τόνο της φωνής, αλλά και σε διεργασίες αυτοματοποιημένης αναγνώρισης του άλλου ως προσώπου. Ακόμη, η φωνή του Θεού αναμένεται να συνδέεται με μία αίσθηση ηρεμίας (Luhmann, 2020). Στις συγκεκριμένες εκκλησίες, η ακρόαση της φωνής του Θεού ως εξωτερική εκφώνηση (εκτός του νου), που προσιδιάζει στις αποκαλούμενες «ακουστικές ψευδαισθήσεις» είναι σπάνια, αλλά αποτελεί καταγεγραμμένη εμπειρία. Σε αυτή τη περίπτωση, η Luhmann (2012), θεωρεί ότι συντελείται ένα είδος «αισθητηριακής παράκαμψης», που συνδέεται με την απορρόφηση. Η απορρόφηση αφορά ένα ορισμένο είδος εστίασης της προσοχής σε κάτι που δεν είναι διαθέσιμο στις αισθήσεις, συνδυαστικά με μία ταυτόχρονη αποσύνδεση από «καθημερινούς περισπασμούς». Η απορρόδηση ορίζεται ως κεντρικό στοιχείο της πνευματικότητας και αναφέρεται σε μια νοητική συνθήκη, που ενυπάρχει στην ύπνωση, την έκσταση, τη διάσχιση και την φαντασία. (Luhmann, 2020).

Κατά αυτή την άποψη, η αίσθηση της παρουσίας θεών και πνευμάτων εδράζεται σε μια μεταιχμιακή τοποθέτηση του υποκειμένου ανάμεσα στο «νου» και τον «κόσμο». Επομένως, οι κυρίαρχες αναπαραστάσεις του νου αναφορικά με τη δόμηση της σκέψης, του συναισθήματος, της πρόθεσης και της επιθυμίας συνθέτουν την «πραγματικότητα» των θεών και των πνευμάτων (Luhman, 2020).

Σε αυτό το σημείο, θα υποστηρίξω ότι παράγεται μια αντίστιξη ανάμεσα σε ένα υπερβατικό πλαίσιο αναφοράς, που δεν καθίσταται διαθέσιμο στις αισθήσεις και στους «περισπασμούς» της καθημερινότητας, που θεωρείται ότι δεν ενέχουν κάποια υπερβατική διάσταση. Ωστόσο, η καθημερινότητα αρκετών συνομιλητών/τριών μου είναι διαρθρωμένη από την αισθητηριακή πρόσληψη οντοτήτων, που μπορεί να εντάσσονται σε μια υπερβατική διάσταση. Ο συνομιλητής Β. αναφέρεται στις φωνές ως περισπασμούς από τις απαιτήσεις της καθημερινότητας.

Β: Είχα πάει σε ένα θαπόρι καιμίλαγα με τον Άγιο Παΐσιο. Κάποια στιγμή έπρεπε να δουλέψω χειρονακτικά... και λέω... άσε με να δουλέψω και μετά τα λέμε αυτά. Γενικώς είχα ένα πολύ εκκλησιαστικό background....

Για την Luhmann (2012), η διάκριση ανάμεσα στην άμεση πρόσληψη υπερβατικών στοιχείων και σε μια εκούσια εκπαίδευση, που επιτρέπει την ακρόαση του θεού φαίνεται να εμπεδώνει μία διάκριση ανάμεσα στις φωνές της ψύχωσης και στις φωνές, που ακούνε οι πιστοί. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθεί ότι η πλειονότητα των συνομιλητών μου δεν εντάσσει τις φωνές σε κάποιο θρησκευτικό πλαίσιο αναφοράς. Ωστόσο, τα θρησκευτικά πλαίσια ερμηνείας των φωνών δεν συνδέονται απαραίτητα με την πίστη των συνομιλητών

μου. Η Γ. ανέφερε ότι η ίδια άκουγε φωνές με θρησκευτικό περιεχόμενο, που δεν συνάδει με την αυτοαντίληψή της ως «μη θρησκευόμενο» άτομο.

Γ: Πολλά άτομα ακούνε φωνές, που έχουν να κάνουν με τα πιστεύω τους. Εγώ δεν ήμουν θρήσκα, αλλά είχα φωνές με θρησκευτικό περιεχόμενο κι άλλα παιδιά του δικτύου που είχανε πάει προς τα κει είχαν τέτοια ακούσματα... αλλά προσπαθούμε να μην επιβάλουμε γιατί είναι κάποια μέλη, που δεν τους αρέσει πολύ το πλαίσιο της εκκλησίας... και γιατί όταν απευθύνθηκα εγώ κάπως με απέρριψε... Μου είπαν ότι ακόμα και φωνή αγγέλου να ακούσεις είναι του διαβόλου... Δεν ξέρω γιατί δεν μπορεί να είναι του Θεού, ενώ υπήρχαν πρόσωπα που άκουγαν... Ίσως να εννοούν ότι μπορεί να σε παρασύρει ακόμα και μια φωνή που σου λέει κάτι πολύ όμορφο γιατί και μένα με έχουν παρασύρει καλές – που εγώ θεωρούσα ότι ήταν θετικές φωνές και μετά να νιώσεις ότι δεν ήταν... Αλλάζουν τα χαρακτηριστικά τους. Είχα αρκετές φωνές με θρησκευτικό περιεχόμενο και φωνές που είχαν να κάνουν με τα πολιτικά πιστεύω μου. Οι θρησκευτικές δεν ξέρω πώς προέκυψαν.

Η απορρόφηση εμφανίζεται να ρευστοποιεί τα όρια μεταξύ εσωτερικού και εξωτερικού κόσμου (Luhmann,2020) Από μια κοσμική θέση, θα υποστηρίξω ότι η ρευστοποίηση των ορίων ανάμεσα στον «νου» και τον «κόσμο», φαίνεται να αντιβαίνει σε μια ιδιωτικοποιημένη σύλληψη της θρησκείας. Σε αυτή τη βάση, η ηγεμονία μιας κοσμικής προοπτικής προκρίνει μια οριοθέτηση της θρησκευτικής πρόσληψης του κόσμου στο εσωτερικό του ατόμου. Η ικανότητα διαχωρισμού από ένα θρησκευτικό πρίσμα θέασης, που θεωρείται ότι δεν επενεργεί στα δεδομένα της πραγματικότητας, φαίνεται να διαμεσολαβεί τις πολιτικές προϋποθέσεις της αναγνώρισης της «αδέσμευτης» σκέψης των (πολιτικών) υποκειμένων (Mahmood,2019).

Στο βιβλίο του «How Natives "ink"», ο Lévy-Bruhl υποστήριξε ότι χαρακτηριστικό γνώρισμα του «πρωτόγονου» νου αποτελεί η ρευστοποίηση των ορίων ανάμεσα στην «εξωτερικότητα» του κόσμου και την «εσωτερικότητα» του νου και του σώματος. Σε αυτή τη βάση, υποστήριξε ότι οι μη δυτικοί και μη εγγράμματοι «άλλοι», που ζουν σε κοινωνίες μικρής κλίμακας, δύναται να πιστεύουν ότι οι εχθροί τους έχουν εξουσία πάνω τους μέσω της γνώσης του ονόματος τους ή ότι τα όνειρά τους συνιστούν χώρους επίσκεψης εξωτερικών πνευμάτων, που ορίζονται ως πραγματικές οντότητες (Luhmann,2020). Εντούτοις, υποστήριξε ότι χαρακτηριστικό της δυτικής ορθολογικής σκέψης αποτελεί ο προσανατολισμός στην «αντικειμενική σύλληψη της πραγματικότητας», που θεμελιώνεται με όρους ανεξαρτησίας από τις υποκειμενικές αναπαραστάσεις της (Luhmann,2020).

Ο James (1902) εκφεύγει από τον δυισμό εσωτερικότητας - αντικειμενικής πρόσληψης. Υποστηρίζει ότι ο πνευματικός κόσμος είναι εξίσου πραγματικός με τον «υλικό» και ότι οι εμπειρίες μπορεί να είναι «δημόσιες/αντικειμενικές», «ιδιωτικές/ψυχολογικές» ή «πνευματικές» (Leudar,2001). Από ένα κοσμικό πρίσμα, οι υπερβατικές ερμηνείες της ακρόασης φωνών παθολογικοποιούνται (Cook,2018) Συνεπώς, παρόλο που η ακρόαση του θεού φαίνεται να διακρίνεται με θετικό τρόπο από τις φωνές της ψύχωσης ένα υπερβατικό πλαίσιο αναφοράς των φωνών μπορεί να προκρίνει την παθολογικοποίηση του ατόμου. Όπως επισήμανε ένας συνομιλητής μου (ψυχίατρος), σε κλινικά πλαίσια, τα υποκείμενα που ορίζουν τις φωνές τους ως θεϊκές οντότητες συνήθως ωθούνται στο να τις επανανοηματοδοτήσουν ως πτυχές του εαυτού.

ΤΡΑΥΜΑ ΚΑΙ ΑΚΡΟΑΣΗ ΦΩΝΩΝ

Σε αυτό το κεφάλαιο, θα διερευνηθεί η παραγόμενη αντιστοιχία ανάμεσα στο «τραύμα», την ψυχική οδύνη και την ακρόαση φωνών. Αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετοί από τους συνομιλητές/τριες είχαν βίαιες επαφές με υπηρεσίες ψυχικής υγείας και η σύνδεση της ψυχικής οδύνης με την ακρόαση φωνών περιπλέκεται. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η εμφάνιση των φωνών συνδέθηκε με περιόδους έντονου άγχους/υπερδιέγερσης (συνθήκες κατά τις οποίες τα άτομα βρίσκονταν σε διαδικασία ανίχνευσης απειλών). Σε αυτές τις περιπτώσεις, το περιεχόμενο των φωνών ήταν συνήθως έντονο και απειλητικό. Σε άλλες περιπτώσεις οι φωνές μπορεί να παρήγαγαν άγχη και ανησυχίες που δεν ορίζονταν απαραίτητα ως προϋπάρχοντα, ούτε ως σκέψεις/συναίσθημα των συνομιλητών. Ακόμη, οι περισσότεροι συνομιλητές/τριες, που ακούνε απειλητικές φωνές, ανέφεραν ότι ακούνε και φωνές που έχουν υποστηρικτική λειτουργία. Παρόλα αυτά υπήρξαν σαφείς αναφορές σε δύσκολες περιόδους ζωής.

Εντός κυρίαρχων ψυχολογικών θεωρήσεων, η ανασυγκρότηση της διάχυτης βίας ως τραύμα κατακερματίζει την συνέχειά της και την συμπύσσει στα όρια ενός ασθενούς εσωτερικού ψυχισμού, που θεωρείται διακριτός από τα κοινωνικο-πολιτικά του συμφραζόμενα (Bistoën et al,2014). Η θεωρητικοποίηση του τραύματος συνδέεται με τις ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις. Οι τελευταίες αν και φαινομενικά αντίκεινται στην βιολογικοποίηση, που προάγουν οι βιοιατρικές θεωρήσεις της σχιζοφρένειας, αποσιωπούν τη δομική διάρθρωση της βίας στο πλαίσιο μιας εξατομικευμένης σύλληψης της οδύνης, που επανεισάγει νεοφιλελεύθερους λόγους περί «ανθεκτικότητας». Μέσω του «ψυχοκεντρισμού», η προσβασιμότητα σε αξιώσεις «κανονικότητας» εμφανίζεται οικουμενική και καθολικά επιθυμητή(Higgs,2020, Johnstone,2022). Συσκοτίζονται ακόμη οι σύνθετες διαπλοκές πολλαπλώς συνυφασμένων καταπιεστικών συστημάτων (π.χ. ως προς το φύλο, την τάξη, τη φυλή), που μπορεί να εκπίπτουν των ορίων ενός χωροχρονικά προσδιορισμένου περιστασιατικού βίας, και να συνέχουν την συγκρότηση των υποκειμένων στην ενότητά τους (Καραστάθη,2018). Ειδικότερα, το τραύμα αναφέρεται σε μια διασπαστική ρήξη, που προσλαμβάνεται με όρους σαφούς οριοθέτησης σε σχέση με μια προηγούμενη συνθήκη ύπαρξης. Από μια τέτοια προοπτική, το τραύμα εντοπίζεται στην αποτυχημένη ενδοεπεξεργασία της ασυμβατότητας ανάμεσα σε ένα προηγούμενο γνωστικό σχήμα και τις πληροφορίες του τραυματικού περιεχομένου, που μπορεί να είναι συντριπτικές (Bistoën et al,2014). Σε αυτό το πλαίσιο, το άτομο καλείται να διέλθει από ένα πεδίο εξόντωσης ενός «ελλειπώς αναπτυγμένου ψυχισμού» και να αναπτύξει «νέα σχήματα», που θεωρούνται πιο «αποτελεσματικά», «ρεαλιστικά» και «προσαρμοστικά» (Bistoën et al,2014). Σε αυτή τη βάση, το τραύμα εντοπίζεται στο παρελθόν και θεωρείται ότι σημαδεύει το παρόν με μη ελεγχόμενους και μη νοητικοποιημένους όρους (Bistoën et al,2014).

Από αυτή την άποψη, το τραύμα αναδύεται ως πεδίο ομαλοποίησης περίπλοκων συνθηκών βίας και συνδέεται με ένα αίτημα για κανονιστική πειθάρχηση της έκφρασης (ή και της μη έκφρασης) της οδύνης σε μια κατεύθυνση προσαρμογής σε μια τραυματική συνθήκη. Κατ' επέκταση, ο κοινωνικά παραγόμενος πόνος δεν διαχωρίζεται από την κανονικοποιητική βία που ενέχεται σε ένα αίτημα για θεραπεία/απώλεια της οδύνης. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι μέρος του «τραύματος» αποτελεί η κοινωνική αποσιώπηση της πράξης βίας που εμπεριέχει, με αποτέλεσμα να καθίσταται «μη επικοινωνήσιμο» (Herman, 1997 ο.α στο

Bistoën et al, 2014). Κατ' επέκταση, παράγεται ένα ορισμένο είδος «αφωνίας», που είναι ενσωματωμένο στην ίδια την διαπροσωπική δομή εντός της οποίας αναδύεται ο πόνος (Morris,1998).

Όσον αφορά την θεωρητικοποίηση της ακρόασης φωνών, το τραύμα συνήθως αναφέρεται στην σεξουαλική κακοποίηση και παραμέληση στην παιδική ηλικία. Από αυτό το πρίσμα, η ακρόαση φωνών, θεωρείται ότι απορρέει από τον προσαρμοστικό αμυντικό μηχανισμό της διάσχισης (Higgs,2020). Η διάσχιση αφορά σε μια πρακτική νοητικής αποσύνδεσης από ευρύτερα πλαίσια, σκέψεις, συναισθήματα και μνήμες, προκειμένου ένα άτομο να μπορέσει να επιβιώσει μιας επίθεσης στην βιωσιμότητα της ύπαρξής του³. Όπως υποστήριξε ο συνομιλητής (Λ), σε αντίθεση με τις εκούσιες πρακτικές διάσχισης του σαμανισμού (π.χ. μέσω ένταξης σε μια μεταβαλλόμενη κατάσταση συνείδησης), στη περίπτωση του «τραύματος» θεωρείται ότι η διάσχιση αποτελεί ανεξέλεγκτη και αυτοματοποιημένη απόκριση σε μια τραυματική συνθήκη, που μακροπρόθεσμα αποτρέπει την αποτελεσματική «αντιμετώπιση» του τραύματος. Σε αυτό το σημείο, θα υποστηρίξω ότι η ιδιαίτερη έμφαση που δίνεται στην παιδικότητα ως μια ατελής και άρα εύπλαστη συνθήκη ύπαρξης (κατά την οποία η διάρθρωση μιας ενιαίας υποκειμενικότητας μπορεί να εκτροχιαστεί) συνδέεται με την ηγεμονία κεντρικών θεωρήσεων για την παιδική ηλικία, που αναπαράγουν μια κεντρική ιεραρχική διάκριση «ενηλικιότητας – παιδικότητας». Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά θεωρείται ότι δεν έχουν ολοκληρωθεί ως υποκείμενα (δηλαδή βρίσκονται υπό ανάπτυξη) και συγχρόνως η συσχέτισή τους με την βία δεν υπονομεύει απλώς την δόμηση μιας ενιαίας/ολοκληρωμένης ταυτότητας, αλλά και την αντίληψη περί εγγενούς αθωότητας των παιδιών, που παραμένουν κοινωνικο-πολιτισμικά ανέγγιχτα(Μακρυνιώτη, 2003).

Σε αυτό το σημείο, θα αναδείξω το πώς σκιαγραφείται η σχέση της διάσχισης με την ακρόαση φωνών και την σεξουαλική κακοποίηση σε παιδική ηλικία. Η Jackie Dillon (2022) στο άρθρο της «Το προσωπικό είναι πολιτικό» περιγράφει το πώς η κακοποίηση, που βίωσε σε παιδική ηλικία από την οικογένειά της, διέπει τη συγκρότησή της ως υποκείμενο. Η Dillon (2022) άκουγε φωνές από μικρή ηλικία, με κεντρική την φιγούρα της «Μεγάλης Μητέρας». Πρόκειται για μια ισχυρή μητρική φιγούρα, που είχε φροντιστικό και υποστηρικτικό ρόλο. Η ίδια, νοσηματοδοτεί την ακρόαση φωνών ως μια επίθεση στη ταυτότητα, που ωστόσο αποτελεί και ένα εγχείρημα διατήρησής της. Οι φωνές περιγράφονται ως διαφορετικοί εαυτοί, που ενσαρκώνονται ως «εσωτερικές αναπαραστάσεις του εξωτερικού της κόσμου» (Dillon,2022:192). Η Dillon (2022) επικεντρώνεται στη κατακερματιστική ισχύ της βίας ως προς την συγκρότηση της υποκειμενικότητάς της. Η απόκριση στη βία φαίνεται να συνδέεται με τη συγκρότηση πολλαπλών φωνών, η οποία επιτρέπει την κατανομή της βίας σε πολλαπλούς δρώντες, αλλά και την ανάληψη διακριτών ρόλων όσον αφορά τη «διαχείρισή» της (Dillon,2022). Η ανάλυση αυτή προσιδιάζει στην θεωρητικοποίηση της αποκαλούμενης «διασχιστικής διαταραχής ταυτότητας», στην οποία το τραύμα ορίζεται ως πηγή της αποσυνδεδετικής αμνησίας, που συνδέεται με τη συγκρότηση πολλαπλών εαυτών με διαφορετικές ταυτότητες και αναμνήσεις (DSM,2022). Υπάρχουν αποκαλούμενοι «λειτουργικοί» εαυτοί,

³ <https://www.betterhealth.vic.gov.au/health/conditionsandtreatments/dissociation-and-dissociative-disorders>

σχετικά απαλλαγμένοι από την ανάμνηση της βίας και εαυτοί που μπορεί να έχουν επιφορτιστεί με όλη τη βία και το βάρος της μνήμης της. Οι τελευταίοι σπάνια εμφανίζονται, καθώς καθίστανται «μη βιώσιμες υπάρξεις». Οι εαυτοί ωστόσο συνήθως δεν βιώνονται ταυτόχρονα. Επομένως, από μια προοπτική ενός ορισμένου εαυτού, υπάρχουν ορισμένα κενά μνήμης, κατά τα οποία ένας άλλος εαυτός έχει αναλάβει δράση (Hacking,1995, Clarke,2016, Lanius,2015). Το 1993 ο David Spiegel, πρόεδρος της επιτροπής για τις διασχιστικές διαταραχές στο DSM-IV του 1994, έγραψε ότι η συγκεκριμένη διαταραχή συνίσταται στην «αποτυχία ολοκλήρωσης διαφόρων πτυχών της ταυτότητας, της μνήμης και της συνείδησης» (Hacking,1995:18). Συνεπώς τα άτομα δεν θεωρείται ότι έχουν πολλαπλές ταυτότητες, αλλά κάτι λιγότερο από μία (Hacking,1995). Βάσει αυτής της λογικής, η πρώην αποκαλούμενη «διαταραχή πολλαπλής προσωπικότητας» μετονομάστηκε σε «διαταραχή διασχιστικής ταυτότητας». Το τραύμα εμφανίζεται να συνδέεται με την διάσπαση της μνήμης και της ταυτότητας του υποκειμένου, ωστόσο σε αυτή τη βάση συγκροτείται ένα κατακερματισμένο υποκείμενο που αποκλίνει από ένα ορισμένο ιδανικό ανθρωπινότητας (Hacking,1995).

Σε αυτή τη βάση, οι ίδιες οι αναμνήσεις του «τραύματος», που θεωρείται ότι προκάλεσε τον κατακερματισμό θεωρούνται αναξιόπιστες. Για την Dillon (2022), η προσπάθεια επικοινωνίας της βίας σε ένα θεραπευτικό πλαίσιο επαναπροσδιόρισε αυτή τη βία ως ψευδαίσθηση που απορρέει από την ασθένειά της. Ένας ψυχίατρος είπε χαρακτηριστικά «Jackui, έχουν υπάρξει κι άλλοι άνθρωποι εδώ μέσα που έχουν καταγγείλει παρόμοια περιστατικά, αλλά όσες φορές έχουμε καλέσει εδώ τις οικογένειες και καθόμαστε κάτω και το συζητάμε όλοι μαζί, αρχίζουν να καταλαβαίνουν ότι αυτό είναι μέρος της αρρώστιας τους» (Dillon,2022:189). Στην προκειμένη περίπτωση, θα υποστηρίξω ότι ο θεραπευτικός χώρος λειτουργεί ως πεδίο συγκάλυψης της έμφυλης βίας, που συνδέεται με την επιστημική βία της διατύπωσης μαρτυριών βίας ως ψευδαισθήσεις ενός ασθενούς εγκεφάλου. Μέσω μιας φαινομενικά συλλογικής απεύθυνσης για συζήτηση, τα υποκείμενα καλούνται να διαπραγματευτούν με τους κακοποιητές τους το αν όντως κακοποιήθηκαν. Πρόκειται για μια βάση συνδιαλλαγής, στην οποία οι μαρτυρίες «ψυχικά ασθενών» υποκειμένων επικυρώνονται μόνο μέσα από τις αφηγήσεις των κακοποιητών τους.

Η έννοια των αναμνήσεων, του τραύματος και της ακρόασης φωνών ενοποιήθηκαν σε ένα απόσπασμα συζήτησης με την συνομιλήτριά μου Γ. Η Γ. ανέφερε ότι σε ένα βαθμό δεν εμπιστεύεται τις αναμνήσεις της, καθώς διάφορες αναμνήσεις ανασκευάστηκαν υπό το πρίσμα του παροντικού βιώματος της ακρόασης φωνών. Οι φωνές διεκδικούσαν μια αναγνώριση της παρουσίας τους σε παρελθοντικά γεγονότα, στα οποία υποτίθεται ότι απουσίαζαν (δεδομένου ότι η συνομιλήτριά μου δεν άκουγε τότε φωνές). Η Γ. ανέφερε ότι δεν μπορεί να καταλάβει αν οι φωνές υπήρχαν και τότε που δεν τις άκουγε. Η ίδια εστιάζει στη συλλογική παραγωγή της μνήμης, δεδομένου ότι οι αναμνήσεις της και η «πραγματικότητα» των γεγονότων αναφέρονται σε στιγμές που βιώθηκαν μαζί με άλλους ανθρώπους.

Ε: Θεωρείς ότι υπάρχει κάποια σύνδεση της ακρόασης φωνών με κάποιο τραύμα;

Γ: Κάποιες απ' τις φωνές μου έχουν σχέση με αυτά... με πράγματα που μπορεί να έχω περάσει... γιατί από τη στιγμή που άρχισα να ακούω φωνές άρχισε να γίνεται μια ανακύκλωση όλης της παιδικής μου ηλικίας, της έφηβης και πιο μεγάλη... γύρω στα

28, οπότε έγινε ένα μπέρδεμα με τις αναμνήσεις που είχα, που μου ξυπνήσανε οι φωνές, ότι κάπως σαν να ήταν ήδη εκείνες εκεί σε κάποια πράγματα που έχουν συμβεί. Δηλαδή σαν να... ήταν κι αυτές... και καμιά φορά σαν κάτι απειλητικό. Πέρα απ' το ότι μπορεί να άκουσα μια φωνή να λέει «ήμουν κι εγώ εκεί» όταν θυμήθηκα κάτι... Ήταν σε μια φάση που ήμουν σε μια παραλία με την μαμά μου και τον μικρό αδερφό μου... ήταν κάτι όμορφο, αλλά ταυτόχρονα σε άσχημες εμπειρίες μπορεί να ήταν πολύ απειλητικό... ότι υπήρχαν οι φωνές τότε που μου συνέβη αυτό... Έχω μπερδεμένες κάποιες αναμνήσεις... Δεν ξέρω αν άκουγα τότε φωνές ή ήρθαν μετά. Θυμάμαι πώς θυμόμουν αυτές τις αναμνήσεις πριν ακούσω φωνές, αλλά από τότε που άρχισα να ακούω φωνές κάποια πράγματα τα θυμάμαι τελείως διαφορετικά. Είναι δύο πράγματα που δεν ξέρω ποιο ισχύει... αν υπήρχαν τότε ή αν ήρθαν μετά. Δεν ξέρω αν τότε στην παραλία με επηρέασαν οι φωνές και έκανα κάτι ή είπα κάτι... αν ήταν ταυτόχρονα στο άσχημο που μου είχε συμβεί ότι εκείνες κάναν κάτι ή είπαν κάτι. Κατάλαβες; Ότι κάπως δεν ξέρω τι γινόταν τότε. Έχω μάθει ότι δεν παίρνω τίποτα ως δεδομένο ειδικά για πράγματα του παρελθόντος που δεν ήμουν τελείως μόνη μου... ήταν κι άλλοι άνθρωποι εκεί.

Οι φωνές συχνά, υποκειμενοποιούνται ως κακοποιητικές οντότητες, καθώς, όπως υποστήριξαν ορισμένοι συνομιλητές/τριες, προβαίνουν σε επικρίσεις ή ακόμα προτρέπουν τους ακροατές τους να πεθάνουν. Ωστόσο, θα υποστηρίξω ότι μέσω της ένταξης του ατόμου σε έναν παθολογικοποιητικό λόγο, η ψυχική οδύνη διαρθρώνεται σε σχέση με ένα κανονικοποιητικό αίτημα για εξάλειψη (θεραπεία) των φωνών, μέσω εξατομικευμένων/κατασταλτικών θεραπευτικών παρεμβάσεων. Η θέση αυτή διαφαίνεται σε ένα απόσπασμα κειμένου, που μου έστειλε η συνομιλήτριά μου.

Υπάρχουν περίοδοι που δυσκολεύομαι και το φυσιολογικό δείχνει να παίρνει άλλη διάσταση και χαρακτήρα. Λειτουργώ με φωνές, παρανοϊκούς συνειρμούς, σκέψεις και με μια δόση θλίψης. Το μόνο που μπορώ να κάνω είναι να τα αφουγκράζομαι και να βρίσκω τεχνάσματα και τρόπους για να μην με κατακλύζουν, να συνυπάρχω.. που και που είναι και υπέροχο όλο αυτό. Νιώθω ότι όλο αυτό είναι μια μάχη. Έχω κάνει απόπειρα αυτοκτονίας γιατί πίστευα ότι αν πέθαινα θα πήγαινα και θα τις έβρισκα και θα ξεκαθαρίζαμε εκεί αυτή την μάχη και επίσης θα έβρισκα και τις αγαπημένες μου φωνές και θα ζούσα καλύτερα από ότι σε αυτόν τον κόσμο που ένιωθα να με διώχνει..... Έχω μια φωνή που τις δύσκολες εκείνες ώρες με ρωτούσε σε ποιους μιλάς; Έχω μια φωνή που τις δύσκολες εκείνες ώρες βγήκε πίσω από τα δέντρα για να με υποδεχτεί στον άλλο κόσμο.

Η σχέση με τις φωνές φαίνεται να προσδιορίζεται με όρους μάχης, κατά την οποία η συνομιλήτριά μου καλείται να επινοεί τεχνάσματα που επιτρέπουν την συνύπαρξη. Ωστόσο, αυτές οι διαπραγματεύσεις περιγράφονται και ως κάτι όμορφο. Διαβάζοντας το απόσπασμα σκέφτηκα ότι ίσως οι φωνές που τοποθετούνται εκτός του εαυτού, τοποθετούνται και εκτός των ορίων της ζωής της συνομιλήτριάς μου, καθιστώντας τον θάνατο μια οικεία συνθήκη, που αφορά μια συνάντηση σε έναν άλλο κόσμο. Οι φωνές σκιαγραφούνται ως παρουσίες που μπορεί να συναντήσει αφού πεθάνει. Σε αυτό το πλαίσιο, φαίνεται να μπορεί να επανα-δομήσει μια μάχη που δίνει ήδη με διαφορετικούς όρους. Οι φωνές δεν σκιαγραφούνται ακριβώς ως πηγή ψυχικής οδύνης, αλλά δεν δομούνται και εκτός αυτής. Φαίνεται να αφορούν με κάποιον τρόπο την απόπειρα της συνομιλήτριάς μου, αλλά η θέση τους καθίσταται αμφίσημη. Μπορεί να είναι αγαπημένα

πρόσωπα ή αντίπαλοι σε μάχη που μπαίνουν σε σχέσης αντιπαραβολής και διαλόγου με την συνομιλήτριά. Η απόπειρα σκιαγραφείται ως μια απάντηση σε μια ευρύτερη κοινωνική αποβολή, αλλά και ως μέσο αναδιάταξης σχέσεων ή ως ένα νέο πεδίο συνάντησης.

Στις αρχές του 2ου αι, η σχέση ανάμεσα στη θεωρία των συναισθημάτων και την ακρόαση φωνών δεν αναγνωριζόταν, καθώς ο Kraepelin, το 1899 διέκρινε τις γνωστικές διαταραχές (σχιζοφρένεια) από τις διαταραχές διάθεσης (συναισθήματα) (Jansson,2022). Ωστόσο. μέσα από την υπάρχουσα βιβλιογραφία και την προσέγγιση του «Δικτύου ανθρώπων που ακούνε φωνές», η ακρόαση φωνών απεγγράφεται από παθολογικοποιητικούς λόγους, μέσω της επανα-νοηματοδότησής της ως μια κατανοητή απόκριση σε τραυματικά γεγονότα ζωής (Escher,2014). Οι φωνές θεωρείται ότι υποκρύπτουν συναισθήματα και σκέψεις, που μπορεί να εκφράζονται μεταφορικά. Στη βάση αυτής της λογικής, οι φωνές αντιπροσωπεύουν απαρνημένες πτυχές του εαυτού, που καλούνται να επανενσωματωθούν μέσω της αποδοχής και της ανεύρεσης του νοήματός τους (Escher,2014). Αυτή η άποψη διατυπώθηκε από τον συνομιλητή Π., που ακούει φωνές από τα 6 του χρόνια. Η πρώτη φωνή που άκουσε ήταν μια φιλική φωνή που τον ξάφνιασε, άλλα έγιναν φίλοι σε μια περίοδο που δεν είχε άλλους φίλους. Στα 10 του χρόνια η φωνή αυτή εξαφανίστηκε και αντικαταστάθηκε από τις φωνές των κακοποιητών του. Οι φωνές νοηματοδοτήθηκαν από τον ίδιο ως προσωπικά συναισθήματα, που δεν έχει αντιμετωπίσει.

Π: Άκουγα φωνές από πολύ νεαρή ηλικία. Είχα συνηθίσει να ακούω φωνές να μου μιλάνε. Δεν ήταν πρόβλημα. Το πρόβλημα προέκυψε όταν οι φωνές υιοθέτησαν τις προσωπικότητες των κακοποιητών μου και τα συναισθήματα που προκάλεσε αυτό... τον φόβο, την ντροπή, την ενοχή, τον έλεγχο. Δεν είναι η εμπειρία της ακρόασης φωνών το θέμα, αλλά τα συναισθήματα που βρίσκονται από πίσω και πρέπει να αντιμετωπίσεις... Οι φωνές δεν είναι σκέψεις, είναι συναισθήματα.

Τα συναισθήματα διακρίνονται από τις σκέψεις του συνομιλητή μου, καθώς θεωρείται ότι οι φωνές μιλούν μεταφορικά για να «μεταφέρουν» και συνάμα να «συγκαλύψουν» ανεπίλυτα ζητήματα στο πλαίσιο μιας μεταφορικής δήλωσης (Escher, 2014). Η νοηματοδότηση φαίνεται να θεωρείται κεντρικό σημείο παρέμβασης όσον αφορά μια επιθυμητή αλλαγή στη σχέση του ατόμου με τις φωνές, καθώς η έμφαση στο μεταφορικό νόημα της φωνής δημιουργεί ανοίγματα που μπορούν να μετασχηματίσουν το απειλητικό της περιεχόμενο. Ο συνομιλητής μου άκουγε μια φωνή που τον αποκαλούσε δολοφόνο η οποία επανα-νοηματοδοτήθηκε ως προσωπικό αίσθημα ενοχής, καθώς όπως είπε δεν είχε κάνει κάτι για να αποτρέψει τον θάνατό της μητέρας του. Ο ίδιος ανέφερε ότι μια φωνή του είχε πει ότι έχει καρκίνο πριν διαγνωστεί στο νοσοκομείο. Αναφέρθηκε ακόμη σε έναν άνθρωπο στη φυλακή, ο οποίος ήταν πρώην χρήστης ναρκωτικών και άκουγε μια φωνή, που του έλεγε ότι άμα αποφυλακιστεί, θα πεθάνει. Ο συνομιλητής μου πρότεινε ότι μια μεταφορική ερμηνεία αυτής της δήλωσης μπορούσε να υπονομεύσει αυτό το αίσθημα απειλής. Υποστήριξε ότι αυτό που εννοούσε στην πραγματικότητα η φωνή ήταν ότι άμα αποφυλακιστεί και συνεχίσει να κάνει χρήση ουσιών, τότε όντως θα πέθαινε. Σε αυτή τη νέα βάση ερμηνείας, η αποφυλάκιση δεν συνεπάγεται έναν ανεξήγητο θάνατο. Το προσλαμβανόμενο αρνητικό περιεχόμενο της φωνής επανερμηνεύεται ως μια μορφή προειδοποίησης, που ωθεί το υποκείμενο στο να αλλάξει τρόπο ζωής. Ωστόσο, θα υποστηρίξω ότι εγείρονται ορισμένοι προβληματισμοί που αφορούν τις μορφές δέσμευσης,

που ενέχονται σε τέτοιου είδους πρότυπα απελευθέρωσης, καθώς μέσω μιας επίκλησης στην ατομική ενδυνάμωση αναπαράγεται η ιδέα της ατομικής ευθύνης στο πλαίσιο μιας ενδεχόμενης «αποτυχίας» του ατόμου να συμπλεύσει με πρότυπα «υγείας» και «καλής ζωής». Θα υποστηρίξω επίσης ότι εγείρεται ακόμη μια προβληματική, καθώς οι επιτελέσεις «ψυχικής υγείας» δεν αναγνωρίζονται ως αποκρίσεις σε τραυματικά γεγονότα, παρόλο που διαμεσολαβούνται από ένα βίαιο αίτημα για ψυχική ανθεκτικότητα, λειτουργικότητα και εξατομικευμένη διαχείριση συναισθημάτων.

Όσον αφορά το αν οι φωνές αποτελούν απαρνημένες πτυχές του εαυτού, μέσω των συζητήσεων με του συνομιλητές μου είχα την αίσθηση ότι οι φωνές αναφέρονται σε κοινωνικές σχέσεις, εντός των οποίων τα υποκείμενα διαπραγματεύονται το ποιες είναι οι πτυχές του εαυτού τους και ποιες όχι. Ο συνομιλητής μου (Π), αν και υποστήριξε ότι οι φωνές συμβολοποιούν μη διαχειρίσιμα συναισθήματά, συγχρόνως ανέφερε ότι κάποιες φωνές εντάσσονται σε διαφορετικά πλαίσια ερμηνείας. Ορισμένες φωνές απορρέουν από ένα χάρισμα, που ανέκυψε μετά τον θάνατο της μητέρας του και έχουν προφητικές ιδιότητες. Μία φωνή προσλαμβάνεται ως μια δημιουργική του πτυχή, που είχε υποστηρικτική λειτουργία τα χρόνια που κακοποιούταν. Η αποδοχή των φωνών ως τμήματα του εαυτού φαίνεται να ενέχει ένα τίμημά σε κάποιες περιπτώσεις (π.χ. η Γ. αναφέρει ότι της είναι δύσκολο να μιλήσει για ορισμένες φωνές ακριβώς επειδή οι φωνές κατανοούνται ως πτυχές του εαυτού της, αλλά δεν βιώνονται ως τέτοιες).

Στο πλαίσιο μιας συζήτησης με έναν συνομιλητή – ψυχίατρο (Λ), η έννοια της πολυφωνικότητας κατανοήθηκε ως μια θέση που υποδηλώνει ότι «είμαστε όλες οι φωνές που ακούμε». Ο ίδιος επισήμανε ότι η έκφραση μια τέτοιας θέσης υπονομεύει την παραγωγή μιας επιθυμητής ταυτοτικής διάκρισης ανάμεσα στα υποκείμενα και τους κακοποιητές τους. Από αυτή την οπτική, η πολυφωνικότητα εξακολουθεί να προσδιορίζεται εντός ενός ορισμένου υποκειμένου. Κατ' επέκταση, οι φωνές δεν αναγνωρίζονται ως διακριτοί εαυτοί, καθώς θεωρείται ότι υπόκεινται στην «πολυφωνική εσωτερικότητα» των ακροατών τους. Ο συνομιλητής (Π), που ακούει τις φωνές των κακοποιητών του για αρκετά χρόνια επισήμανε ότι δεν είναι οι κακοποιητές του, αλλά ότι αναπόφευκτα σχετίζεται με αυτούς.

Π: Κάποιες φορές (οι φωνές) είναι μέρη του εαυτού μου, αλλά σχετίζονται με ανθρώπους με τους οποίους δεν θέλω να σχετίζομαι. Οι φωνές μπορεί να είναι των τριών ατόμων που με κακοποιούσαν για χρόνια. Μπορεί να μην θέλω να σχετίζομαι με αυτούς, αλλά έχουν δημιουργήσει ένα μέρος του εαυτού μου, που αντιπροσωπεύουν. Υπάρχουν μέρη της προσωπικότητάς μου που έχουν δημιουργηθεί από τις φωνές και αφορούν γεγονότα που έχουν συμβεί στη ζωή μου....

Σε αυτό το απόσπασμα, η διάκριση ανάμεσα σε εσωτερικά συναισθήματα και σε εξωτερικά συμφραζόμενα (κακοποίηση) αποσταθεροποιείται. Οι φωνές μπορεί να εντάσσονται σε σχέσεις εξουσίας που συγκροτούν το άτομο, αλλά τα άτομα συγχρόνως διαχωρίζονται από τους κακοποιητές τους και ορίζουν μια επιθυμία για απουσία σχέσης με αυτούς.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σε αυτή την εργασία έγινε μια προσπάθεια για ανάδειξη ενσώματων εμπειριών «ακρόασης φωνών» εντός πολλαπλών πρίσματος νοηματοδότησης, που διέπουν την θεωρητική τους πλαisiώση. Επιχειρήθηκε η συγκεκριμενοποίηση της υπό μελέτη θεματικής σε σχέσεις εξουσίας, που συνέχουν τις καθιερωμένες παραδοχές, αναφορικά με τις πολιτικές προϋποθέσεις της αναγνώρισης της υποκειμενικότητας, τη δομή της «σκέψης», της «φωνής», της «ακρόασης» και της «αντικειμενικής» πρόσληψης της πραγματικότητας. Η ακρόαση φωνών φαίνεται να προσλαμβάνεται ως ρήξη με μία τυπική σύλληψη του «πραγματικού» και τείνει να κατανοείται ως αποτέλεσμα εκούσιων ή ακούσιων διαχωριστικών πρακτικών, που διαρρηγνύουν μια προϋπάρχουσα ενότητα του υποκειμένου (π.χ. ο διαχωρισμός μπορεί να αναφέρεται σε ένα είδος κατακερματισμού πτυχών του εαυτού, σε ένα είδος αποσύνδεσης από τραυματικές συνθήκες ζωής ή σε ένα συγκεκριμένο είδος εστίασης της προσοχής σε κάτι που δεν είναι άμεσα διαθέσιμο στις αισθήσεις). Σε αυτό το πλαίσιο, διαγράφονται κάποιες συνδέσεις ανάμεσα στη διάσχιση, σε ορισμένα είδη προσευχής, στην έκσταση, στην ύπωση και στην φαντασία (Luhmann,2020). Οι συνδέσεις αυτές φαίνεται να διανοίγουν τις συνθήκες δυνατότητας για απεγγραφή του βιώματος από κυρίαρχους βιοϊατρικούς λόγους, καθώς διαφαίνεται ότι οι εμπειρίες ακρόασης φωνών δεν περιορίζονται σε κλινικούς πληθυσμούς (π.χ. μπορεί να καταγράφονται ως εμπειρίες από συγγραφείς, παιδιά με φανταστικούς φίλους, σαμάνους, θρησκευόμενα άτομα κ.α.).

Ωστόσο, η απουσία «ελέγχου» των φωνών, ο προσδιορισμός της πηγής τους εκτός του πεδίου του νου και η αποπλαisiώση του βιώματος από μια πολιτισμικά/θρησκευτικά προκρινόμενη πρακτική υποστασιοποίησης κάποιου «μη ορατού» προσώπου, φαίνεται να συνεπάγονται την παθολογικοποίηση τους σε αντίστιξη με ένα πολιτισμικά κατανοητό πλαίσιο κατανόησης. Σε αυτή τη βάση, η ομοιογενής κουλτούρα του «Άλλου» συγκρίνεται με την δυτική εξατομικευμένη σύλληψη του υποκειμένου για να αντιπαραβληθεί στη τελευταία (βλ. πολιτισμικά προσδιορισμένες σαμανικές πρακτικές – οικουμενική σύλληψη ενός πολιτισμικά μη προσδιορισμένου σχιζοφρενούς υποκειμένου). Η πρωτοκαθεδρία του βιοϊατρικού μοντέλου φαίνεται να θεμελιώνεται στη φυσικοποίηση ενός οικουμενικού σχιζοφρενούς υποκειμένου που ορίζεται ως εξατομικευμένη και πολιτισμικά μη καθορισμένη απόκλιση από μια δυτική προνομιακή θεσιακότητα εσωτερικής συνοχής, ορθολογισμού και γνωσιακής αξιοπιστίας. Η θέση αυτή ωστόσο παγιώνει την ετερότητα του μη «δυτικού άλλου», θεμελιώνοντας έναν πολιτισμικά παραγόμενο εαυτό (που θολώνει τα όρια ανάμεσα στο νου και τον κόσμο) στη βάση μιας θέσης περί «απουσίας» ενός εξατομικευμένου «εαυτού» (που θεωρείται απαλλαγμένος από τις υποκειμενικές αναπαραστάσεις της πραγματικότητας) (Sökefeld,1999, Luhmann,2020).

Η παθολογικοποίηση των φωνών ως «ψευδαισθήσεις» φαίνεται να συνδέεται με την συγκρότηση υποκειμένων που δεν αναγνωρίζονται ως εσωτερικά ενιαίοι εαυτοί και συγχρόνως οι προοπτικές τους δεν αξιώνουν μια ταύτιση με ένα «αντικειμενικό» πρίσμα θέασης του κόσμου ή του εαυτού τους. Επομένως, το περιεχόμενο των «φωνών», απονοηματοδοτείται και να καθίσταται μη επικοινωνήσιμο. Ωστόσο, η ιδέα της κατοχής μιας ορισμένης φωνής ως πολιτική προϋπόθεση της αναγνώρισης της υποκειμενικότητας εμπεδώνεται και στις εμπειρίες ακρόασης φωνών, καθώς οι φωνές εδραιώνουν την

ατομικότητά τους στην βάση της ανάδυσης μιας φωνής, που καθίσταται (εν μέρει) διακριτή από τη φωνή, τις σκέψεις και τα συναισθήματα των ακροατών τους. Η σύνδεση της «φωνής» με την αυτενέργεια διαφαίνεται και μέσω αναφορών στην έννοια της «φωνής» σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει απαραίτητα κάποιο ηχητικό ερέθισμα, αλλά μπορεί να αναφέρεται μια εμπειρία «ανεξάρτητης δράσης κάποιου χαρακτήρα», η μια διεργασία διάκρισης της φωνής μιας «θεικής οντότητας» εντός των σκέψεων του υποκειμένου. Ακόμη, η «φωνή» κινητοποιείται σαν έννοια για να αναφερθεί σε μια αίσθηση παρουσίας εν απουσία ήχου (Foxwell et al., 2020, Luhrmann, 2020).

Βάσει των συζητήσεων με τους συνομιλητές/τριες μου, η ψυχιατροποίηση των φωνών εμφανίζεται να συμπεριλαμβάνει και άλλες διαστάσεις, που αφορούν σε εκτιμήσεις των ιδεών που έχουν τα υποκείμενα σε σχέση με τις φωνές, αλλά και σε εκτιμήσεις αναφορικά με την προσλαμβανόμενη «πραγματικότητα» ευρύτερων πεποιθήσεών τους (π.χ. την αίσθηση ότι τους παρακολουθούν). Οι φωνές φαίνεται να διαπλέκονται με αυτές τις αισθήσεις με διάφορους τρόπους (π.χ. οι φωνές μπορεί να εδραιώνουν την ετερότητά τους ως πρόσωπα που συνιστούν απειλή για το άτομο προσωποποιώντας την σχεσιακή συγκρότηση συναισθημάτων καχυποψίας ή φόβου).

Όσον αφορά την σύνδεση των φωνών με εσωτερικές σκέψεις και συναισθήματα εγείρονται ορισμένοι προβληματισμοί αναφορικά με την παραγόμενη αντίθεση ανάμεσα στη δόμηση εξωτερικών συνθηκών και στην εσωτερικότητα σκέψεων και συναισθημάτων ως διακριτών οντοτήτων. Στη βάση νεοφιλελεύθερων/παθολογικοποιητικών λόγων, η συστημικότητα και η κοινωνική διάρθρωση της βίας συσκοτίζεται και αναδιατυπώνεται ως ενδοψυχική κρίση (π.χ. αυτοκτονικότητα, σκέψεις θανάτου, καταθλιπτικό συναίσθημα), προς ατομική διαχείριση. Ωστόσο, η τοποθέτηση των φωνών στο μεταίχμιο εαυτού-άλλου φαίνεται να ρευστοποιεί τα παραγόμενα όρια ανάμεσα σε εσωτερικά συναισθήματα και εξωτερικές συνθήκες. Από αυτό το πρίσμα, οι φωνές μπορεί να εντάσσονται σε κοινωνικές σχέσεις εντός των οποίων τα όρια του εαυτού και του άλλου χαράσσονται εκ νέου (π.χ. οι φωνές προέτρεψαν έναν συνομιλητή μου να πεθάνει, αλλά ο ίδιος ανέφερε ότι δεν θα το έκανε αυτό).

Η σύνδεση της ακρόασης φωνών με το τραύμα φαίνεται να αποτελεί ένα μέσο απεγγραφής των εμπειριών ακρόασης φωνών, από τους βιοιατρικούς λόγους, που τις απομειώνουν σε κενούς δείκτες ασθένειας. Από ένα τέτοιο πρίσμα, οι φωνές επαναδιατυπώνονται ως κατανοητές αποκρίσεις σε συνθήκες ζωής και προσδιορίζονται ως απαρνημένα/διαχωρισμένα συναισθήματα ή σκέψεις, που δομούνται σε σχέση με τις συνθήκες ζωής του ατόμου. Ωστόσο, βάσει των συζητήσεων με τους συνομιλητές/τριες μου η ύπαρξη «τραύματος» δεν φαίνεται να αντιστοιχεί απαραίτητα με την ανάδυση εμπειριών ακρόασης φωνών. Ακόμη, στις περιπτώσεις που έγιναν σαφείς αναφορές σε κακοποίηση, η εμπειρία φωνών και το περιεχόμενό τους δεν ανάγεται εξολοκλήρου στην κακοποίηση ούτε συνδέεται εγγενώς με την ψυχική δυσφορία (π.χ. για την Ζ. η εξαφάνιση ορισμένων θετικών φωνών, που άκουγε στο παρελθόν, βιώθηκε ως απώλεια φροντιστικών προσώπων). Στην πραγματικότητα η δυσφορία που μπορεί να ενέχεται στη σχέση των φωνών με τα υποκείμενα δεν φαίνεται να εδράζεται στην ίδια την παρουσία μιας φωνής, αλλά στην διάρθρωση αυτής της σχέσης, που φαίνεται να αντλεί από ευρύτερες συστημικές δομές καταπίεσης και εξουσίας.

Ο προσδιορισμός του τραύματος ως αιτία της ακρόασης φωνών μπορεί να επανεισάγει λόγους περί ελλείμματος ψυχικής ανθεκτικότητας, αλλά και να καθιστά τις επιτελέσεις «ψυχικής υγείας» διαφανείς, δεδομένου ότι «η κανονικότητα» δεν χρειάζεται να νομιμοποιηθεί ως απόκριση σε κάποια εξωτερική συνθήκη. Για παράδειγμα, το να μην ακούς φωνές δεν θεωρείται «απόκριση σε συνθήκες ζωής», αλλά δεδομένος/φυσικός τρόπος ύπαρξης στον κόσμο. Η έμφαση στη διάσχιση, που συνδέεται με το τραύμα φαίνεται να ορίζει την ενότητα του υποκειμένου ως σταθερό/εγγενές σημείο αρχής, αλλά και ως κοινωνικό όραμα που καλείται να επιτευχθεί μέσω της επανενσωμάτωσης πτυχών του εαυτού. Στις δομές ενός προσδευτικού εξελικτικού συνεχούς προς την ενοποιημένη ύπαρξη, ο προσδιορισμός του «διαχωρισμού» συγκροτεί κατακερματισμένα υποκείμενα, που θεωρείται ότι δεν συνιστούν ολοκληρωμένες οντότητες και «αδυνατούν» να «προσαρμοστούν» στις πληροφορίες του «τραυματικού περιεχομένου». Παράλληλα, η έμφαση σε ένα αποσπασμένο περιστατικό βίας που εντοπίζεται στο παρελθόν, μπορεί να αποσιωπά τις πολιτικές που ορίζουν το τραυματικό παρόν των υποκειμένων (π.χ. μέσω της παθολογικοποίησης που συνεπάγεται κανονικοποιητικές επιταγές, αλλά και μέσω ενός αιτήματος για απαλλαγή από τις φωνές, που υποκρύπτεται στην έννοια της «θεραπείας» τους). Ακόμη, οι φωνές μπορεί να υποκειμενοποιούνται ως κακοποιητικές/παρεμβατικές παρουσίες στο παρόν, ανεξαρτήτως από το άμα μπορούν να αναχθούν σε κάποιο παρελθοντικό «τραύμα».

Τέλος, οι κοινωνικοπολιτικές νοηματοδοτήσεις της ακρόασης φωνών και οι καθιερωμένες παραδοχές αναφορικά με τη δομή και τη λειτουργία του νου φαίνεται να διαμεσολαβούν το βίωμα της ακρόασης φωνών (π.χ. την πρόσληψή τους ως μια μορφή κατάληψης ενός «ιδιωτικού» νου), το περιεχόμενο τους και την ψυχική δυσφορία που παράγεται γύρω από αυτό. Όπως φαίνεται και μέσα από τις συζητήσεις με τους συνομιλητές/τριες μου συχνά μια επιθυμητή αλλαγή στη σχέση του ατόμου με τις φωνές προϋποθέτει πολλαπλές διαπραγματεύσεις ανάμεσα στα όρια του εαυτού και του «Άλλου», μια οριοθέτηση του χρόνου και του χώρου που καταλαμβάνει ο «Άλλος», του τρόπου απεύθυνσης και του περιεχομένου του λόγου του. Επομένως, οι φωνές δεν συγκροτούνται απλώς από τα υποκείμενα που τις εκφωνούν, αλλά και από τις κοινότητες των ακροατών τους (Earlmann, 2004), που διεκδικούν χώρους συνύπαρξης, αλλά και νέους τόπους ακρόασης, που επιτρέπουν την ανασύνθεση του νοήματος.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Adams, G., Estrada-Villalta, S., Sullivan, D., & Markus, H. R. (2019). The psychology of neoliberalism and the neoliberalism of psychology. *Journal of Social Issues*, 75(1), 189–216. <https://doi.org/10.1111/josi.12305>

Alderson-Day B., Bernini M., Fernyhough C. Uncharted features and dynamics of reading: Voices, characters, and crossing of experiences. *Consciousness and Cognition*. 2017;49:98–109.

American Psychiatric Association. (2022). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed., text rev.). <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425787>

Bakhtin, M. (1984). *Problems of Dostoevsky's poetics*. <https://doi.org/10.5749/j.ctt22727z1>

Berlant, L. (2011). *Cruel Optimism*. Duke University Press.

Bistoën, G., Vanheule, S., & Craps, S. (2014). Badiou's theory of the event and the politics of trauma recovery. *Theory & Psychology*. <https://doi.org/10.1177/0959354314548616>

Blackman, L. (2015). Affective politics, debility and hearing voices: towards a feminist politics of ordinary suffering. *Feminist Review*, 111(1), 25–41. <https://doi.org/10.1057/fr.2015.24>

Braidotti, R. (2013). *The Posthuman*. Cambridge: Polity.

Clarke, L. F. (2016). Embracing Polyphony: Voices, Improvisation, and the Hearing Voices Network. 5(2), 1–11.

Cook, C. (2018). Hearing voices, demonic and divine. <https://doi.org/10.4324/9780429423093>

De Vos, J. (2013). Psychologization and the subject of late modernity. In Palgrave Macmillan UK eBooks. <https://doi.org/10.1057/9781137269225>

Dillon, J. (2022). Το προσωπικό είναι πολιτικό. Στο M. Rapley, J. Moncrieff & J. Dillon (Επιμ.) Από-ιατροκοπιώντας τη δυστυχία. (σσ. 186-204). Αθήνα: Οι εκδόσεις των συναδέλφων.

Dotson, K. (2011). Tracking Epistemic Violence, Tracking Practices of Silencing. *Hypatia: A Journal of Feminist Philosophy*, 26(2), 236–257. <https://doi.org/10.1111/j.1527-2001.2011.01177.x>

Earlmann, V. (2004). *But What of the Ethnographic Ear, Hearing Cultures : Essays on Sound, listening, and Modernity*. <https://doi.org/10.5040/9781474214865>

Escher, S. (2014). Δίνοντας νόημα στις φωνές. Στο Β. Τομανάς (Επιμ.) Ζώντας με φωνές: 50 ιστορίες ανάρρωσης. ΝΗΣΙΔΕΣ

Falzon, M. (2012). *Multi-Sited Ethnography: Theory, praxis and locality in contemporary research*. <http://ci.nii.ac.jp/ncid/BA89802935>

Foxwell, J., Alderson-Day, B., Fernyhough, C., & Woods, A. (2020). 'I've learned I need to treat my characters like people': Varieties of agency and interaction in Writers' experiences of their Characters' Voices. *Consciousness and Cognition*, 79, 102901. <https://doi.org/10.1016/j.concog.2020.102901>

Hacking, I. (1995). *Rewriting the Soul: Multiple Personality and the Sciences of Memory*.

Haraway, D. (1988). Situated Knowledges: the science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 14(3), 575. <https://doi.org/10.2307/3178066>

Haraway, D. (2019). 17. 'The Promises of Monsters: A Regenerative Politics for Inappropriate/d Others.' In *Edinburgh University Press eBooks* (pp. 314–366). <https://doi.org/10.1515/9781474473668-022>

Harper, J. D. (2022). Το κοινωνικό πλαίσιο της παράνοιας. Στο M. Rapley, J. Moncrieff & J. Dillon (Επιμ.) *Από-ιατρικοποιώντας τη δυστυχία*. (σσ. 89-102). Αθήνα: Οι εκδόσεις των συναδέλφων.

Hermans, H. J. (2001). The dialogical self: toward a theory of personal and cultural positioning. *Culture & Psychology*, 7(3), 243–281. <https://doi.org/10.1177/1354067x0173001>

Higgs, R. N. (2020). Reconceptualizing Psychosis: the Hearing Voices movement and social Approaches to health. *DOAJ (DOAJ: Directory of Open Access Journals)*. <https://doaj.org/article/74330eaf2105401aaa7ecfba76019bf2>

Hooks, B. (1992). Black looks: race and representation. *Choice Reviews Online*, 30(04), 30–2391. <https://doi.org/10.5860/choice.30-2391>

Ingold, T. (2016). Πολιτισμός, φύση, περιβάλλον: Βήματα προς μια οικολογία της ζωής Στο Σ. Νανόγλου (Επιμ.) *Η Αντίληψη του περιβάλλοντος* (μτφρ. Α. Βρέττου). Αθήνα: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

James, W. (1902). The varieties of religious experience: A study in human nature. In *Longmans, Green and Co eBooks*. <https://doi.org/10.1037/10004-000>

Johnstone, L. (2022). Μπορούν τα «τραυματικά» γεγονότα να τραυματίσουν τους ανθρώπους; Τραύμα, τρέλα και «ψύχωση». Στο Α. Τριανταφυλλοπούλου (Επιμ.) *Από-ιατρικοποιώντας τη δυστυχία*. (σσ. 139-151). Αθήνα: Οι εκδόσεις των συναδέλφων.

Kalofonos, I. (2023). Meaning in Psychosis: a veteran's critique of the traumas of racism, sexual violence, and intersectional oppression. *Culture Medicine and Psychiatry*, 47(4), 1090–1112. <https://doi.org/10.1007/s11013-023-09824-6>

Kritsotaki, D. (2014). A New Approach to Mental Health Care in Post-War Greece: The Mental Health Section of the Royal National Foundation (1956- 1964)/Center for Mental Health and Research (1964-1967) Στο C. Stewart (Επιμ), *Colonizing the Greek mind? The reception of western psychotherapeutics in Greece* (σσ47-64). <http://discovery.ucl.ac.uk/1437230/>

Lambrecht, I. (2023). Shamans as Expert Voice Hearers

Lanius, R. A. (2015). Trauma-related dissociation and altered states of consciousness: a call for clinical, treatment, and neuroscience research. *European Journal of Psychotraumatology*, 6(1). <https://doi.org/10.3402/ejpt.v6.27905>

Larøi, Frank & Luhrmann, T. & Bell, Vaughan & Christian, William & Deshpande, Smita & Fernyhough, Charles & Jenkins, Janis & Woods, Angela. (2014). Culture and Hallucinations: Overview and Future Directions. *Schizophrenia bulletin*. 40 Suppl 4. S213-20. [10.1093/schbul/sbu012](https://doi.org/10.1093/schbul/sbu012).

Laroi, F., Sommer, I. E., Blom, J. D., Fernyhough, C., ffytche, D. H., Hugdahl, K., Johns, L. C., McCarthy-Jones, S., Preti, A., Raballo, A., Slotema, C. W., Stephane, M., & Waters, F. (2012). The Characteristic Features of Auditory Verbal Hallucinations in Clinical and Nonclinical Groups: State-of-the-Art Overview and Future Directions. *Schizophrenia Bulletin*, 38(4), 724–733. <https://doi.org/10.1093/schbul/sbs061>

Leudar, I. (2001). Voices in History. 3(1), 5–18.

Leudar, I. and Thomas, P. (2000). *Voices of Reason, Voices of Insanity: Studies of Verbal Hallucinations*. London: Routledge.

Luhrmann, T. M., Padmavati, R., Tharoor, H., & Osei, A. (2015). Hearing Voices in Different Cultures: A social kindling hypothesis. *Topics in Cognitive Science*, 7(4), 646–663. <https://doi.org/10.1111/tops.12158>.

Luhrmann, T. (2012). When God Talks Back: Understanding the American Evangelical Relationship with God. <https://ixtheo.de/Record/669661252>

Luhrmann, T. M., Dulin, J., & Dzokoto, V. (2023). The Shaman and Schizophrenia, revisited. *Culture, Medicine and Psychiatry*.

Luhrmann, T. (2020). How God Becomes Real: kindling the presence of invisible others. https://openlibrary.org/books/OL29879169M/How_God_Becomes_Real

Luhrmann, T. (2001). Of two minds: An anthropologist looks at American psychiatry. https://openlibrary.org/books/OL22466993M/Of_two_minds

Luhrmann, T. (2016). Our most troubling madness : case studies in schizophrenia across cultures. <https://muse.jhu.edu/book/48333>

Luhrmann, T. M., Alderson-Day, B., Bell, V., Bless, J. J., Corlett, P., Hugdahl, K., Jones, N., Larøi, F., Moseley, P., Padmavati, R., Peters, E., Powers, A. R., & Waters, F. (2019). Beyond Trauma: A multiple pathways approach to auditory hallucinations in clinical and nonclinical populations. *Schizophrenia Bulletin*, 45(Supplement_1), S24–S31. <https://doi.org/10.1093/schbul/sby110>

Mahmood, S. (2019) Φεμινισμός, δημοκρατία και αυτοκρατορία: Το Ισλάμ και ο πόλεμος της τρομοκρατίας.

Ανακτήθηκε από: <https://feministika.net/feminismos-dimokratia-autokratia/>

Morris, D. B. (1998). About suffering: voice, genre, and moral community. In University of California Press eBooks (pp. 25–46). <https://doi.org/10.1525/9780520353695-004>

Schäfers, M. (2017). Voice. Cambridge Encyclopedia of Anthropology. 10.29164/17voice.

Sedgwick, E. K. (2003). Touching feeling. In Duke University Press eBooks. <https://doi.org/10.1215/9780822384786>

Simão, L. M., & Valsiner, J. (2007). Otherness in Question: Labyrinths of the self. In Information Age Pub. eBooks. <http://ci.nii.ac.jp/ncid/BA81607357>

Sökefeld, M. (1999). Debating self, identity, and culture in anthropology. *Current Anthropology*, 40(4), 417–448. <https://doi.org/10.1086/200042>

Srivak, G.C. (2018). Μπορούν οι υποτελείς να ομιλούν; (μτφρ. Χ. Κολύρη, Π.Τριτσιμπίδας). Τρίκαλα: Επέκεινα. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το έτος 1988).

Stewart, C. (2014). Colonizing the Greek mind? The reception of western psychotherapeutics in Greece. <http://discovery.ucl.ac.uk/1437230/>

Taussig, M. (2011). Η πραγματοποίηση και η συνείδηση των ασθενών. Στο Α. Αθανασίου (Επιμ.) Βιοκοινωνικότητες: Θεωρήσεις στην ανθρωπολογία της υγείας.

Watkins, J., Romme, M., & Escher, S. (2003). Hearing voices: A common human experience. *Nordic Journal of Psychiatry*, 57(2), 157–159. <https://doi.org/10.1080/08039480310000996>

Weidman, A. (2014). Anthropology and Voice. *Annual Review of Anthropology*, 43(1), 37–51. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-102313-030050>

Καραστάθη, Α. (2018). Η ατμοσφαιρικότητα της βίας υπό συνθήκες συνυφασμένων κρίσεων.

Ανακτήθηκε από: <https://feministika.net/atmosferikotita-tis-vias-ypo-synyfasmenes-kriseis/>

Κωνσταντοπούλου, Β. (2023). Διατομεακότητα και ψυχολογία: Επιστημολογικές παρατηρήσεις για μια σχέση υπό διαμόρφωση.

<https://feministika.net/diatomeakotita-psychologia-epistimologikes-paratiriseis/>

Λέκκα, Β. (2012). Ιστορία και Θεωρία της Ψυχιατρικής: Από τον Ιπποκράτη μέχρι το κίνημα της αντιψυχιατρικής και τον Michael Foucault. Αθήνα: Futura

Μακρυνιώτη, Δ. (2003). Ζητήματα διαχείρισης της παιδικής ηλικίας: ασάφειες και αντινομίες. Στο Δ. Μακρυνιώτη (Επιμ.). Κόσμοι της παιδικής ηλικίας, Αθήνα: Νήσος